

ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება

როსტომ ჩხეიძე

ჩოხელთას ქალიშვილის ღიბუჩაბუჩა

სილუეტები
კრიტიკოსთა,
და
მსახიობთა

„ჩვენი მწერლობა“
თბილისი
2021

**რედაქტორი
ნატო ინგოროშვი**

**კორექტორი
ელისაბედ ჩხეიძე**

**კომპიუტერული უზრუნველყოფა
და დიზაინი
თენგიზ რობიტაშვილი**

ISBN 978-9941-8-3855-2

© როსტომ ჩხეიძე, 2021

ბალერაა 38 სილუეტით

ლიტერატურის სიყვარული არ გახლავთ იოლი, მით უფრო — როცა ის შენი ცხოვრების საქმეა.

ლიტერატურის კითხვაც საქმეა, თანაც გულისყურით საკეთებელი. ზერელობას არ გპატიობს. ლიტერატურის კირკიტი პასუხისმგებლობაა. თავად სიტყვა „ლიტერატურაც“ თითქოს არავითარ მსაზღვრელს არ მოითხოვს და მაინც ვერ გამოხატავს ცნების მთელ სისავსეს. თან უპირობო სიყვარულია.

ლიტერატურის კრიტიკა ლიტერატურის ნაწილია. სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი. ამიტომაც შეგვახსენებს წიგნის ავტორი: „კრიტიკა სულაც არ გახლდათ სამწერლო პროცესის დანაშატი, არამედ — მისი სრულუფლებიანი მონაწილე და არაერთი სასიკეთო მიდრეკილებისა თუ ტენდენციის განმსაზღვრელიც პირმინდად ესთეტიკური თვალსაზრისით“.

ჩვენში დღესაც ხშირად გაიგონებთ, კრიტიკა არ გვაქვსო. შესაძლოა, თანამედროვე სალიტერატურო პროცესების თანმიმდევრული კრიტიკა მართლაც იყოს მსჯელობის საგანი, მაგრამ,

როგორც როსტომ ჩხეიძე ამბობს, ჩვენი სალიტერატურო კრიტიკა „დასავლურ კრიტიკულ აზროვნებას არაფრით ჩამოუვარდება“.

როსტომ ჩხეიძეს სწორედ ზემოთ ნახსენები უპირობო სიყვარულით უყვარს ლიტერატურა. სხვაგვარად წარმოუდგენელია მისი მოღვაწეობის გამართლება. სხვაგვარად ისიც წარმოუდგენელია, ერთი წიგნისთვის ამდენ ადამიანზე იფიქრო, ყველას თავისი განსაკუთრებული ხაზი მოუძებნო და მკითხველიც დააჯერო. ინდივიდუალური სილუეტების შექმნას დიდი ოსტატობა სჭირდება. წიგნის ავტორიც მიგვანიშნებს: „ამისთანა გზამკვლევებია სწორედ, ზემოქმედების ხანგრძლივობით მადლმოსილნი, უმნიშვნელოვანეს როლს რომ თამაშობენ სალიტერატურო პროცესებში“.

როსტომ ჩხეიძეს, ცხადია, შეეძლო, წერილებისთვის სხვა სათაურები შეერჩია და ადამიანები, რომლებსაც ეს წერილები ეძღვნება, ისე წარედგინა მკითხველისთვის, მაგრამ მან სახელითა და გვარით წარდგენა არჩია და პორტრეტის ძირითადი შტრიხების მონიშვნა მკითხველს მიანდო. თანაც გაგვაფრთხილა, რომ გალერეა არ არის სრული და ის ახალი სახელებითაც შეივსება.

წიგნს, მათ გარდა, ვისი გვარ-სახელებიც სათაურებადაა გამოტანილი, სხვა პერსონაჟებიც ჰყავს — ისინი, ვინც ლიტერატურით და ლიტერატურისთვის იცხოვრა. ამასთან, თითოეული ტექსტი მდიდარია ქვეტექსტებით და მინიშნე-

ბეებით და ისინი ქმნიან სხვა ლიტერატურის ისტორიას, რომელშიც „შემოქმედების მნიშვნელობა განიზომება არა რაოდენობით, არამედ ზემოქმედების ხანგრძლივობით“.

ეს მრავალმხრივი ისტორიების წიგნია, ლიტერატურის გარშემო თავშეყრილი ადამიანების შესახებ მრავალფეროვანი ესკიზებით.

აქ გავიცნობთ მათ, გამორჩეულებს ჩვენს კრიტიკოსთა შორის მრავალმხრივობითა და კოლორიტულობით. მკვლევრებს, რომლებიც თითქოს დაცურავდნენ ლიტერატურის სამყაროში და სულ ადვილად შეეძლოთ, მოეხმოთ ათასგვარი დეტალი თუ ნიუანსი, დაეკავშირებინათ, გადაებათ და ცოცხალ, სახიერ სურათებად ჩამოესხათ. მათ, ვისთვისაც იმთავითვე მიუღებელი იყო სნობიზმი, ყალბი კლიშეები და ფეტიშები, მათ, ვინც გვირჩევს, არ ავცდეთ ნამდვილ სულიერ ღირებულებებს, ვინც გვირჩევს, ახლებური საუბრის დაწყებას ეროსსა და ეროტიზმზე, შესაბამისად — სიყვარულზე, დინჯ საუბარს, რომელიც ამ უკვდავი გრძნობის საიდუმლოებრივი არსის გამოვლენის ანგარიშგასაწევ იმპულსად და ადამიანის მარტოობის წინააღმდეგ მიმართულ აქტად უნდა იქცეს. მათ, ვისაც აქვს ალლოც, გემოვნებაც და გამბედაობაც მწერლობის ლაბირინთებში გზის გასაკვლევად, ვისთვისაც კრიტიკოსობა ლიტერატურის შუაგულში დგომაა, სიმძიმეცაა და მოვალეობაც, პირველად თქმის ვალდებულებაც. მათ, ვისაც ლიტერატურულ გემოვნებასთან ერთად ის ალლოც მომად-

ლებია, წამიერ განწყობას კი არ აჰყვეს, არამედ გაცილებით შორს დაინახოს მოვლენები. მათ, ვისთვისაც ლიტერატურა ცხოვრების განუყრელი ნაწილია, შეზრდილი და შესისხლბორცებული, ვინც საუკეთესო მრჩეველი და გზის გამკვალავია გარშემო მყოფთათვის ლიტერატურის წარსულსა თუ თანამედროვე პროცესებში — ყველაფრის წამკითხავი და თვალის მიმდევნებელი, იშვიათ გამოცემათა გამომჩხრეკი და შემომტანი სამეგობრო-სანაცნობო წრეში, რომელიც საკმაოდ ფართოა და მთელ საქართველოს გადასწვდება. მათ, ვისაც ჰყოფნის ერუდიცია — ისევე აუცილებელი, როგორც ნიჭიერება და აზროვნების მასშტაბურობა, რაც მკვიდრი საყრდენია ამ ურთულესი ამოცანის გადასაწყვეტად, ვინაიდან ყოველი ქვეყნის ლიტერატურა და სულიერი ყოფა სწორედ მსოფლიო პროცესების ფონზეა გასააზრებელი, კოლოსალური გამოცდილების გათვალისწინებით.

რაკილა წიგნის ავტორმა წიგნის პერსონაჟები სახელებით და გვარებით წარადგინა, შევეცდები, ეს წერილიც ერთგვარ მინიშნებათა გზამკვლევი იყოს, რომელშიც მე, რიგითმა მკითხველმა, თითოეული პორტრეტის ქვეშ რამდენიმესიტყვიანი მინაწერი გავაკეთე:

ლევან ბრეგაძე — მეორე არც მოიძებნება ასე მრავალმხრივი ინტერესებისა;

სოსო სიგუა — მაძიებელი გონების კაცი;

თეიმურაზ დოიაშვილი — პასუხისმგებელი გალაკტიონზე;

თამაზ ვასაძე — ამსხვერვედა შაბლონებსა და
სტერეოტიპებს;

ნონა კუპრეიშვილი — ადამიანის მარტოობის
წინააღმდეგ;

პაატა ჩხეიძე — ესეისტური პროზისათვის;
ნინო ვახანია — ვინც თავისუფლების ბაირალს
კერავს;

ინგა მილორავა — „არაორდინარული ლიტე-
რატორი“;

პაატა ნაცვლიშვილი — სწრაფვის უწყვეტო-
ბის შემნარჩუნებელი;

ზაზა აბზიანიძე — მწერლობის შუაგულში
მდგომი;

ანდრო ბედუკაძე — წიგნი — სხეულის ნაწილი;

ბელა წიფურია — თანმიმდევრობით, მიზან-
სწრაფვით და შეუპოვრობით;

გია მურღულია — ნეტავი მეც მისი მოსწავ-
ლე ვყოფილიყავი;

ირმა რატიანი — სახილველი შეიქმნას ყვე-
ლასათვის;

ელგუჯა თავბერიძე — სანდო და საიმედო
მეგზური სამწერლო გზა-ბილიკებზე;

გიორგი ხორბალაძე — ხედვის სწორი რა-
კურსით;

ნანა კუცია — ერთადერთი სიტყვით: „უზუს-
ტესი“;

მერაბ ლაღანიძე — კრიტიკული აზროვნების
ელიტური მოვლენა;

მარინე ტურავა — სისადავეში გამოხვეული
მძაფრი მუხტი;

ამირან არაბული — ენის სანახებში ჩაძირული;

სალომე კაპანაძე — კრიტიკის ნაირსახეობის წარმომადგენელი;

კობა იმედაშვილი — მოუწყინარი და საიმედო მეგზური;

გიორგი გაჩეჩილაძე — თუ აწყობილი მსჯელობა მოგესმათ;

თამარ ყალიჩავა — ახალი ტალღის კრიტიკოსი;

ნინო ჩხიკეიშვილი — სწორედაც რომ კრიტიკული პროზა;

რუსუდან ნიშნიანიძე — სამანსაქეთა და სამანსიქითა საქართველოსი, მათი განუყოფელი მთლიანობისა;

ლია კუხიანიძე — მხოლოდ ჩვენთვის ნიშნეული იერიითა და პროფილით;

ნესტან ფიფია — ისტორიული გალერეის მომწესრიგებელი;

მარინე გელაშვილი — ზურგით სამშობლოს მატარებელი;

თამაზ ჯოლოგუა — აბურდული გორგალის გამომხსნელი ბნელი კუნჭულების გასანათებლად;

ლია წერეთელი — ეროვნულობის განცდარელიგიური გრძნობის სიმაღლეზე;

ჟანრი ლოლაშვილი — ხოლო რადგანაც ყველა ჟანრი კარგია;

ნინო კასრაძე — დეტალებისა თუ ფარული ნიუანსების მიმგნები;

მურმან ჯინორია — როდესაც ქარი გწყურია;
დავით კვირცხალია — მაგან იცის, თუ იცის,
რა არის ლიტერატურა;

ნინო ხუციშვილი — თავისუფალი აზროვნე-
ბის გზით;

დავით ანდრიაძე — აუცილებლად დასაწერი
წიგნების ავტორი.

მარინე გიგაშვილი — ლიტერატურისთვის
უკიდურესი პასუხისმგებლობით.

იმედია, თქვენც ჩემსავით მავნე ჩვევად არ
გქცევიათ ბოლო გვერდებისთვის თვალის შევ-
ლებით წიგნის კითხვის დაწყება, მაგრამ თუ
ასეა, გირჩევთ, პირველ გვერდს დაუბრუნდეთ.
ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო, მაგრამ არა
უშავს, ვეცდები, ამ წერილით ინტერესი აღვიძ-
რათ, რომ წიგნი აღარ გადადოთ და გაიგოთ, ვინ,
რატომ და როგორ უხსნის სიყვარულს ლიტერა-
ტურას.

ხოლო თუ გაგიელვებთ კითხვა, რა საჭიროა
ასეთი წიგნების წერა, პასუხის პოვნა არ უნდა
გაგიჭირდეთ. ეს პორტრეტების ალბომია, ლი-
ტერატურა რომ ძლიერ უყვართ, იმ ადამიანების
გაღერება, და თითოეული მათგანი თვით ლიტე-
რატურასავით ჯიუტი და გამძლეა. წიგნის ავ-
ტორმა ეს იცის.

ნათო ინგოროყვა

მკითხველისადმი

ჩვენი XIX საუკუნე თავს გამოიჩენდა კრიტიკული აზროვნებითაც საერთოდ და სალიტერატურო კრიტიკის აღმავლობითაც კერძოდ, იმ საუკუნის მიწურული და ახალი ასწლეულის დადგომა კიდევ უფრო დიდ პერსპექტივას რომ გადაუშლიდა მწერლობის ამ უმნიშვნელოვანეს დარგს, ურომლისოდაც ლიტერატურული პროცესი არამცთუ ფრთამოტეხილია, არამედ სრულიადაც შეიძლება ჩაიკარგოს, უკეთეს შემთხვევაში — გაფერმკრთალდეს მხატვრული აზროვნების მიღწევანი.

პერსპექტივას კი ის შექმნიდა, მიუხედავად რუსულ-იმპერიული მპყრობელობისა, ქართველობას საშუალება რომ მიეცემოდა ევროპაში გასვლის, იქაურ უნივერსიტეტებში განათლების შეთვისებისა და თვალსაწიერის გაფართოების, უშუალოდ რომ ჩაერთობოდნენ დასავლურ სამწერლო და სახელოვნებო პროცესების შუაგულში და აღარც დასჭირდებოდათ არავითარი შუამავალი, მითუმეტეს ის ქვეყანა, სახელმწიფოებრივ არსებობას რომ არ განებებდა და ორ გუბერნიად მიგითვლიდა.

დგებოდა უამი სოლომონ დოდაშვილის ნატურის ახდენისა, საქართველო კვლავაც დასავლური საზოგადოებრივ-კულტურული სინამდვილის განუყოფელ ნაწილად რომ ესახებოდა.

სახელმწიფოებრიობის ამოგებას საბოლოოდ უნდა დაედასტურებინა ამ ნატურის რეალურობა, მაგრამ...

ეს „მაგრამ“ ყოველთვის უსიამოვნოდ რომ გამოგვეჩხირება ხოლმე თვალში, ასე დამთრგუნველად და საბედისწეროდ მაინც ძალზე იშვიათად...

და საქართველოში საბჭოთა ეპოქის ჩამოწოლა შესაფერის მოვალეობასაც დააკისრებდა სალიტერატურო კრიტიკას:

მწერალთა პოლიტიკური დასმენის, დაბეზლების, დაშინების, დისკრედიტირების.

ეს კი ნიშნავდა ამ დარგის გარდაქმნას სადამსჯელო ორგანოდ, საიდუმლო სამსახურის უშუალო დანამატად.

ასე გაგრძელდებოდა 60-იან წლებამდე, როდესაც ჩეკისტური ხაზი კრიტიკაში შეიზღუდებოდა, რაც ხელისუფლებას ძალიან არ მოეწონებოდა და დაიწყებოდა კრიტიკოსთა დაძრახვა:

თქვენს მოვალეობას ჯეროვნად ველარ ასრულებთ, კრიტიკა საერთოდაც აღარ გაგვაჩნიაო.

სინამდვილეში კი ეს გახლდათ მოთხოვნა: ძველებურად დაასმინეთ და დაასმინეთო!..

და ნაფიცი საბჭოთა კრიტიკოსები თავზე ნაცარს დაიყრიდნენ და მოჰყვებოდნენ თვითყვედრებასა და ვალალს:

ჩვენი ბრალთა, უნებურად მოვადუნეთ პარტიული ყურადღება და სიფხიზლე, მაგრამ შევეცდებით დავიბრუნოთ ძველი გავლენაო.

ველარ დაიბრუნებდნენ.

როდესაც დასრულდებოდა ბოლშევიკურ-კომუნისტური ხანა, სალიტერატურო კრიტიკაც აიხსნიდა თავს დანაშაულებრივი მოვალეობისაგან, თუმცა 90-იან წლებში რაღაცას კიდევ გაიბრძოლებდნენ საბჭოთა კრიტიკის ნაშთები, აამოქმედებდნენ ლანძღვა-გინებისა და ცილისწამების არსენალს, მაგრამ მათი დრო გასულიყო და ბევრს ველარას დააზიანებდნენ.

ეგ კი არის:

ინერციით კვლავაც და კვლავაც გაგრძელდებოდა კრიტიკის ძრახვა-კილვა, და დამძრახავნი, რომელნიც პირად ინტერესებს ანაცვალებდნენ ლიტერატურას, არსებითად საბჭოთა ხელისუფლების დაკვეთას ასრულებდნენ, როდესაც გაუთავებლად იმეორებდნენ:

კრიტიკა არ არსებობსო.

არადა ლიტერატურულ-ესთეტიკური რეალობაც სულ სხვაა მათთვის, ვინც თავიანთი ორღობის იქით გაიცქირება:

არსებობს და მერე როგორი — დასავლურ კრიტიკულ-ესთეტიკურ აზროვნებას არაფრით ჩამოუვარდება ჩვენს კრიტიკოსთა გარჯა მწერლობის

ისტორიის გადაფასებისა თუ ახალ სამწერლო მოვლენათა კვალდაკვალ მიყოლის პროცესში.

ამ ციკლში „რომელთაც ძლიერ უყვართ ლიტერატურა“, თავს მოიყრიდა ჩვენი კრიტიკოსების ერთი ნაწილის სილუეტები.

სახელწოდება უშუალო გადაძახილია გურამ დოჩანაშვილის ერთი ყველაზე გახმაურებული მოთხრობის სათაურთან: „კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა“.

ჯერ ერთი იმიტომ, რომ:

ვასიკო კეჟერაძე ჩემი ერთ-ერთი საყვარელი პერსონაჟია.

და მეორეც:

გურამ დოჩანაშვილს არ დააკლდებოდა ლიტერატურულ-კრიტიკული გამოხმაურებანი — არც ქება და არც კილვა-გაბიაბრუება, ერთხანს კი სულაც ლიტერატურული დუდილის შუაგულში მოექცეოდა.

ეს ციკლი რომ რეცენზიები ყოფილიყო ჟანრობრივად, მათი გალერეა გაცილებით ვრცელი იქნებოდა, მაგრამ რაკილა სილუეტები ერთგვარად ბელეტრიზებულია, ყველა კრიტიკოსზე ჯერჯერობით ვერ გამოვძებნე შესაფერისი ფსიქოლოგიური შტრიხები თუ დეტალები, რომელთა ირგვლივაც სილუეტი მოიხაზებოდა.

შემოვიფარგლე იმ ლიტერატორებით, რომლებიც კვლავინდებურად აგრძელებდნენ საქმიანობას, როდესაც ამ ციკლის წერას შევუდექი, და აღარ გავყევი მათ სილუეტებს, რომელნიც

თუნდ ცოტა ხნის წინათ გარდაცვლილიყვნენ. მეიმედება, რომ ყველა მანამდე წასული კრიტიკოსი ცალკე ციკლში ჰპოვებს ადგილს.

ამ წიგნის გამოცემამდე ორი ლიტერატორი - ინგა მილორავა და გიორგი გაჩეჩილაძე - აღესრულებოდა, მაგრამ ციკლს აღარ ამოვაკელი მათი სილუეტები, რაკილა დაწერისას მათაც ცოცხლებს შევყურებდი.

ერთგვარი გამრავალფეროვნებისათვის კრიტიკოსთა მწკრივში გავურიე ის მსახიობებიც, რომელნიც გულმოდგინედ იღვწიან ლიტერატურის პოპულარიზაციისათვის.

ცალკე რკალად მაქვს ჩაფიქრებული სილუეტები მწერლებისა, რომელნიც ნაყოფიერ კვალს აჩნევენ ჩვენი კრიტიკის განვითარებასა და მაღალი თამასის შენარჩუნებას, პროფესიონალ კრიტიკოსებზე არანაკლებს, თუ მეტსაც არა.

დაე ეს მცირე კრებული იყოს ერთგვარ ჭაშნიკად შევსებისა და მეორე რკალის დამატების მოლოდინში.

ლევან ბრეგაძე

ქორონიკონის კენტი და ლუნი.

რამ გამახსენა ან ქორონიკონი და ან მისი კენტი და ლუნი და:

როდესაც კი თვალს მოვკრავ ლევან ბრეგაძეს, ანდა მის გვარ-სახელს, ძალდაუტანებლად წამომავიდება ხოლმე ეს სტრიქონები მძაფრი დრამატიზმით გაჟღერებული ლექსიდან „გამოთხოვება ძველ თბილისთან ანუ დუდუკის საარი ქარს აღარ მოაქვს“.

შენ აგიხსნია ბევრი ქარაგმა,

ქორონიკონის კენტი და ლუნი...

იოსებ გრიშაშვილი აქ თავის თავს გულისხმობდა, და შესაძლოა პავლე ინგოროყვასაც, თუმცა სტრიქონები განზოგადებულია და კიდევ არაერთ პიროვნებასაც მიესადაგება, მათ შორის ლევან ბრეგაძეც უსათუოდ რომ იგულისხმება.

მისი ნაწერები გადავსებულია გახსნილი ქარაგმებითაც, ბოლო ხანს ეს მოტივი თუ სულაც სულისკვეთება ესეის მოხდენილ სათაურშიც რომ იჩენდა თავს გალაკტიონისადმი მიძღვნილი მრავალტომეულის „გალაკტიონოლოგია“ VIII წიგნში: „არაგვის ქარაგმა“. და გამჟღავნებოდა, რომ ლექსი „არაგვი“ ასახავდა ავტობი-

ოგრაფიულ მომენტებს — როდესაც პოეტი ექვსი თვით უნდა გამგზავრებულიყო მოსკოვს და რევოლუციურ პეტროგრადსაც სწევოდა — და სამშობლოდან გამგზავრების წინ ძალის მოსაკრებად და მხნეობის შესამატებლად მიახლებოდა არაგვს, აუხსნელ ქარაგმასა და თავისი იდუმალებით მაგიური ზემოქმედების შემძლე მდინარეს.

ამგვარი სწრაფვაც სავსებით ბუნებრივია და ნიშანდობლივი ლევან ბრეგაძისათვის, რომელიც გამორჩეულია ჩვენს კრიტიკოსთა შორის თავისი მრავალმხრივობითა და კოლორიტულობით, იმდენად გამორჩეული, რომ... მეორე არც მოიძებნება ასე მრავალმხრივი ინტერესებისა.

მას უნდა მოფიქრებოდა შედგენა „ქართული ჟარგონის ლექსიკონისა“.

მას უნდა მოფიქრებოდა შედგენა ხალხურ ყოფით რწმენა-წარმოდგენების კოლექციისაც.

მას უნდა დაენერა საჭადრაკო ნოველების ციკლიც.

იგი უნდა წარმომდგარიყო საჭადრაკო ეტიუდისტადაც.

მას უნდა ეთარგმნა ესეებიც, ნოველებიც და ეპიგრამებიც — ერთნაირი შთამბეჭდაობით რომ აღბეჭდილიყო მისი მთარგმნელობითი ნიჭიერებაც ყველა ამ ჟანრში.

თავი უნდა მოეყარა მახვილგონივრული ფრაზებისა და სიტყვათათამაშისათვის.

კრიტიკის ჟანრი მკვეთრად უნდა გაემრავალფეროვნებინა და ექცია... მოთხრობებად პოეტურ და პროზაულ ქმნილებებზე. ორი წიგნის

სახელწოდებებშიც რომ უნდა ეჩინა თავი ამ მიდრეკილებას: „მოთხრობები ლიტერატურაზე — 1“ და „მოთხრობები ლიტერატურაზე — 2“.

და ორივე წიგნი რომანივით საკითხავი რომ გახლავთ, ანკი რა გასაკვირია — ლიტერატორს, რომელიც შეძლებდა ლექსიკონი ექცია რომანივით საკითხავად, რა გაუძნელდებოდა, ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილები და ესეებისათვის მოთხრობების იერი მიენიჭებინა და სულაც ისეთ კომპოზიციურ ქარგაშიც მოექცია, რომანებივით გაცნობოდა მკითხველი.

შენ აგისხნია ბევრი ქარაგმა.

თითქოს არ კმაროდა ეს ყოველივე, სხვა სიახლეთა მხილველნიც რომ უნდა გავეხადეთ, ჯერჯერობით მის ფეისბუქზე რომ ვადევნებთ თვალს და საბოლოოდ ორი ჩინებული წიგნი მოიყრის თავს:

ერთში შევა უნიკალური ფოტოები, უმთავრესად ტყიბულსა, მის შემოგარენსა და პერსონაჟებზე — გადაღებული კრიტიკოსის მამის სოლომონ ბრეგაძის მიერ, აღდგენილი და მინაწერებდართული.

მეორეში კი — კრიტიკოსის ქალიშვილის, რუსუდან ბრეგაძის ორიგინალური კოლექციიდან ამოკრებილი მასალა, ორ ნაკადად რომ უნდა გაერთიანდეს, ერთიმეორის შემავსებლად: ერთ ნაკადში თავს მოიყრის ჰერბარიუმის ყვავილთა ფოტოები, მეორეში კი ცოცხალ ყვავილთა ფოტოსურათები. ის, რაც უნდა ყოფილიყო სასიამოვნო სამახსოვრო და კეთილმოსაგონა-

რი, ლევანის ჩარევით თვალწარმტაც სანახაობად უნდა გადაიქცეს.

კიდევ რამდენი რამ მოელის ლევან ბრეგაძის ხელის შეხებას ანუ მისი მრავალმხრივი ტალანტის კიდევ ერთი მოსალოდნელი და ეფექტური ასპექტის გამოვლენას.

სხვათა შორის:

ერთ ლიტერატურულ პორტრეტში ოტია პაჭკორიამ რამაზ პატარიძე შეადარა გეორგ ფრიდრიხ გროტეფენდს. ლურსმული წარწერების გამშიფრავს... სანაძლეოზე — მასაც შეუძლია დიდი სანაძლეო დადოს და მოიგოს კიდევ, ამოხსნას შარადა, რებუსი, აკროსტიხი. მას აქვს უნარი საოცარი ასოციაციების დამყარებისაო.

ჩემი მხრივ გროტეფენდს შევადარებდი ლევან ბრეგაძეს, და სულ ველოდები, სულ ველოდები, როდის დაინტერესდება გრაკლიანის იეროგლიფური წარწერებით, აიეტიკა და უფრო შორეულ ეპოქაშიც რომ გადავყავართ...

ისე კი ქარაგმა თუ რებუსი სხვაც არაერთი გაყუჩებულა ლევანის მიახლების მოლოდინში, ერთბაშად რომ ამობრწყინდებიან, ისევე როგორც ის უნიკალური, სადღაც მიჩუმათებული გამოცემები, „შემთხვევით“ რომ უნდა წააწყდეს ლევან ბრეგაძე ბიბლიოფილურ-ბიბლიოგრაფიული ალლოს შემწეობით და... კიდევ ამოიტანოს მზის სინათლეზე ჩვეული ხელოვნებით.

ქორონიკონის კენტი და ლუწი...

დაუმცხრალი ძიებანი კვლავაც გრძელდება და — გამოცდილების კვალობაზე — მეტი და

მეტი მიგნება-აღმოჩენაც გროვდება, ისტორიულ-ლიტერატურული ფონიც კიდევ უფრო სისხლსავსედ და შთამბეჭდავად რომ წარმოჩნდება.

საბოლოოდ ყველაფერი მაინც პოეზიაა ლევან ბრეგაძისათვის, აქ, ამ გადაკვეთაში იყრის თავს მისი მრავალმხრივი ინტერესები და... როგორც ლამაზი საჭადრაკო პარტია არ განსხვავდება მისთვის მშვენიერი ლექსისაგან, ისევე ქარაგმის გახსნით მოგვრილი უჩვეული ნეტარება — ლექსის შექმნის ჯადოსნური პროცესისაგან.

ამ მხრივ სულიერ ნათესაობას ვინ-ვინ და... მეც ვგრძნობ ლევანთან, და მაშ იოსებ გრიშაშვილის ის სტრიქონები მეც გადმომწვდება, სადღაც რომელიღაც ხვეულში მეც მიგულისხმებს?!

რატომაც არა, ოღონდ... ოღონდ ამგვარი რედაქციით:

შენც აგიხსნია ზოგი ქარაგმა, ქორონიკონის კენტი და ლუწიო...

სოსო სიგუა

სოსო სიგუას სადოქტორო დისერტაციის დაცვაზე აკაკი განერელია, ერთ-ერთი ოფიციალური ოპონენტი, რამდენჯერმე გაიმეორებდა: — ხომ ხედავთ, როგორი მაძიებელი გონების კაცია.

თვითონაც მაძიებელი გონების კაცი გახლდათ ბატონი აკაკი, არაფრისდიდებით რომ არა კმარობდა წაკითხულს და ყოველდღიურად მეტსა და მეტს მიელტვოდა, და ამიტომაც დაუფასებდა სოსო სიგუას დაუმცხრალ სწრაფვას ყველაფრის მოძიება-მოსაჩხრეკად და წასაკითხად.

ის დაცვა, რომელსაც ყველაზე ახალგაზრდა დოქტორი უნდა ეკურთხებინა, თავისებურ ტრიუმფად გადაიქცეოდა, მისი საფუძველი კი უნდა ყოფილიყო მონოგრაფია „კონსტანტინე გამსახურდიას პროზის სტრუქტურა“, რომელიც ჩემი სიჭაბუკის ერთ უსაყვარლეს წიგნად გამხდარიყო უკვე, ჩემს სულიერ ფორმირებაზე საგრძნობი გავლენა რომ უნდა მოეხდინა.

სოსო სიგუა უნდა ყოფილიყო ყველაზე უმცროსი იმათ შორის, რომელთა მონოგრაფიებიც ჩემს სამაგიდო წიგნებად ქცეულიყო.

თუ ვინმე, კონსტანტინე გამსახურდია მიყვარდა, მისი ესეისტიკაც და პუბლიცისტიკაც არანაკლებად, ვიდრე ნოველები და რომანები, და მეგონა, კარგადაც ვიცოდი, და აი, სოსო სიგუას წიგნის გაცნობა აღმომაჩენინებდა, თურმე რამდენი რამ არ მცოდნოდა ან ისერიგად ვერ ვწვდებოდი.

თხრობაში შემოვიდოდა ის პუბლიკაციებიც ძველი პერიოდიკიდან, ჩემთვის იმჟამად ხელმისაწვდომელი რომ გახლდათ, და რაც მთავარია, გამაოგნებელი იქნებოდა ის მასშტაბური ხედვა და თითქმის ზეპირი ცოდნა კონსტანტინე გამსახურდიას გრანდიოზული ლიტერატურული მემკვიდრეობისა, მკვლევარი თითქოს რომ დაცურავდა ამ სამყაროში და სულ ადვილად შეეძლო მოეხმო ათასგვარი დეტალი თუ ნიუანსი, დაეკავშირებინა, გადაეხა და ცოცხალ, სახიერ სურათებად ჩამოესხა. მერე კიდევ ფსიქოლოგიური თვალთახედვის შემოტანა კვლევაში, ალარაფერს ვამბობ ფილოსოფიურ ნიაღვრებზე...

მოგვიანებით ეს ძიებანი უნდა შეევსო მონოგრაფიებს

„კონსტანტინე გამსახურდიას თეორიული სისტემა (1916-1926) „და „სლანსკი, ასჩვიდმეტი“ — გვირგვინი კი ამ მიმართულებით გარჯისა, საბოლოოდ რამდენიმე ტომი რომ უნდა მოეცვა საერთო სახელწოდებით „მარტვილი და ალამდარი“, უნდა ყოფილიყო ბიოგრაფიული რომანი კონსტანტინე გამსახურდიაზე, ამ ჟანრის საუკეთესო ნიმუში, ამ დიდებული შემოქმე-

დის უჩვეულო ცხოვრების ქარგაზე მთელი ეპოქის დრამატული სულისკვეთებაც რომ უნდა გახსნილიყო.

სოსო სიგუას ამ მონუმენტურ ქმნილებაში ჩაფენილია ცალკეული სტატიებიც და ნარკვევებიც. ფინალურ აკორდად ზვიად გამსახურდიას ტრაგიკული და ჰეროიკული ბედი რომ არის წარმოსახული: „დევნილი ტრიუმფატორი“.

საძირკველი კი ამ ყოველივესი მაინც „კონსტანტინე გამსახურდიას პროზის სტრუქტურაა“, რომელსაც — გარდა ქებისა დისერტაციის დაცვისას — ჩაქოლვაც მოუწევდა ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში გამართულ განხილვაზე, რომელიც გარკვეული წრისათვის პირადი ანგარიშსწორების ასპარეზად გადაიქცეოდა...

გამოსვლით ზვიად გამსახურდიაც გამოვიდოდა, ხელთ დანერილი ფურცლები რომ ეჭირებოდა, და საკმაოდ მწვავე შენიშვნებსაც გამოთქვამდა. გასაკვირი არ არის, მძაფრად რომ აღიქვამდა ყოველ მოსაზრებას, რაც მამამისს ეხებოდა, რაოდენ კეთილმოსურნეც და საქებარიც უნდა ყოფილიყო ის მოსაზრებანი და დაკვირვებანი, ოღონდ აღარ გაითვალისწინებდა, რამდენიმე ადამიანისაგან უსამართლო თავდასხმების შუაგულში რომ მოხვდებოდა ეს არაორდინარული წიგნი და, რაც წინასწარვე მოემზადებინა, იმის გამოთქმას იკმარებდა, კარგს არას იტყოდა, თუმც ზეპირი გამოსვლა და იმპროვიზაცია მისთვის არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენდა.

დამთრგუნველი აღმოჩნდებოდა ჩემთვის მთელი ის ატმოსფერო, მაგრამ ჯერაც მიუჩვეველი ვიყავი საჯარო გამოსვლებს, და ვიდრე გადავწყვეტიდი ჩარევას და სიტყვას მოვითხოვდი... კიდევ დამთავრდებოდა ის აუტოდაფე.

და დღემდე მწარედ ჩამჩხვლევს ხოლმე გულში ის გახსენება, ბოლოსდაბოლოს დარბაზიდანაც შეიძლებოდა რეპლიკა, სხვა თუ არაფერი, იმის თქმა მაინც, რომ მთლად ასეც არ იყო საქმე და ეს მონოგრაფია თუნდ ჩემი ერთი უსაყვარლესი წიგნი გახლდათ... მაგრამ... მაგრამ... მაგრამ...

უშუალოდ უნდა ებიძგა სოსო სიგუასათვის კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედებისა და ცხოვრების შესწავლა-შეცნობას „ქართული მოდერნიზმის“ შესაქმნელადაც, მართლაც მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი გზამკვლევის, ხოლო „ქართული კულტურის ისტორიის“ დამწერი — უკვე მეოთხე ტომიც რომ გამოიცა — ჩვენს სინამდვილეში სხვა არც არავინ მეგულება, თუ არა სოსო სიგუა, რომელიც ყოველთვის თავმდაბლურად აფასებდა თავის ნაღვანს ლიტერატურისმცოდნეობასა და სალიტერატურო კრიტიკაში, და არასოდეს დაუჩემებია თუნდ კონსტანტინე გამსახურდია; და მიაჩნდა და მიიჩნევს, რომ შეიძლება არსებობდეს ამ გრანდიოზული შემოქმედების სხვაგვარი წაკითხვაც, არსებობდეს უკეთესი წაკითხვაც, და რომ მის მონოგრაფიებსაც შეიძლება გაუვიდეს ყავლი.

მაგრამ მთავარი ხომ ყოველთვის რჩება.

განსხვავებით ბიოგრაფიული რომანებისა-
გან, გამოკვლევები მართლაც დროებით როლს
ასრულებენ — თუმცა ეს „დროებითი“ საკმაოდ
პირობითი ცნებაა — და „კონსტანტინე გამსა-
ხურდიას პროზის სტრუქტურაშიც“ არაერთი
რამ შესაძლოა უკვე გაფერმკრთალდა თუ გა-
ხუნდა, ცოტა ზედაპირულიც გამოჩნდა —
თუნდ ისევ სოსო სიგუას შემდგომი ძიება-ჩაღ-
რმავების ნყალობით, მითუმეტეს ამ რანგის ბი-
ოგრაფიული რომანით მოაგუმბათა ის გარჯა,
რაც მთელს მის ცხოვრებას გამოსდევს.

მაგრამ რა გაახუნებს, რა გააფერმკრთალებს
იმ პირველ განცდასა და შთაბეჭდილებას, ჩემს
სულიერ ჩამოყალიბებაზე ამ წიგნსაც ასეთი სა-
სიკეთო კვალი რომ უნდა დაეჩნია.

თეიმურაზ დოიაშვილი

ახალ რუსთველად რომ წარმოედგინა თავი გა-
ლაქტიონ ტაბიძეს, მაშ რუსთველოლოგიის მსგავ-
სად გალაქტიონოლოგიაც უნდა დაფუძნებულიყო
— ახალ ლიტერატურულ მოძრაობად, რომელიც
მალე უნდა დაწყებულიყო და დამკვიდრებულიყო
კიდეც და სულაც კაცობრიობა შეეძრა.

აქეთ პარიზი და იქით ნიუ იორკი?

საქართველოში კი უნდა გაბრწყინებულიყო
ახალი მეცნიერება: გალაქტიონოლოგია.

და მწყურვალავით იხედებოდა გარშემო, ვინ
იკისრებდა ამხელა პასუხისმგებლობას, ეს ახა-
ლი დარგი რომ დაეფუძნებინა და ისეც გაძლო-
ლოდა, ამ მოძრაობას როგორც შეჰფეროდა,
ერთბაშად რომ უნდა მოექცია თავის წიაღში კლა-
სიკური ქართული მწერლობაც და თანადროული
პროცესებიც, და ეს ყოველივე წაკითხულიყო და
გააზრებულიყო მსოფლიო ლიტერატურულ-
კულტურული მონაპოვრების ფონზე.

სიცოცხლეშივე სურდა მოსწრებოდა მის და-
ბადებას, რათა თვითონაც ხელი შეეშველებინა.

მისთვის დღესავით იყო ნათელი, რასაც
იტყოდა მასზე შთამომავლობა, მაგრამ ის კი
აღარ იცოდა, გალაქტიონოლოგიას რა ბედი

ენეოდა, ვის ხელში მოხვდებოდა, რა მომავალი
ესახებოდა... და იმაზე ნეტა რაღას იტყოდა შთა-
მომავლობა?..

რამდენი ნატვრა უნდა წახდენოდა გალაკტი-
ონს, მაგრამ ეს კი უნდა ახდომოდა, და თუმც
თვითონ ვერ მოესწრებოდა, ისეთი შთამბეჭდა-
ობითა და მონუმენტურობით წარმოდგებოდა ეს
ახალი დარგი ჩვენი მწერლობისა და მეცნიერები-
სა, ერთბაშად რომ უნდა მოეცვა ჩვენი ლიტერა-
ტურის ყველა განშტოებაც და თამამად გაეხედა
მსოფლიო მწერლობისაკენაც.

ამის შემძლებელი თეიმურაზ დოიაშვილი თუ
გახლდათ.

და კიდევ მოჰკიდებდა ხელს იმ ენერგიულო-
ბითა და სწრაფვით, თითქოს მთელი ცხოვრება
აქეთ მოდიოდა — გალაკტიონოლოგიის, რო-
გორც მეცნიერული დისციპლინის, დასაარსებ-
ლად და გალაკტიონის ნატვრის ასახდენად.

თუმც რალა თითქოს — აქეთ მოდიოდა
სწორედაც, და ის უამრავი სასიკეთო საქმე,
ლიტერატურისმცოდნეობითი თუ პირწმინდად
კრიტიკულ-ესთეტიკური, მანამდე რაც აღეს-
რულებინა, საბოლოოდ აქ მოიყრიდა თავს, შე-
ნაკადებად რომ გამოჩნდებოდა ის ყოველივე.

როდესაც გალაკტიონი ამ დარგის დაფუძნე-
ბაზე ოცნებობდა, გარდა გალაკტიონოლოგიის
შინაგანი სივრცის გაშლა-წარმოჩენისა, ისიც
ეიმედებოდა, რომ თუ ვინმე, ამ დისციპლინის
შემქმნელი შეძლებდა არამარტო მისი ლირიკის
ქვეტექსტების ამოცნობას, არამედ ქვეტექსტთა

ქვეტექსტებისაც, საბურველით რომ იმოსებოდა რეალური ყოფის ის ეპიზოდები თუ სურათები, რომელთა საბოლოო შენიღბვა და მიმაღვა სულაც არა სურდა.

არც თავისი ბიოგრაფიის დატოვება უნდოდა იმ სახით, თვითონ როგორც გვთავაზობდა ავტობიოგრაფიულ მონახაზებში, ლექსების თარიღების არეუდარევიტ კიდევ უფრო რომ აბუნდოვანებდა სინამდვილეს...

თეიმურაზ დოიაშვილს ამ მხრივაც უნდა აეხდინა გალაკტიონის იდუმალი ნატვრა და სააშკარაოზე გამოეტანა ისეთი ფარული შრეები, ისეთი ბუნდოვანი მინიშნებანი თუ ნართაულები, ამ უკიდევანო სამყაროს — რასაც წარმოადგენს გალაკტიონის პოეზია ერთი მხრივ და დოკუმენტური პროზა მეორე მხრივ — ზედმინევენითი, სრულყოფილი, ნიუანსობრივი ცოდნა რომ არა, არაერთი გარემოება, შტრიხი თუ დეტალი სამუდამოდ მიგვეკარგებოდა თვალთაგან.

იშვიათი ალლო კიდევ ცალკე მკვლევარისა, სულაც დეტექტიური გუმანი და ყნოსვა... და მკვლევარი, რომელიც გულმოდგინედ შეისწავლიდა და წარმოაჩენდა ქართული ლექსის ევფონიურ მხარეს, მეტად მნიშვნელოვანს, მაგრამ საკითხავად მაინც მოსაწყენს, მიაგნებდა მისთვის სულიერად მშობლიურ ჟანრს: ლიტერატურულ დეტექტივს — გასაღებივით რომ მოარგებდა გალაკტიონის პოეტურ კლიტეებს და კიდევ შეგვიხსნიდა და უჩვეულო სიახლეების შემსწრედაც გაგვხდიდა.

ეს ჟანრი თვითონვეა ცალკე საკვლევი ჩვენს ლიტერატურაში, შარავანდად რომ ადგას პავლე ინგოროყვას სახელი. და მის მიერ ზემოთ შეტყორცნილი თამასა თავისთავად გავალდებულებს, იმ სიმაღლეზე იტრიალო.

და თეიმურაზ დოიაშვილი კიდევ შეუნარჩუნებდა ქართულ ლიტერატურულ დეტექტივს შინაგან ძალ-ღონეს და ერთ შესანიშნავ ნიმუშს მეორეს მოადევნებდა, მეორეს მესამეს, მესამეს მეოთხეს...

და აღმოჩნდებოდა ისიც, რომ: გალაკტიონი პოეტურ კრებულებს კი არ ადგენდა, ვიდრე მის ნებაზე იყო გამოცემა, არამედ ქმნიდა წიგნ-მთლიანობებს, თავისებურ ლირიკულ რომანებს, რომელთაგან პირველი წიგნით (1914 წელს გამოცემულით, ბოლო დრომდე დაუფასებელი რომ რჩებოდა) იქით ლორდ ბაირონთან გასდებდა ხიდს და აქეთ რაინერ მარია რილკესთან.

ასე შეგვიქმნიდა ამ ჟანრის ქრესტომათიულ ნიმუშებს — ძალიან რომ გამოადგებათ კრიტიკოსებსაც და მკვლევარებსაც... ხოლო თუ როგორ ამოხსნა „ირმიგალის“ საიდუმლო, დღემდე დაუჯერებელი მეჩვენება... თურმე ეს ყოფილიყო აბრევიატურა 20-იან წლებში არსებული და ბოლო დრომდე უცნობი ლიტერატურული ჯგუფისა, რომელიც აერთიანებდა: გალაკტიონ ტაბიძეს, მხატვარ ირაკლი ტოფაძეს და პროზაიკოსსა და პარიტეტული კომიტეტის წევრს, 1924 წლის აჯანყების ერთ-ერთ ორგანიზატორს მიხეილ ბოჭორიშვილს.

ერთი რამ კი დღესავით ნათელია ჩემთვისაც: რას იტყვის გალაკტიონოლოგიაზე შთამომავლობა.

თამაზ ვასაძე

— თამაზ ვასაძე თქვენი თაობის ლიდერი ხომ არ არის? — მკითხავდნენ 80-იანი წლების დასაწყისში, როდესაც თამაზი ზედიზედ გამოაქვეყნებდა ლიტერატურულ-კრიტიკულ წერილებს „ლიტერატურული საქართველოს“ ფურცლებზე და ერთბაშად მოიპოვებდა იმ სახელს, რასაც ყოველთვის იწვევს მოლოდინი ყოველი ახალი ნიჭიერი პიროვნების გამოჩენისა სამწერლო ასპარეზზე.

აღტაცებული დარჩებოდა ვახტანგ ჭელიძე, რომელიც ფართოდ გადაუხსნიდა რედაქციის კარს ახალგაზრდა კაცს და სულაც თანამშრომლად მიიღებდა, არამცთუ წერილი წერილზე გამოექვეყნებინა მისთვის.

აღტაცებული დარჩებოდა აკაკი განერელიაც, რომელიც საგანგებოდ მოინდომებდა მის გაცნობას.

და ის ავტორები თუ ის თემები, რომელთაც თამაზ ვასაძე ეხებოდა, სრულიად ახლებურად წარმოდგებოდნენ, რადგანაც თუ ვინმე ვერ ეგუებოდა და ამსხვრევდა შაბლონებსა და სტერეოტიპებს, სწორედ თამაზი გახლდათ და არაერთი ლიტერატორი, რომელთაც მანამდე იმავე

თემასა თუ იმავე ავტორზე დაეწერათ, მისი სტატიის წაკითხვის შემდგომ გულნაკლულად დაიჩივლებდა: მე რაღაც არ გამომივიდაო!.. — თუმც მათი წერილები სულაც არა ყოფილა ურიგო, მაგრამ თურმე შესაძლებელი გახლდათ კიდევ უფრო ღრმად ჩახედვა ამათუიმ თხზულების სიღრმეში, და კიდევ უფრო მარჯვედ — ფარული ნიუანსების შემჩნევა და ამოზიდვა...

თანაც როგორი სიმსუბუქითა და დახვეწილობით, როგორი დინამიკურობით, მისეული ანალიტიკური განსჯა არამარტო სიღრმით რომ გზიბლავდა, არამედ სტილური არტისტიზმითაც და კიდევ ერთხელ გიდასტურებდა ასე თვალნათლივ და კანთიელად, რომ კრიტიკა სულაც არ გახლდათ სამწერლო პროცესის დანამატი, არამედ — მისი სრულუფლებიანი მონაწილე და არაერთი სასიკეთო მიდრეკილებისა თუ ტენდენციის განმსაზღვრელიც — პირწმინდათ ესთეტიკური თვალსაზრისით.

მისთვის იმთავითვე ყოვლად მიუღებელი იყო სნობური გემოვნებაც, ყალბი კლიშეები და ფეტიშები, აცდენილი ნამდვილ სულიერ ღირებულებებს, და ამიტომაც წამოსწევდა ისეთ სახელებსა თუ თხზულებებს, უსამართლოდ რომ მიჩქმალულიყვნენ, ანდა ზერელედ თუ ითქმოდა საქებარი სიტყვები, მაგრამ ქებას შესაბამისი ანალიტიკური დადასტურება არ მოჰყვებოდა.

ასე უნდა შემოეტანა მკითხველის თვალთახედვაში თუნდ სოსო პაიჭაძის „მეთევზეც“ და გიორგი ბაქანიძის „ორმოცი დღე და ორმოცი

ლამეც“ — ზუსტად მიგნებული დაკვირვებების წყალობით კიდევ რომ ჩაბეჭდავდა საზოგადოებრივ ცნობიერებაში... საგანგებოდ იტაცებდა ერთი მოთხრობის, ერთი ლექსის ანალიზი, მათი შინაგანი სივრცის წარმოჩენა.

ანდა როგორი პორტრეტი უნდა წარმოესახა თუნდ ჩვენი ტრაგიკულად დაღუპული ძმისა — თამაზ ბაძალუასი.

ხოლო ბესიკ ხარანაულის პოეზიაში უნდა მიეგნო იმ ერთი არსებითი შტრიხისათვის: მისი ფიქრიც კი სააზროვნოდ არის მომართულიო, — ერთბაშად რომ აიტაცებდნენ, დაიმონმებდნენ და ამ გზაჭრილზე ააგებდნენ თავიანთ მსჯელობებს.

ამისთანა მიგნებებით მოკირწყლულა თამაზ ვასაძის ნაწერები, კლასიკური მწერლობაც რომ არ დარჩებოდა მისი გამჭოლი ხედვის გარეშე... და ჯერ XIX -XX საუკუნეების სამწერლო პროცესების ლაბირინთებში რომ გაიკვლევდა გზას, მერე უკვე შოთა რუსთველსა და მის ეპიკურ ქმნილებასაც უნდა მიახლებოდა და წაეკითხა იმ ახალი თვალთ, არაერთი ღრმააზროვანი მიგნების მხილველნი აქაც რომ უნდა გავმხდარიყავით.

თამაზის დიდი ერუდიცია და დახვეწილი გემოვნება იყო სწორედ აუცილებელი ცალკეული ანთოლოგიების შესადგენად, დიქტატურის უამის ქართული მოთხრობისა იქნებოდა თუ იგავებისა, და სასკოლო სახელმძღვანელოების შესადგენადაც, რომლებიც მხოლოდ მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს კი არ გამოადგებოდათ და ძალიანაც გამოადგებოდათ, — არამედ ყვე-

ლა თაობის კრიტიკოსსაც, პოეტსაც, პროზაიკოსსაც, დრამატურგსაც, მთარგმნელსაც.

ძალიან წურავდა სათქმელს და ამაზე თვითონ ყოველთვის ღიმილით ლაპარაკობდა და ლაპარაკობს: დეპეშური სტილი გამიხდაო, — მაგრამ ეს ის „დეპეშურობაა“, თუნდ გერონტი ქიქოძეს რომ სჩვეოდა, რომლის სიყვარულშიც თამაზი და მე თავიდანვე ერთმანეთს ვეცვილებოდით და ჯერაც ვერ მოვრიგებულვართ, რომელს უფრო მეტად გვიყვარს.

თამაზ ვასაძე თქვენი თაობის ლიდერი ხომ არ არის?

თამაზი იმ სცენას რომ შესწრებოდა, უსათუოდ მისაყვედურებდა მისებური ცოტა ირონიული ღიმილითაც:

— თავს რომ უქნევ და უდასტურებ, რა ლიდერი, რომელი ლიდერი?!

სასაცილოდ არა ჰყოფნიდა არასოდეს ლიდერობანა და რაღაც ამგვარები და არაერთხელ გაუხსენებია ჯემალ ქარჩხაძის — ვისაც ერთ საუკეთესო წერილს მიუძღვნიდა — ირონიული და პარადოქსული მეტყველების ეს ჩინებული ნიმუშიც:

„უკან“ არ არსებობს, „უკან“ მათი მოგონილი სიტყვაა, რომელთაც თავი წინ ჰგონიათო.

დანურულობა, დეპეშურობა სტილისა გამოიწვევდა იმას, რომ თამაზ ვასაძის ნამოღვაწარი არ იქნებოდა განსაკუთრებით ხელხვაყიანი, თუმცა თვალსაჩინო ილუსტრაციად კი გამოგვადგება პოლ ვალერის შეგონებისა:

შემოქმედების მნიშვნელობა განიზომება არა რაოდენობით, არამედ ზემოქმედების ხანგრძლივობით.

და ამისთანა გზამკვლევეებია სწორედ, ზემოქმედების ხანგრძლივობით მადლმოსილნი, უმნიშვნელოვანეს როლს რომ თამაშობენ სალიტერატურო პროცესებში.

მოიცა რა, რომელი უმნიშვნელოვანესი როლიო, — ერთს მისებურად გაიცინებს თამაზი, ეს ჩანანერი ხელთ თუ მოხვდება.

ნონა კუპრეიშვილი

მთლად წიგნსაც ვერ დაარქმევ ნონა კუპრეიშვილის ნაშრომს: „ეროსიდან ეროტიზმამდე“ — წიგნაკი უფროა გარეგნული იერით.

მაგრამ შინაგანი სივრცით, სიღრმითა და მასშტაბურობით?

ამ მხრივ ვეება ტომიც ადვილად შეიძლება გადაწონოს.

ჯერ მარტო ის, სრულ სიახლედ რომ წარმოგვიდგება ეროტიკული მოტივების საგანგებო კვლევა ქართულ მწერლობაში, საგანგებოდ, თორემ ცალკეულ შემთხვევებში არაერთი მკვლევარიც შეეხებოდა.

დიდი ხნის ისტორია მაინცდამაინც არც დასავლეთში მოეპოვება, ზიგმუნდ ფროიდის თეორიული ნაშრომები რომ უბიძგებდათ ამ მიმართულებით კვლევისაკენ, და საკმაოდ მტკიცე საყრდენებიც გამოიძებნებოდა და დიდძალი მასალაც დახვავდებოდა.

და აი ძიებათა ამ არეალში ნონა კუპრეიშვილს უნდა შემოეტანა ქართული მასალაც, მოკიდებული აშოტ კუროპალატის ტრაგიკული სიყვარულიდან XX საუკუნის 30-იან წლებამდე, საკმაოდ მრავალფეროვანი პანორამა რომ გა-

დაიშლებოდა მკითხველის თვალწინ, თავისი ათასგვარი ხვეულითა თუ ლაბირინთით, არაერთ მკვლევარს რომ აიყოლიებს, რადგანაც ამ ურთულეს და მრავლისმომცველ თემას ერთი და ორი მკვლევარი ვერ განვდება, თუნდ ძიებანი რამდენიმე წიგნშიც მოაქციონ.

უანრობრივად ეს წიგნაკი შეიძლება შეფასდეს როგორც „თეზისური მონახაზი“ თუ „თვალის გადავლება“, სწორედ ის შინაგანი სივრცე და სიღრმე რომ ანიჭებს განსაკუთრებულ ცხოველმყოფელობას, მკვლევარი ყველას რომ ურჩევს ახლებური საუბრის დაწყებას ეროსსა და ეროტიზმზე, შესაბამისად — სიყვარულზე, დინჯ საუბარს, რომელიც ამ უკვდავ გრძნობათა საიდუმლოებრივი არსის გამოვლენის ანგარიშგასაწევ იმპულსად და ადამიანის მარტოობის წინააღმდეგ მიმართულ აქტად უნდა იქცეს.

ქართული მასალა, თავისი ამ მკვიდრი თეორიული სარჩულითაც, ის გამოკვეთილი საფუძველი უნდა გამხდარიყო, უშუალოდ რომ შევალთ დასავლელ მკვლევართა წრეში და მათ დიდ დაინტერესებასაც გამოვიწვევთ.

ნონა კუპრეიშვილი იმ გაბედულებით მოჰკიდებდა ხელს ამ თემასაც, როგორც ქართული სალიტერატურო კრიტიკის ცოცხალი პროცესის გააზრებას ერთიანობაში ანუ ჯერაც მიმდინარე პროცესის ისტორიის დაწერას.

ადრე თუ გვიან ესეც უნდა მომხდარიყო ჩვენს სამწერლო ცხოვრებაში.

ბოლოსდაბოლოს ისტორია არ არის მხოლოდ გარდასული დროის სურათი, მხოლოდ გარდაც-

ვლილ ადამიანთა ნაღვანისა თუ ცხოვრების წესის შეფასება, ჯერაც დაუსრულებელ მოვლენებსაც უკვე მოეპოვებათ თავიანთი ისტორია და... მაშ რატომღა უნდა გადაიდებოდეს მათი შესწავლა და გააზრება გაურკვეველი ვადით?

ამას რიტორიკულ შეკითხვად კი არ დასვამდა ნონა კუპრეიშვილი, არამედ თვითონვე იდებდა თავს ამ მეტად საძნელო საქმეს და შეიჭრებოდა კრიტიკული პროცესების შუაგულსა და დუღილში. და ისე დაალაგებდა ზოგად მიდრეკილებებსა და ტენდენციებს, ისე გამოარჩევდა ყველაზე თვალსაჩინო ფიგურებს, დაარწმუნებდა ყველას, ამ მიმართულებით გარჯა ამაო მცდელობა რომ არ გახლდათ, არამცთუ ამაო, სწორედაც პირიქით — აუცილებელიც და საშურიც, რათა ახალი სივრცე გადახსნილიყო ჩვენს სამწერლო, უშუალოდ კი კრიტიკულ-ესთეტიკურ რეალობაში.

ძველი პერიოდიკიდან თუ არქივებიდან არაერთ უცნობ წყაროს რომ შემატებდა ჩვენს საზოგადოებრივ ცნობიერებას, მათ შორის ყველაზე დიდ ამაგს დასდებდა ვახტანგ კოტეტიშვილს, მის ბოლო დრომდე მიყრუებულ თუ სადღაც მიკარგულ ნაწერთა მოძიებას, შეკრებასა და მონუმენტურ ტომად აწყობას, ამ დიდებული მოღვაწის სახება კიდევ უფრო კანთიელად და შთამბეჭდავად რომ უნდა გამოკვეთილიყო და ჩვენი ლიტერატურისმცოდნეობისა და კრიტიკის ისტორიაც ძვირფასი ფურცლებით შევსებულიყო, აღდგენილ-დაზუსტებულითაც და შესაფერისად გააზრებულითაც.

და კიდევ:

ჩვენი კრიტიკოსებისათვის ნიშანდობლივი მრავალფეროვნება ნიჭისა ამ შემთხვევაში თავს იჩენდა დრამატურგიულ თხზულებებში, ნონა კუპრეიშვილის პიესები ჩვენს თეატრებსაც რომ წაადგებოდათ, გაუგებარი ბარიერები რომ არ ელოებოდეთ წინ დრამატურგებს, უპირველესად კი რეჟისორთა გაუნათლებლობა და ინტერესთა ნაკლებობა, ორიოდ — თუმც ნამდვილ შემოქმედთა — სახელებს რომ ჩამოჰკიდებიან და მათ იქით ველარ გაუხედავთ.

ისე შესაძლოა ამ წიგნაკმა მიიზიდოს მათი ყურადღება: „ეროსიდან ეროტიზმამდე“ — და მკვლევარს, რომელსაც არც დრამატურგის ნიჭი აკლია, კიდევ შეუკვეთონ პიესა ამ თემაზე, რისი წყალობითაც მოსალოდნელია კიდევ ერთი საგულისხმო დრამატურგიული ნიმუში შეიქმნას, ჯერჯერობით კი მაცდურად გადახსნილა ასე ცოცხლად შემოტანილი ახალი თემა და ისე გიზიდავს, აღარც იცი, საიდან შეუყვე კვლევას, რომლის სათავეშიც ამ რანგის მეცნიერი და კრიტიკოსი თუ ჩადგებოდა, ნონა კუპრეიშვილი როგორც წარმოგვიდგება.

პაატა ჩხეიძე

ისე მოხდებოდა, რომ პაატას უნდა ჩავდგომოდი კვალში წიგნების კითხვისას — ჯერ იმას უნდა წაეკითხა, მოსწონებოდა, შეექო ჩემთან და... კიდევ მაშინვე უნდა ჩავჯდომოდი.

ერთადერთი ვასილ ბარნოვის რომანებზე მოგვიხდებოდა ცილაობა, ხელიდან რომ ვტაცებდით ერთმანეთს.

მაგრამ სულ სხვა იქნებოდა ის ორი ვრცელი მონოლოგი — ლექცია როგორ დავარქვა, შინ ვიყავით — ერთი ეგზისტენციალიზმზე და და მეორე აბსურდის მწერლობაზე.

პაატა მაშინ მეორე კურსის სტუდენტი გახლდათ, მე ჯერაც სკოლაში ვსწავლობდი, და თუმცა ერთ-ორი თხზულება ჟან-პოლ სარტრისაც მქონდა წაკითხული, ალბერ კამიუსიც და სემუელ ბეკეტისაც, სულ სხვა რამ აღმოჩნდებოდა ასე მთლიანობაში გააზრებული, ზოგი — ჩემთვის სრულიად უცნობი სახელიც რომ გამოჩნდებოდა...

და ვიგრძნობდი, ამოსავსები რომ მქონდა ეს ნაპრალი, შესაცნობი ის სამყარო, რომლის ზოგადი პანორამაც და კონტურებიც ასე სახიერად, ასე კანთიელად უნდა წარმოსახულიყო ჩემს

თვალწინ ენაწყლიანი, შთამბეჭდავი თხრობის წყალობით.

მოგვიანებით ჩვენს ნათესავს ლუიზა რაჟა-მაშვილს უნდა ერუქებინა ჩვენთვის ვეება წიგნი: „ინგლისური კრიტიკული პროზა“ — რჩეული ესეების კრებული, ამერიკულსაც რომ მოიცავდა და იწყებოდა ინგლისური ესეისტიკის მამიდან — ფრენსის ბეკონიდან, უპირველესი მიმდევარი ის რომ გამოუჩნდებოდა მიშელ მონტენს ამ ახალ ჟანრში, კრიტიკული და ესთეტიკური აზროვნების მწვერვალად რომ წარმოდგება.

და კიდევ ერთი ახალი სამყარო უნდა გადახსნილიყო ჩვენს წინაშე, რომელსაც თურმე ბევრწილად უნდა განესაზღვრა ჩვენი მომავალი ლიტერატურული საქმიანობა.

ჯერ ამდენზე არც გვეფიქრა, როდესაც ტომას ვულფის ესეის მოვკიდებდით ხელს სათარგმნელად, „ღვთისანაბარა კაცი“ რომ ჰქვია, მაგრამ არ გვეჭაშნიკებოდა ეს სახელწოდება და ასე შევცვლიდით: „მონოლოგი მარტოსულისა“, გამოგნებელი შთაბეჭდილება რომ უნდა მოეხდინა წაკითხვისას, მაგრამ კიდევ უფრო გამოგნებელი — ქართულად გადმოტანისას, უფრო ღრმად რომ შევიჭრებოდით ვულფის აზროვნების მდინარეებაში, ძველ და ახალ აღთქმაში თავისუფლად რომ დაცურავდა და შენც შეგიყოლიებდა, ყოველი ფრაზა ბაჯალლო ოქროდ რომ ფასობდა და 15-16 გვერდში უკიდევანო სივრცეებსაც მოგატარებდა და ღვთაებრივსაც გაზიარებდა.

და მარტოსულის ეს მონოლოგი გახდებოდა გზამკვლევი ესეისტიკის სამყაროში ჩვენთვის, უკვე მაშინ რომ დავიქადნიდით ამ ჟანრის თხზულებათა უხვად შემოზიდვას.

იმხანად ესეისტიურ პროზას მხოლოდ ბაჩანა ბრეგვაძე თარგმნიდა ფილოსოფიურ და ესთეტიკურ თხზულებებთან ერთად და ესეც გვეამაყებოდა, ჩვენს საყვარელ მთარგმნელს რომ უნდა ჩავდგომოდით კვალში.

გაგვაფრთხილებდა ოთარ ჩხეიძე:

ბიჭობა ის იქნება, გატაცება რომ გაივლის და მაშინაც არ მოეშვებით ესეების თარგმნას, ასე რომ აკლია ჩვენს ლიტერატურას. ძალიან მძიმე, ძალიან დაძაბული შრომა მოგელით და აქედანვე უნდა შეეგუოთ ამ გარდუვალობას, თორემ ვერ გაუძლებთ და ჩამოეხსნებითო.

და კიდევ გავუძლებდით საამისოდ წინასწარ განწყობილნი და არ ჩამოვეხსნებოდით, დიდ საგანმანათლებლო სკოლას რომ გავივლიდით ჩვენ თვითონვე, მკითხველიც სიხარულით რომ აგვეყვებოდა.

და ეს იმ დროს, როდესაც რუსულად თუ არ იყო თარგმნილი ესათუის თხზულება, უფლებას არ გაძლევდნენ შენს მშობლიურ ენაზე ამეტიყველებისა, და თუ კუპიურებით ითარგმნებოდა რუსულად, დამახინჯებულად, შენც მხოლოდ ამის ნება გეძლეოდა — კუპიურებითა და დამახინჯებით.

და ვახტანგ ჭელიძე, ძალიან მონდომებული, რომ გვერდი აგვევლო რუსული ხაზისათვის და

„ლიტერატურული საქართველოს“ ფურცლებზე ებეჭდა რუსულად უთარგმნელი ესეებიც და ცხადია უკუპიუროდ და დაუმახინჯებლადაც, ედუარდ შევარდნაძეს უნდა მოლაპარაკებოდა საგანგებოდ, ის ამ პასუხით რომ გამოისტუმრებდა:

— სავსებით ვენდობი თქვენს ერუდიციასაც და ლიტერატურულ გემოვნებასაც, ბატონო ვახტანგ, მაგრამ ამბავი თუ ატყდება, იცოდეთ, ჩემთან არაფერი შეგითანხმებიათ.

რაც იყო თუ როგორც იყო, მაინც ნებართვას ჩამოჰგავდა და „ლიტერატურული საქართველოს“ კარი ბოლომდე გადაიხსნებოდა ჩვენთვის ანუ ინგლისური და ამერიკული ესეისტიკის შედეგებისათვის.

ესეების თარგმნა შეაძლებინებდა პაატასაც ერთნაირი ხელოვნებით ეწერა კრიტიკული წერილები როგორც ქართულ, ისე ინგლისურ და ამერიკულ მწერლობაზე, ამ მხრივ თითებზე რომ ჩამოითვლებიან კრიტიკოსები და არც გასაკვირია, რადგანაც იყო დრო, როდესაც ერთადერთი გერონტი ქიქოძე გახლდათ ამის შემძლებელი...

ის მაინც სხვა გახლდათ, რალაც სხვა, ის ორი მონოლოგი ეგზისტენციალიზმსა და აბსურდის სკოლაზე, და ნეტა ოდესმე თუ დავარქმევ სახელს, რა იყო ის „რალაც“...

წინმო ვახანია

ასე მგონია, ისიც კერავდა თავისუფლების
ბაირალს 1832 წლის აჯანყების სამზადისისას.

დასწრებით ხომ ესწრებოდა ფარულ შეკრე-
ბებს: ალექსანდრე ორბელიანის ბაღში იქნებოდა,
სოლომონ დოდაშვილის ოჯახში თუ ელიზბარ
ერისთავის დისას — მელანიასას, და კიდევ სხვა-
განაც, სადაც კი შეთქმულნი იყრიდნენ თავს თით-
ქოსდა საქეიფოდ და დროსსატარებლად.

არც იარაღით გამოსვლაზე იტყოდა უარს,
თათრის მოედანზე რომ უნდა ავარდნილიყო ამ-
ბოხების აღი.

და ყველასაც ასე ჰგონია და ეგონება, ვისაც
მოუსმენია ან წაუკითხავს ნინო ვახანიას სალექ-
ციო კურსი, საჯარო ლექციები თუ ნაწერები
1832 წლის შეთქმულებისა და მის მონაწილეთა
ირგვლივ, უპირველესად მაინც — ალექსანდრე
ორბელიანისა.

ისეთ დეტალებსა და ნიუანსებს შეიტყობთ,
უცნობსა და მრავალს;

ისე კანთიელად გადაგეშლებათ თვალწინ ის
მღელვარე ამბები;

და ისეთი დამაჯერებელი და გულშიჩამწვ-
დომი ინტონაციით მოგანვდიან:

გიჩნდებათ განცდა, რომ იმ დღეების უშუალო მონაწილეს უსმენთ, ალექსანდრე ორბელიანის დოკუმენტური მოთხრობების წყალობით მეფე ერეკლეს კარის ცხოვრების სურათებიც არანაკლები სიცხოვლითა და შთამბეჭდაობით რომ უნდა გაგიცოცხლდეთ.

მიბინარების შემდგომ სწორედ ნინო ვახანიას შემწეობით უნდა დაბრუნებოდა ალექსანდრე ორბელიანი ხელმეორე სიცოცხლეს, უკვე რომ ველარაფერი შეძლებდა მის მიერ შემონახული ნამდვილი ისტორიის მიჩქმალვას.

მეცხრამეტე საუკუნეში თავით ბოლომდე ასევე იტრიალებდა ნინო ვახანია, შიგნიდან რომ გახსნიდა ჩვენი ლიტერატურის მდინარებას და კიტა აბაშიძის, გერონტი ქიქოძისა და ვახტანგ კოტეტიშვილის წარმოსახულ პანორამებს იმდროინდელი სამწერლო პროცესებისას თავის ვეება წიგნსაც ამოუყენებდა გვერდით: გაცილებით მეტს, ვიდრე ლექციების თავმოყრაა სტუდენტებისათვის იმ ეპოქაში ჩახედვის გასაადვილებლად.

ერთი მხრივ არ მოეშვებოდა იმ ხანას, კვლავდაკვლავაც რომ ავსებს იმ სურათებს, და მეორე მხრივ კვალში გაჰყვებოდა თანადროულ სამწერლო პროცესებსაც, ახალ-ახალ თხზულებებს — არამარტო წიგნებს, არამედ საჟურნალო და საგაზეთო პუბლიკაციებსაც — ბევრს სულაც პირველშემფასებლად რომ გამოუჩნდებოდა.

რატომ დალოდებოდა სხვათა მოსაზრებებს, დაე სხვები დალოდებოდნენ მისას.

უტყუარი ლიტერატურული გემოვნება აძლევდა ამის საშუალებას, და გამახვილებული ალლო, თორემ მხოლოდ განათლება არა კმარა ამ გაბედული ნაბიჯისათვის, პირველშეფასება რომ ჰქვია, თორემ ჯერ კიდევ ილია ჭავჭავაძე ნუხდა, რომ:

მრავლად მოიძებნებოდნენ ისეთი ლიტერატორები, ენაწყლიანად რომ გესაუბრებოდნენ თუნდ გოეთეს პოეზიაზე, მაგრამ უცნობი ავტორის ერთ პანია ლექსზეც ვერ გეტყოდნენ, მხატვრულ ღირებულებას წარმოადგენდა თუ არა.

ლიტერატურის მკვლევარსაც მოეთხოვება ალლოც, გემოვნებაც და გაბედულებაც სამწერლო ლაბირინთებში გზის გასაგნებად, ის კი არა, პირნმინდად კომპილაციური თხზულების დასაწერადაც გესაჭიროება ეს ყოველივე, მაგრამ კრიტიკოსობა, ლიტერატურის შუაგულში დგომა მაინც სხვაგვარი სიმძიმეცაა და სხვაგვარი მოვალეობაც, პირველად თქმის ვალდებულებას რომ აკისრებ თავს და კიდევ დაუღალავად ცდილობ შეაშველო სიტყვა ყოველ არაორდინარულ თუ წარმატებულ თხზულებას — ნებისმიერი ჟანრისას, თანაც — ორიგინალური იქნება თუ თარგმნილი.

ნიშანდობლივია, რომ:

ნინო ვახანია უნდა ყოფილიყო ის მკვლევარი და კრიტიკოსი, რომლის გარშემოც უნდა შემოკრებილიყვნენ მისი თანამოაზრენი, თვალნათლივ რომ უნდა გამოკვეთილიყო ქართული ლიტერატურული კრიტიკის სოხუმური ფრთა:

სალომე კაპანაძე, ნანა კუცია, მარინე ტურავა და თამარ ყალიჩავა — უკვე მნიშვნელოვან წვლილს რომ შეიტანდნენ ჩვენი სამწერლო ცხოვრების შექმნაშიც და მონესრიგებაშიც, ლიტერატურის მდინარებაში იმ მიმართულებით, რაც ასე გვენატრებოდა და ფიქრსა და ოცნებაში თუ წარმოვიდგენდით:

ლალს, თავისუფალს, გარიდებულს ყოველგვარი კონიუნქტურისაგან, პოლიტიკური იქნება, რელიგიური თუ ლიტერატურული, რაც ყველაზე საზარელი კონიუნქტურაა — პოლიტიკურსა და რელიგიურს კიდევ რა უჭირს მასთან შედარებით.

ერთ-ერთი გამოვლინება ამ საზარელი კონიუნქტურისა ის მასკულტურაა, რაც აუფასურებს და საპამპულოდ ხდის ჭეშმარიტ სულიერ ღირებულებებს — დრამატიზმს ცვლის სუროგატითა და პროფანაციით, იუმორს კი ლაზღანდარობით... და თუ რაიმე, უპირველესად მასკულტურის მოძალეა გვაქვს დასათრგუნი, თორემ მოსპობით ვერც ვერასოდეს მოსპობ, წმინდა გიორგის ფერხთით გართხმული გველეშაპისა არ იყოს...

და აგრძელებს ნინო ვახანია თავისუფლების ბაირალის შეკერვას, 1832 წელს დაუმთავრებელი რომ დარჩა.

ინგა მილორავა

ერთხელ უკვე გამოვეხმაურებოდი ინგა მილორავას შემოსვლას სალიტერატურო ასპარეზზე. საბაბად გამომადგებოდა მის მიერ თარგმნილი სემუელ ტეილორ კოლრიჯის შექსპირული ლექციების ორი ნიმუშის გამოჩენა სერიით „ფიქრები. რჩეულთა ბიბლიოთეკა“, კიდევ ერთ ასპექტს რომ წარმოაჩენდა ამ არაორდინარული ლიტერატორისა, საკმაოდ რთულ ესეისტურ ქმნილებებს წარმატებით რომ მოუძებნიდა შესაფერის ქართულ ფორმას.

სათაურად გამოხმაურებისა შეირჩეოდა „აუცილებელია ინტერესთა მრავალმხრივობა“ — გამომხატველი ახალგაზრდა ქალის ლიტერატურული საქმიანობის თავისებურებისა და შეგულიანებაც სხვა ახალბედა თუ გამოცდილი ლიტერატორებისა — არ შემოზღუდულიყვნენ მარტოდენ კრიტიკული წერილების გამოქვეყნებით.

ერთი გარემოება მაინც უსათუოდ უნდა თქმულიყო:

ბევრს ნიშნავს სამწერლო ცხოვრებისათვის, როდესაც კრიტიკოსები ერთნაირი ხელოვნებით წერენ მშობლიურ და უცხოურ ლიტერატურულ

პროცესებზე. ასეთი ადამიანები არსად, არცერთ დროსა და არცერთ ქვეყანაში არა ყოფილან ბევრნი, და მითუმეტეს აღსანიშნავი და დასაფასებელია ყოველი ასეთი კრიტიკოსის გამოჩენა, იმჟამად თითებზე რომ ჩამოითვლებოდა და მაინცდამაინც დიდად არ მომატებია ახალი სახელები.

და როგორ არ გამომეხატა სიხარული, როდესაც ინგას სწორედაც ერთნაირი სიღრმით შეეძლო წერა როგორც ქართველ, ისე უცხოელ მწერლებზე, ორივე ნაკადი თვალსაჩინოდ რომ გამოიკვეთებოდა მის საქმიანობაში, შემთხვევიდან შემთხვევამდე კი არ უწევდა მკითხველს ლოდინი.

აგერ უკვე ესეების თარგმანებიც გამოჩნდებოდა, თანაც რა რანგის მწერლის.

და ინგა მილორავას ახალ-ახალი ასპექტებიც უნდა გამოემჟღავნებინა საჯაროდ თავისი ნიჭისა:

ლიტერატურის ისტორიის მკვლევარობა თავისთავად.

და პოეტური მხარეც — მშვენიერი ლექსებით.

და ბელეტრისტულიც — არამარტო ნოველებს, მინიატურებსა და ლიტერატურულ ზღაპრებს რომ გამოამზეურებდა, არამედ რომანსაც წარმატებით შებედავდა.

და მხატვრისაც — ოთარ ჩხეიძის პიესის „უკვდავების ზღაპარი“ გაფორმება რომ მიენდობოდა და ის გამოცემა ასერიგად დაშვენდებოდა ნახატებით, ცხოველთა და ფრინველთა სამყარო, ინგასათვის ასერიგად მახლობელი, აქაც

შთამბეჭდავად რომ გადმოიშლებოდა, დიდ და მეტყველთვალებიანი ფრინველ-ცხოველებისა.

ორატორული ოსტატობაც ნუ გამოგვრჩება.

სტილური დახვეწილობითაც ყოველთვის გამოირჩეოდა, ყოველ ფრაზაზე რომ ზრუნავდა, და ეს მაშინაც, როდესაც მოსასწრები ჰქონდა სტატია „ომეგასა“ თუ „ჩვენი მწერლობისათვის“, არასოდეს რომ არ დააგვიანებდა და არც არას მოაკლებდა სტატიის გარეგნულ დახვეწილობასაც.

ერთს რომ მოათავებდა, შეეძლო მაშინვე დაენწყო მეორე — დიდი ერუდიცია და ლიტერატურით ცხოვრება საშუალებას აძლევდა არ ამოწურულიყო და ყოველთვის მოეძებნა შესაფერისი პასაჟები, დეტალები, მსხვილმანები თუ წვრილმანები ღრმააზროვანი და ექსპრესიული მსჯელობის გასაშლელად, ანალიტიზმს ემოციურობა მოხდენილად რომ ერწყმოდა.

და კრიტიკოსის პროფესიონალიზმის დამადასტურებელი კიდევ ერთი შტრიხი: ნებისმიერი თხზულება რომ შეეძლო შეეფასებინა.

და კიდევ ერთი, თუმცა შტრიხსაც ვერ იტყვი: ყოფაა, რას იზამ და... ნაკამათდებოდნენ ინგა და ბორენა ჯაჭვლიანი და გარკვეული ხანი ისე აუვლიდნენ ერთმანეთს გვერდს რედაქციაში, ოდნავადაც კი არ დაუკრავდნენ თავს საღმის ნიშნად.

ამასობაში „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე უნდა დაბეჭდილიყო ბორენას ახალი ლექსები, ორშაბათს ინგა რომ შემოვიდოდა ჩემთან და მა-

გიდაზე დამიდებდა... აღტაცებულ წერილს, ერთი მაინც განსაკუთრებით რომ მოსწონებოდა იმ ლექსებიდან. ეგაა: ფსევდონიმს მოაწერდა.

— რატომ არ გინდა შენი გვარ-სახელით?..

— არა, არ შევურიგდები... იცოდე, საიდუმლოდ უნდა შეინახო...

დაიბეჭდებოდა წერილი და... გაოგნებული ბორენა შემოვიდოდა ჩემთან:

— ნეტა ვინ არის?.. რამხელა სიყვარულით წერს, თანაც როგორ სცოდნია ჩემი სხვა ლექსებიც... მადლობა როგორ გადავუხადო... შენ გეცოდინება...

— არა, არ ვიცი...

საიდუმლოს ხომ ვერ გავთქვამდი, თან მთლად არც ვტყუოდი — ასეთი ინგა აღმოჩენა იქნებოდა ჩემთვის, რომელსაც ვიცნობდი და... თურმე არ მცნობოდა.

არის რალაც ჩვენში, რაც ჩვენზე უფრო მეტია, მთვლემარე, მიბინარებული, და როდის ამოსხლტება, ეს თვითონვე თუ უწყის...

პაატა ნაცვლიშვილი

ვის აღარ დაგვიწერია ამათუიმ მწერლის წიგნისათვის წინასიტყვაობა და ზოგს საკმაოდაც შეიძლება მოგვიგროვდეს, მაგრამ არავის მოგვფიქრებია მათი გამოცემა ცალკე, სხვა წერილებთან შეურევლად — არადა საგულისხმო იქნებოდა წინასიტყვაობათა პანორამა, ისევე როგორც ბოლოსიტყვაობებისა.

პაატა ნაცვლიშვილს კი მოაფიქრდებოდა.

მახვილგონივრული მოფიქრებაა, პაატასათვის ჩვეული, ეს მახვილგონიერებაა, მჩქეფარე იუმორთან ერთად ყველგან რომ იჩენს თავს, სადაც და რასაც თავის ასპარეზად დაიგულებს — ლექსი იქნება, ჟურნალისტური ნარკვევი, სამოგზაურო ქრონიკა, ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატია, ფოტოეტიუდი, გაზეთის, ჟურნალის, წიგნის ორიგინალურ და მოხდენილ გაფორმებაზე ზრუნვა, რედაქტორული ჭაპანი თუ სულხანსაბა ორბელიანის სამოგზაურო მარშრუტის (ევროპის შემოშველებაზე დიდ იმედებს რომ ვამყარებდით) განმეორება...

და ეს ყოველივე დახუნძლული ახალ-ახალი აღმოჩენებით, ჯერ მარტო პირველი ქართველი ოლიმპიური ჩემპიონის ვინაობის ამოცნობა

რად ღირს, გიორგი ნიკოლაძე რომ აღმოჩნდებოდა.

აღმოჩენებს ისტორიულ წარსულში უნდა შემატებოდა აღმოჩენები თანადროულ გარემოშიც, პაატა ნაცვლიშვილის სახელს რომ დაუკავშირდებოდა ისეთი ყმანვილების გამოყვანა სამწერლო სარბიელზე და მათთვის გზის გაკაფვა, ერთის გარეშე — ეკა ბაქრაძისა — წარმოუდგენელი რომ არის ჩვენი სალიტერატურო პროცესი, მეორეს კი — გიორგი ლობჯანიძეს — საერთაშორისო ასპარეზზეც უნდა მოეპოვებინა ის წარმატება, მსოფლიოს საუკეთესო პოეტთა ათეულშიც რომ უნდა მოხვედრილიყო.

ლიტერატურულ გემოვნებასთან ერთად ის ალლოც უნდა მოგმადლებოდეს, წამიერ ეფექტსა და განწყობილებას რომ არ აჰყვები და გაცილებით შორს დაინახავ მოვლენებს, რედაქტორს რაც უნდა მოეპოვებოდეს, და საერთოდაც — მწერლობის შუაგულში ჩამდგარ ადამიანს, რომლისთვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ რა ინერება გარშემო და ვინ უნდა გაამხნევო და სიტყვა შეაშველო, ვიდრე ის, რასაც თვითონვე წერს.

ამიტომაც ახსოვს ბევრს პაატა ნაცვლიშვილის კეთილი სიტყვაც და ხელის შეშველებაც — გამოხატული საქებარი ეპითეტებითაც და... შეკამათებითაც ლიტერატურული გადმოსახედიდან.

მთავარიც ეს არის, ეს გადმოსახედი.

მე თვითონ მომიხდებოდა პოლემიკა პაატასთან და... სიამოვნებითი ვიგონებ იმ კამათს „ლი-

ტერატურული გაზეთის“ ფურცლებზე, მერე შალვა საბაშვილიც რომ უნდა ჩართულიყო და... ამასობაში საგულისხმო მასალასაც უნდა მოეყარა თავი, ცალკე წიგნადაც რომ არის გამოსაცემი ჯერ მარტო იმის თვალსაჩინოებისათვის, როგორ შეიძლება წარმართოს პრინციპული დავა ყოველგვარი ლანძღვის, დამცირების, ცილისწამების, დემაგოგიის, კამათის არსის მიფუჩეჩებისა და წვრილმანების გამოდევნების გარეშე... სამწუხაროდ ისე შეეჩვია მკითხველის თვალი და ყური ამ უმსგავსობის გასაღებას პოლემიკად, ჩვენს იმ ლიტერატურულ შეხლა-შემოხლას პოლემიკად ვერც კი აღიქვამს და წიგნად გამოცემულს დიალოგების ციკლად უფრო მიიჩნევს.

თუმც პოლემიკა — თავის საუკეთესო გამოვლინებისას — სწორედ ეს უნდა იყოს: დიალოგი, ერთდროულად საკუთარ თავთანაც და მოპირისპირესთანაც.

ასეთ დროს კი მოგეთხოვება:

პაატა ნაცვლიშვილისებური ტაქტიც, ზომიერებაც, შინაგანი კულტურაც, რაც არამცთუ ხელს უშლის პრინციპულობასა და დაუთმობლობას, არამედ ამკვეთრებს კიდეც იმ უბრალო მიზეზით, რომ დაუთმობლობის მიღმა ყოველთვის ილანდება ასერიგად აუცილებელი ეჭვი: ეგებ მე ვცდები?!

წიგნისაკენ, ჟურნალ-გაზეთებისაკენ, საერთოდ ნაბეჭდი ტექსტებისაკენ გამორჩეული ლტოლვა თავს იჩენს არამარტო პაატას იშვიათ

უნარში, როგორც მკითხველისა, არამედ კოლექციონერის, ბიბლიოფილის, ბუკინისტის ვნებაშიც — თავი მოუყაროს ყოველგვარ გამოცემას, იშვიათსა და უნიკალურს ხომ თავისთავად, და ერთნაირადაც მოუფრთხილდეს მხატვრული და საზოგადოებრივი მნიშვნელობით შეუწონად გამოცემებს, ოღონდაც ყდაში იყოს ჩასმული.

და ამიტომაც სავსებით ბუნებრივია მისი გამორჩეული სიყვარული იოსებ გრიშაშვილისადმი — პოეტადაც რომ აფასებს, მკვლევარადაც და წიგნების კოლექციონერადაც, ერთ უმდიდრეს პირად ბიბლიოთეკას რომ შექმნიდა და ამიტაც დაამშვენებდა ჩვენი საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრების ისტორიას, მაგალითადაც რომ დაუსახავდა შთამომავლობას წიგნისადმი განსაკუთრებულ კრძალვასა და იმ ვნებიან ლტოლვასაც, რაც ამოვარდნად გამოიყურება ჩვენს დროში...

თუმცა ამოვარდნად აღარც ითქმის, თითო კაციც რომ გამოჩნდეს ამ სწრაფვის უწყვეტობის შემნარჩუნებლად და შთამომავლობას პაატა ნაცვლიშვილის ბიბლიოთეკაც დარჩება საზოგადოებრივ-კულტურული ისტორიის დამამშვენებლადაც და ლიტერატურული ცხოვრების მდინარების უშუალო მონაწილედაც.

ზაზა აბზიანიძე

ისე ალბათ არაფერი გაუძნელდებოდა ზაზა აბზიანიძეს, როგორც ორიოდ სტრიქონის წამძღვარება ლექსების ციკლისათვის, თავისდამოულოდნელად რომ ეწვეოდა მუზა სოფლად მყოფს და... აფიქრებინებდა, რომ ეს არ იყო მხოლოდ სახალისოდ დაწერილი პოეტური ნიმუშები, არამედ მათი გამომზეურებაც შეიძლებოდა.

გარკვეულ რისკს უთუოდ გულისხმობს, ცნობილი კრიტიკოსი ლიტერატურულ საზოგადოებას უეცრად პოეტის მანტიითაც რომ მოველინება, მაგრამ ლექსების ეს ციკლი ნამდვილად ღირდა გამოქვეყნებად მწერალთა გაზეთში, მოგვიანებითაც რომ შემატებდა ცალკეულ ლირიკულ ნიმუშებს, თუმცა ამ მხრივ მაინცდამაინც არ გამოიღებდა თავს და ამჯობინებდა თავის მოსინჯვას საყმაწვილო მწერლობაში, თანდათანობით მის ყველა ჟანრში რომ მიაღწევდა წარმატებას — პოეზიაშიც, პროზაშიც, დრამატურგიაშიც და... მხატვრობაშიც, ხელოვნებათმცოდნეებს რომ არაფრით ჩამოუვარდებოდა ფერწერის განსჯა-შეფასება იქნება თუ გრაფიკისა, და აი ბავშვებისათვის თვითონაც მშვენიერ ნახატებს შექმნიდა.

და უკვე აღარც იცი:

ზაზა აბზიანიძე კრიტიკოსია, რომელიც წარმატებას მოიპოვებდა საყმაწვილო ლიტერატურაშიც თუ...

საბავშვო მწერალია, რომელიც წარმატებას მიაღწევდა ესთეტიკური კრიტიკისა და ლიტერატურის კვლევის სარბიელზეც?

ჩემთვის უპირველესად მაინც კრიტიკოსია, სხვათა შორის თვითკრიტიკის საკმაოდ გამძაფრებული გრძნობითაც და იმ თვითთრონითაც, რასაც ბევრი ადამიანი — და არა მარტო ლიტერატორი — ძალიან ერიდება, არადა ასერიგად აუცილებელია, კრიტიკოსისათვის ხომ სულაც სასიცოცხლო.

გვახსოვს მისი გამოკვლევებიც, ესეებიც, რეცენზიებიც, დიალოგებიც, მაგრამ ყველაზე მშობლიური მაინც ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრი აღმოჩნდებოდა ზაზა აბზიანიძისათვის, თავისებურად რთული, რაკილა ფსიქოლოგიის ცოდნაც არანაკლებ მოგეთხოვება, ვიდრე მწერლობისა; და ის ალლოც და დაკვირვების ის უნარიც, რაც სპეციფიკურია და ყველას არ მომადლებია.

და ეს სირთულეა სწორედ, ამ ჟანრში ბევრი რომ არაფერი მოგვეპოვება, თუმცა რაც მოგვეპოვება, განსაკუთრებული შთამბეჭდაობისაა, ისეთი ავტორებით დამშვენებულა.

თედო სახოკია მთელს გალერეას შექმნიდა „ჩემი საუკუნის ადამიანების“ სახელწოდებით, დავით კასრაძესაც მოზრდილი წიგნი მოუგროვებოდა, ისევე როგორც ვახტანგ ჭელიძეს,

ოთარ ჩხეიძეს, თამაზ ჩხენკელს, გურამ ასათიანს, სარგის ცაიშვილს... აღარაფერი რომ ითქვას აკაკი განერელიას, ოტია პაჭკორიას, ტარიელ ჭანტურიას, გივი გეგეჭკორის, თამაზ ბიბილურის, ემზარ კვიტაიშვილისა თუ სხვათა ცალკეულ ნიმუშებზე... ზაზა აბზიანიძე სწორედ იმ ჯგუფს რომ შეუერთდებოდა, რომელთათვისაც ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრი ერთ-ერთი მთავარი საქმე რომ შეიქნებოდა.

აქ ჰპოვებდა თავს და კიდევც ბოლომდე გამოამჟღავნებდა იმ უნარს, უპირატესად სამწერლო კულუარებით რომ საზრდოობს, იქიდან იკრებს ძალას, იქ ჰპოვებს საგულისხმო მასალებს... ბევრი რამ ეცოდინებოდა ისეთი რეალია თუ დეტალი, რაც სხვათათვის დაფარული რჩებოდა, ანდა — ფურცელზე გადაუტანელი — ადრე თუ გვიან გასაქრობად განწირულიყო.

ჯერ მარტო იმის ცოდნა რად ღირს, მამამისი — გიორგი აბზიანიძე — ერთ-ერთი მოამაგე აკაკი წერეთლის თხზულებათა თხუთმეტტომეულის გამოცემისა, თავგამოდებით რომ იბრძოლებდა, რათა ტომებში როგორმე მოეხვედრებინა რელიგიური პოემებიც ანდრია პირველწოდებულსა და წმინდა ნინოზე, სხვა ეპიკურ ქმნილებათა გვერდით, მაგრამ... ცენზურა მკაცრად აღუდგებოდა წინ და ხელში შეატოვებდა...

ამ გარემოში რომ იზრდებოდა, თავისთავად ხდებოდა უნებლიე მონაწილე ისეთი ლაპარაკისა, უკეთეს უმაღლეს განათლებას განა რომელიმე უნივერსიტეტი შესძენდა... და ეს ყოველივე

იჩენდა თავს ლიტერატურულ პორტრეტთა ციკლში, ასერიგად რომ შეეშველებოდა ძვირფასი და კოლორიტული ნაკვთების გამოსაკვეთად.

თუ ვინმეს, ზაზა აბზიანიძის ხელთ უნდა ყოფილიყო რუსული ჟურნალი „ლიტერატურნაია გრუზია“, უკვე იმ დროს რომ მოუწევდა მისი რედაქტორობა, ამ გამოცემას სული რომ უნდა დაეღაფა, არადა ასეთი მომზადების ადამიანები უნდა გვეგულებოდეს კულტურულ ხიდთა გამდებებად.

და თუ ვინმეს, ზაზა აბზიანიძეს უნდა მოეწოდებინა სიმბოლოთა ენციკლოპედიის შედგენაც (ქეთევან ელაშვილის თანაავტორობით), სწორედ ამ ყაიდის გამოცემაში რომ იჩენდა თავს მისი ორი თითქოსდა საპირისპირო თვისება — პედანტობა და რომანტიკული აღმაფრენა.

რაც მთავარია, პორტრეტის ჟანრს ვერ მოწყდება, თვითონ რომ გაბეზრდეს და გამორიდებაც სცადოს, ეს ჟანრი არ მოეშვება, გამოჰყვება და თავისკენ მიიტაცებს, რაკილა ჯერაც არაერთი მწერალი თუ მოღვაწე მოელის მის ხელდებასა და მისგან გამოკვეთას.

ანდრო ბედუკაძე

უნიგნოდ ვერც ვერასოდეს დაინახავთ ანდრო ბედუკაძეს, ერთი ან ორი წიგნით ხელში — იშვიათად, უმეტესწილად რამდენიმე უნდა ეპყრას და ორივე მკლავითაც ამოიღლიავენბული.

სხეულის ნაწილივით ქცევია წიგნი — ან რალა ნაწილივით, მართლაც მისი განუყრელი ნაწილია, შეზრდილი და შესისხლხორცეებული, და ამიტომ ასევე ხედავთ შობა-ახალწლის დღეებშიც და აღდგომისასაც, ცნობილი ანდაზა — ანდროს შემხედვარეს — ასე რომ გადაგეკეთებინებინა: მკითხველი კაცი აღდგომასაც მკითხველიაო.

მისთვის წიგნი შრომაცაა და დასვენებაც. თავდაუზოგავი ჯაფაც და თავმისადრეკიც, ყველაზე საიმედო თავშესაფარი.

არ გადავსებულა თაროები მისი ავტორობით გამოცემული წიგნებით.

მისი წერილები თითებზე ჩამოითვლება.

სამაგიეროდ ერთი საუკეთესო მრჩეველი და გზის გამკვალავია გარშემომყოფთათვის ლიტერატურის წარსულ დროებასა და თანამედროვე პროცესებში — ყველაფრის წამკითხავი და თვალმიმადევნებელი, იშვიათ გამოცემათა გამომჩხრეკი და შემომტანი სამეგობრო-სანაცნო-

ბო წრეში, რაც საკმაოდ ფართოა და მთელს საქართველოს გადაწვდება.

და ანდრო ბედუკაძის შემხედვარეს აღარ მიკვირს, ასე რომ აფასებდნენ ცისფერყანწელები ალი არსენიშვილს, რომელსაც რამდენიმე წერილი თუ დაეთვლება, მაგრამ კულტურტრეგერად აღიარებდნენ, მის მოსაზრებებსა და მსჯელობას ყოველთვის ყურს უგდებდნენ და ლექსებსაც უძღვნიდნენ, როგორც ერთ კოლორიტულ ფიგურას თანადროულ სამწერლო ცხოვრებაში.

ეგ არის: იმას პირადი ბიბლიოთეკის შექმნაზე არ უზრუნია, ანდრო ბედუკაძე ასეთი ენერგიულობითა და თავდადებით რომ უმატებს წიგნზე წიგნს, ჟურნალსა და გაზეთზე — ჟურნალსა და გაზეთს და — პაატა ნაცვლიშვილისა არ იყოს — ისიც უშუალო გამგრძელებლად და სულიერ მემკვიდრედ გვევლინება იოსებ გრიშაშვილისა.

ამ მისწრაფებების კაცს უნდა ეხელმძღვანელა სწორედ ილია ჭავჭავაძის საგურამოს მუზეუმისათვის, ისედაც საფიცრად რომ ეყოლებოდა ილია, ისედაც მის წიგნებზე რომ იზრდებოდა და თუ ვინმე იცნობს ღრმად და ყოველმხრივ ილიას გრანდიოზულ ლიტერატურულ სამყაროს, ერთი უპირველესი უთუოდ ანდრო ბედუკაძე.

და თუ ვინმეს, მას უნდა აღედგინა თავშივე სავალალოდ შეწყვეტილი გამოცემა ილია ჭავჭავაძის ოცტომეულისა, ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი შესაფერისად რომ გაამზადებდა, მაგრამ იდებოდა უნუგეშოდ, ვიდრე ირმა რატი-

ანს ანდრო არ ამოუდგებოდა მხარში და ეს საქვეყნო საქმე კიდევ ბედს ეწეოდა, არაერთი მიყრუებულ-თვალსმიფარებული პუბლიცისტური სტატია რომ გამოვლინდებოდა და ლამის მთლად ჩაიკარგებოდა იმ უჩვეულო რეალობაში, ილიას შემოქმედებითი მემკვიდრეობა რომ ჰქვია.

მუზეუმს ხომ გადაარჩენდა გაპარტახებისა და დანგრევისაგან, ოცდაათ წელზე მეტია, რაც პატრონობს და სახლსაც და ეზო-კარსაც შეგვინარჩუნებდა სწორედ ისე, ილიას სახელს რომ ეკადრება — იქაურობა ბალნარისაგან რომ აღარც განირჩევა და სახლი თანადროული ევროპული მუზეუმის კვალობაზე გამართულა.

და რაოდენ მომხიბლავიცაა გარეგნულად იქაურობა, ისევე — სულიერადაც, კულტურის კერად რომ გადააქცევდა, სულიერების ერთ რჩეულ გარემოდ.

„საგურამოს“ ლიტერატურული პრემიისა და ილიას მედლის დაარსებაც ანდრო ბედუკაძის სახელს რომ უკავშირდება, როგორც „ილიას ფონდის“ დამფუძნებლისა, ამიტომაცაა ეს ჯილდო გამორჩეული თავისი მიუკერძოებლობით, მხოლოდდამხოლოდ ლიტერატურული ღირსების მიხედვით რომ რიგდება, და ამ სულისკვეთების განმსაზღვრელი უპირველესად მაინც ანდროა.

ნიშანდობლივია, ბოლო წლებში სამადლობელი სიტყვის წარმოთქმა რომ დაევაღათ გამარჯვებულებს, არსებითად — თავიანთი შემოქმედებითი მრწამსის წარმოჩენა, ჩინებული ესეისტური

თხზულებანი რომ მოიყრიდა თავს, რაკილა ამ პრემიით დაჯილდოებულებს ყველას აქვს თავისი მხატვრული მრწამსიც და მოქალაქეობრივი პოზიციაც.

საერთოდ კი გამარჯვებულთა ვინაობის გადახედვა ძალიან გამოადგება მომავალ მკვლევარს ჩვენს სალიტერატურო პროცესებში გასარკვევად, სნობიზმისაგან გასანმენდად და ღირსეული დახარისხება-გადარჩევისათვის. ეს სია სანდო და უტყუარი გზამკვლევია, ანდრო ბედუკაძის ხელრთვით აღბეჭდილი.

ამასობაში კიდევ უფრო რომ უნდა გაეშალა თავისი მოღვაწეობა — კარგა ხანს თუ მუზეუმში მისულ ყმანვილებს ესაუბრებოდა ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებასა და ღვაწლზე, ბოლო წლებია თვითონვე სტუმრობს სკოლებს მთელს საქართველოში საგანმანათლებლო მისიით.

...წიგნები ვის აღარ გვიჭირავს, მაგრამ თუ ვინმეს ორივე ილღია გაძეძგილი აქვს, იცოდეთ, რომ ეს ანდროა, ანდრო ბედუკაძე!..

ბელა ნიფურიცა

ვინ აღარ ვუკვირდებით და ვინ აღარ ვიკვლევთ კოლონიური და პოსტკოლონიური ქართული ლიტერატურის პრობლემებსა და პროცესებს, ვის აღარ გვალღვებს ტოტალიტარიზმისა და დიქტატურის ხანაში გაჩენილი მანკიერებანი და მისი მწარე ნაყოფი — დაკნინებული ზნეობა, ვინ აღარ ვესწრაფით იმ ეპოქით დაღდასმული ცნობიერების დახსნას, უმძიმესი ფსიქოლოგიური ტრავმების განკურნებას, მაგრამ ასეთი თანმიმდევრობით, ასეთი მიზანსწრაფვითა და შეუპოვრობით, როგორც ბელა ნიფურიცა, შესაძლოა არცერთი ჩვენგანი.

მისთვის კვლევის ეს მიმართულება სასიცოცხლოა და მრავლისმომცველი, ლიტერატურულ-კულტურული სივრციდან რომ გადის და უშუალოდ ეჯახება საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ პროცესების მდინარებას, იმ დიდ ზნეობრივ ფერისცვალებას, რომელიც ვერასოდეს მოხდება, ანდა თუ მოხდება, მეტად ნაკლულად, საბჭოთა ეპოქის ქართული ლიტერატურის შესაფერისი შესწავლა და გააზრება რომ არა, თანაც ფსიქოლოგიური თვალთახედვითაც, რათა თუ რაიმე გვიშველის, კოლონიური ჟამიანობის

სულის გახსნამ უნდა გვიშველოს პოსტკოლონიურ ხანაში სწორი გზით სასიარულოდ, რათა რაც შეიძლება დროულად ჩამოვიბერტყოთ ის მანკიერებანი და ტრავმები და ბოლომდე გავანგრძოთ ის შინაგანი შეზღუდულობა, რომელიც კვალდაკვალ მოგვდევს, თუკი თავს არ მოვიტყუებთ და არ დავიჯერებთ, რომ ის ჟამიანობა სადღაც შორს დარჩენილა და ველარ გადმოგვწვდება.

რა გგონიათ — პოსტკოლონიური ეპოქა უფრო სახიფათოც კი არის კოლონიურზე.

იქ ოფიციალურად თუ არ ერქვა ზუსტი და შეუმცდარი სახელები ყველაფერს, სამაგიეროდ იატაკქვეშეთში დულდა შეუმცდარი გააზრება-შეფასებანი და საქართველოს ისტორიაც და თანადროულობაც ვიცოდით ისეთი, როგორც სინამდვილეში იყო.

დღესდღეობით კი ყოველივე აჭრილია და ყალბისმქნელებიც ჯიუტად განაგრძობენ თავიანთ უკეთურ საქმიანობას, მოჩვენებითი ფართიფურთი ბევრად რომ სჭარბობს წრფელ სწრაფვას ლიტერატურულ-კულტურულ-საგანმანათლებლო თუ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროცესების მოსაწესრიგებლად.

დღესდღეობით შერისხულია სტალინიზმი, მაგრამ მხოლოდ გარეგნულად.

არადა ტოტალიტარული, დიქტატორული, კოლონიური პოლიტიკური რეჟიმის მამხილებელი ვერ იქნები, თუკი სტალინიზმს შენს სულში არ ჩაჰკლავ.

არ გიყვარდეს სტალინი, დასცინოდე სტალი-
ნისტებს და... ყოველნაირად ჰკვებავდე შენს
სულში მყარად მოკალათებულ სტალინიზმს,
რომელსაც მოფერებით რაღაც სხვა სახელს არ-
ქმევ, მაგრამ სინამდვილეში სწორედ ის შეგრძ-
ნება და მისწრაფებაა, რასაც თითქოსდა ებრძვი
და მის აღმოსაფხვრელადაც ირჯები.

სხვის თვალში ბენეს რომ ხედავ და შენს
თვალში დირესაც ვერა, ამიტომაცაა უმეტესნი-
ლად შემორჩენილი ეს დაცემული მორალი, რასაც
იმ თანმიმდევრობით ესაჭიროება გაცამტვერება,
კოლონიური უღელისაგან ჩარჩენილი ტრავმები
რომ ითხოვს; და როდესაც ბელა წიფურიასთან
ადამიანები უდგანან კვალში ამ სასიცოცხლოდ
მოსაგვარებელ პროცესს, გამხნევენ, გაიმე-
დებს და გავსებს იმ რწმენით, ურომლისოდაც
ამაოა ყოველგვარი გარჯა.

ის დიდი და მრავალფეროვანი ერუდიცია, ბე-
ლას რომ შეუძენია, ის აუცილებლობაა, კრიტი-
კოსისა და მკვლევარის ნიჭიერებასა და
აზროვნების მასშტაბურობასთან ერთად, რაც
არის მკვიდრი საყრდენი ამ ურთულესი ამოცა-
ნის გადასაწყვეტად, რადგანაც შენი ქვეყნის
ლიტერატურასა და სულიერ ყოფას სწორედაც
მსოფლიო მოვლენებისა და პროცესების ფონზე
უნდა გაიაზრებდე, კოლოსალური გამოცდილე-
ბის გათვალისწინებით.

ამიტომაცაა ფუნდამენტური ნიგნი ბელა წიფუ-
რიას „ქართული ტექსტი საბჭოთა /პოსტსაბჭოთა/
პოსტმოდერნულ კონტექსტში“ თავისებური გზამ-

კვლევი, რომლის გარეშე უკვე წარმოუდგენელია ჩვენი ამჟამინდელი მწერლობისა და სულიერი მდგომარეობის კვლევა და იმ მორალის დამკვიდრება, რაც გარეგნულად კი არა, შინაგანად ამსხვრევს სტალინურ ნორმებს.

აქვე უნდა ვიგულისხმოთ „შედარებითი ლიტერატურის კრებულის“ პირველი ტომიც, რომელსაც მხოლოდ რედაქტორად აწერია ბელას გვარ-სახელი, თუმც მისი წვლილი ამ მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი წიგნის მომზადებასა ანუ შესაფერისი მკვლევარების თავმოყრაში გაცილებით და გაცილებით მეტია, ისევე როგორც თუნდ ბორის წიფურიას მემუარისტულ წიგნს მხოლოდ რედაქტორად აწერია, არადა...

ძალიან რომ მომეწონებოდა ეს წიგნი და სწორედ იმხანად გაცნობილ ბატონ ბორისს ჩემს შთაბეჭდილებას გავუზიარებდი, ღიმილით მეტყოდა:

— ბელა არა ყოფილიყო და...

მერამდენედ გადმოვიღებ იმ გზამკვლევ მონოგრაფიას და ყოველი ჩახედვისას ყურში ჩამესმის ბელა წიფურიას წყაროსაებრ მჩქეფარე მეტყველება, მისი შინაგანი არტისტიზმის ერთი გარეგნულ ნიშანთაგანი და კიდევ ერთი მომხიბლავი შტრიხი მისი კოლორიტული, არაორდინარული პიროვნებისა.

გია მურღულია

რამდენჯერ გამიფიქრებია:

ნეტა გია მურღულიას მოსწავლე მეც ვყოფილიყავი-მეთქი.

და შემინატრია იმ ყმანვილებისათვის, რომელთაც ეს სკოლა აქვთ გავლილი, გია მურღულიას სკოლა, სადაც უნდა იყოს და რა სახელიც უნდა ერქვას ამ სკოლას ამათუიმ დროს, ახლა „ლოგოსად“ რომ ვიცნობთ.

და ნიშანდობლივია, სკოლის სახელს რომ შეურჩევდა სახელწოდებად ლიტერატურული წერილებისა და ჩანაწერების კრებულსაც, რომელშიაც რელიეფურად უნდა წარმომდგარიყო ლიტერატურის კრიტიკოსადაც, პერიოდიკაში მიმოფანტული სტატიები და ესეები ერთად რომ შეიკონებოდა. ბოლოსდაბოლოს მისი მრავალმხრივი ნიჭიერება ამ წახნაგითაც რომ უნდა გამხდარიყო საჩინო, როგორც ესთეტიკრიტიკოსისა, მას მერე, რაც ამ სფეროშიც წარმატებით გადაინაცვლებდა და მკვლევარის ძიებებს ამ მხრივაც გაამრავალფეროვნებდა.

მრავალმხრივი ნიჭიერებაო და:

ამას ადასტურებს მისი წიგნი მინიატურებისა და ნოველებისა „მძიმე და მსუბუქი“, რომელთა-

გან არაერთი დაშვენდება ამ ყაიდის ანთოლოგიას.

ადასტურებს მისი პოეტური კრებულები „სალამოს ლექსები“ თუ „მხოლოდ შენ ერთს“, სალიტერატურო მდინარების უშუალო მონაწილე ამ მხრივაც რომ უნდა გამხდარიყო.

ადასტურებს მისი საგამომცემლო საქმიანობა, გონებამახვილურად გამოძებნილი თემატიკა, მათ შორის მცირეფორმატიან თხზულებათა კრებული „სიბრძნე მინიატურაში“; უმთავრესად მაინც მოსწავლეთათვის გამიზნული, ერთს ასეც რომ ჰქვია: „საუბრები მოსწავლეებთან“, რათა არა მხოლოდ ცოდნა შესძინოთ, არამედ შეაყვაროთ და განაცდევინოთ ლიტერატურა.

მისი გონებამახვილობა იმ მხრივაც უნდა გამჟღავნებულიყო, ლიტერატურულ ფორმულებად რომ შეუძლია ჩამოასხას სათქმელი, რეზო ესაძის ასეთივე იშვიათი უნარისა არ იყოს.

და ამაში — გარდა ბუნებრივი მიდრეკილები-სა — ძალიან წაადგებოდა „ვეფხისტყაოსნის“ თითქმის ზეპირად ცოდნა, ხშირად რომ განამტკიცებს თავის ნათქვამს რუსთველური სტრიქონებით, ეს სამყარო ისე რომ შეუთვისებია და გაუშინაგანებია, ისე შინაურულად გრძნობს თავს ამ მეტყველების წიაღში საერთოდ და აფორიზმების ცვენაში კერძოდ, რომ კიდევ აღესავდა და გააფხავებდა თავისი გონების სიმახვილეს რუსთველურ ბრძმედზე.

ლაკონიზმისაკენ მისწრაფება მიიყვანდა ჩანაწერების ციკლამდეც, ესეისტურ ჩანახატებად

რომ გვევლინება და მთლიანობაში მომხიბლავ, სამოძღვრებო აღნაგობის მოზაიკად გადაგვეშლება.

და შეაქმნევენება ლიტერატურული წერილებისა და ესეების სერიასაც, რომელთა მოცულობაც რამდენიმე გვერდს არა სცილდება და ამ მოკლე-მოკლე განსჯისას ჩვენს თვალთახედვაში შემოდის ახლებურად გააზრებული კლასიკური თხზულებანიც და თანამედროვე სამწერლო მონაპოვართა შეფასებანიც, გია მურღულია ყოველთვის გულისგულს რომ წვდება მხატვრული ქმნილებისა, ოღონდ ურჩევნია ეს გულისგული მკითხველისათვის გაათვალსაჩინოს რაიმე დეტალით, თითქოსდა ნაკლებმნიშვნელოვანი რეალით, ერთი შეხედვით წვრილმანი რომ გეგონება... და უნდა დაგარწმუნოს ხელშესახებად, რამხელა მნიშვნელობა ენიჭება „წვრილმანს“ ლიტერატურაში.

ლიტერატურულ ფორმულასა თუ ფორმულებს ეპიკურად იშვიათად თუ გაშლის, ლირიკული ქარგის შემოქსოვა ურჩევნია და ასე გადაბმა ერთიერთმანეთზე ქართულ და უცხოურ მოთხრობათა გზამკვლევებისა.

და თუ თვითონ ერიდება თავისი მინიატურებისკენაც გაუკვალოს გზა მკითხველს, ეს უკვე ჩვენ მოგვეთხოვება, მისი ერთიბენო ნოველები მრავალი კუთხით რომ არიან საგულისხმონი და იმ რანგის კრიტიკოსი ესაჭიროებათ მათი ღირსება-მადლის წარმოსაჩენად, თვითონ გია მურღულია რომ გახლავთ...

და რაოდენ სასიხარულოა, ამ მინიატურებს პირველ გზამკვლევებად რომ გამოუჩნდებოდნენ თემურ ქორიძე და ლალი დათაშვილი, რომელთა დახვეწილ გემოვნებასაც თვალნათლივი უნდა გაეხადათ გია მურღულიას ბელეტრისტიკული ნიჭიერება, მოქცეული იმ შეკუმშულ, დანახილ ფორმაში, სულხან-საბა ორბელიანისა და ნიკო ლორთქიფანიძის სკოლაგამოვლილ მწერალს რომ შეშვენიის, ლიტერატურული სტატიების ციკლით კი თავისებურ გამგრძელებლად გვევლინება — თუნდ მერაბ ლალანიძესთან ერთადაც — გერონტი ქიქოძის კრიტიკულ-ესთეტიკური სკოლისა.

მის სატელევიზიო, რადიო და საჯარო გამოსვლებს ფეისბუქიც უნდა შემატებოდა — მისწრება ასე სხარტად და ლაკონიურად მოაზროვნე კაცისათვის, საყოველთაო რომ გამხდარა მისი სწავლების მეთოდოლოგია მთელი თავისი მთლიანობით, თანმიმდევრობას რომ ვერაფერი შეუშლის ხელს და გზამკვლევები უხვად შეგიძლია შესთავაზო არამარტო ყმანვილებს, არამედ ყველა თაობის ადამიანს, რომელნიც მანამდე კიდევ ნატრობდნენ: ნეტა გია მურღულიას მოსწავლეები ჩვენც ვყოფილიყავითო.

გამომგონებლობისა და ფანტაზიის უნარი დაეშრიტება თუ რა!.. და თვითონ ერთი საუკეთესო მკითხველი ამიტომაც ჰმატებს და კვლავაც შემატებს მკითხველთა წყებას ჩვენს მღელვარე სამწერლო ცხოვრებას.

ირმა რატიანი

მეტად მნიშვნელოვან გზაბილიკად იკვეთება ლიტერატურის მსოფლიო კონგრესი, რომელიც 2022 წლის შემოდგომაზე საქართველოში უნდა გაიმართოს, საქართველოში და არამარტო თბილისში; და სხვა ქალაქები, უმთავრესად მათი უმაღლესი საგანმანათლებლო კერები, კი არ უნდა გაეხახუნონ ამ მსოფლიო მოვლენას, არამედ მისი სრულუფლებიანი მონაწილენი შეიქნან: რა გორი და რა თელავი, რა ქუთაისი და რა ზუგდიდი, რა ბათუმი და რა ახალციხე, რა... რა... რა...

ამ ქალაქებში მოღვაწე ადამიანებზეცაა დამოკიდებული ბევრი რამ, თუმც მთავარი ისაა, რომ მსოფლიო კონგრესის გაშლას იმთავითვე მთელს საქართველოში ივარაუდებდა ირმა რატიანი, რომელიც ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტსა და თბილისის ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტს მხოლოდ შუაგულად განსაზღვრავდა ამ მსოფლიო თავყრილობისა, ადრე თუ გვიან ჩვენს ქვეყანასაც რომ ერგებოდა მასპინძლობის უფლებაც და პატივიც, თუმც უკვე რომ დაწინაურდებოდა მსოფლიო განრიგში საქართველოს დედაქალაქი, ეს უშუალოდ ირმა რატიანი

ნის დამსახურება იქნებოდა, მისი ჩართულობისა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებსა და შეხვედრებში, და მისი იშვიათი დიპლომატიური უნარისა და დარწმუნების ხელოვნებისა, მისი ენერგიულობისა და დაუშოშმინებლობისა, მისი ხედვისა და მისწრაფებათა მასშტაბურობისა.

ეს ყოველივე ისე სასიკეთოდ დაეჩნეოდა ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტს, ისე აჩქეფდებოდა და ამღელვარდებოდა აქ ლიტერატურით ცხოვრება, უკეთესი გამოვლინებისას რომ გვესახებოდა: თუ რამ სასიკეთო მოგვეპოვებოდა, შენარჩუნდებოდა და გაგრძელდებოდა; თუ რამ მინავლებულიყო, აღდგებოდა; თუ არ მოგვეპოვებოდა, შემოვიდოდა ინსტიტუტის ყოფაში და კიდევ დახვავდებოდა: სამეცნიერო ჟურნალები თუ საკონფერენციო მასალათა კრებულები, წიგნები და ტომეულები, კონფერენციათა მთელი წყება და ხშირად საერთაშორისო მასშტაბისა...

და რაც მთავარია: ეს ყოველივე გარკვეულ ყალიბსა და დინებაში მოექცეოდა, ერთმანეთს რომ დაუკავშირდებოდა და მიზანმიმართულებაც ისე კანთიელად, ისე ხელშესახებად გამოიკვეთებოდა.

მომზადდებოდა მეტად მძლავრი და მყარი საფუძველი, ამ სამეცნიერო კერას სწორედაც რომ მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენისათვის ემასპინძლა და რაც შეიძლება სრულყოფილად წარმოეჩინა საერთაშორისო არენაზე ქართული მწერლობის უნიკალურობაც, გამორჩეულობაც,

გრანდიოზულობაც — მისი კლასიკური ხანისაც და თანადროული სალიტერატურო პროცესებისაც.

და — ვისაც რაიმე გაგვეგება მწერლობისა — დარწმუნებულნიც ვართ, დასავლეთი და საერთოდაც მსოფლიო თანდათანობით და საკმაოდ სწრაფადაც აღმოაჩენს, რომ ქართული ლიტერატურის გარეშე არ გაეძლებათ, თუნდ დღეს მოღვაწე მწერალთა და მათ უშუალო წინამორბედთა, რომელთაც 70-წლიანი არნახული სისასტიკის, ანტიკულტურული, ანტიხალხური ყოფის პირობებში შეუბღალავად გამოატარეს ჩვენი ლიტერატურის მთავარი ძარღვი.

საგულისხმოა, ირმა რატიანისათვის ეს ორი ორიენტირი რომ გამოკვეთილა, ეს ორი რჩეული სახელი მისი მეცნიერული ძიებების შემგულიანებლადაც და წარმმართველადაც: ილია ჭავჭავაძე და მიხეილ ჯავახიშვილი.

ამ გადმოსახედიდან იკვლევს თეორიულ მხარესაც მწერლობისა და XX საუკუნის სალიტერატურო პროცესების წარმოჩენასაც ესწრაფის, რათა ხელისგულზე გვედოს ჩვენც და დასავლეთსაც ამ ასწლეულის უმთავრესი მონაპოვარი, მისი მიუკერძოებელი სურათი.

სახილველი შეიქნას ყველასათვის ის, რაც ირმა რატიანს უდევს ხელისგულზე და ხედავს ბევრ დაფარულ, მიჩქმალულ, დაუფასებელ რეალიასა და ნიუანსს, რომელთა რაც შეიძლება სრულყოფილი ამოზიდვაც მიზანმიმართულად ხდება იმ სამეცნიერო ძალების წყალობით, მის ირგვლივ რომ იყრის თავს.

და სამეცნიერო ძალებში ცხადია მხოლოდ ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი არ იგულისხმება, არამედ ყველა ის კულტურულ-საგანმანათლებლო კერა, რომელთა შემომტკიცებასაც ფიქრობს ამ მსოფლიო კონგრესისა და მას მოდევნებული სხვა მსოფლიო კონგრესების ისე დასახვედრად და ქართული მწერლობა-კულტურის ისე წარმოსაჩენად, ჩვენს სულიერ ენერგიასა და შორითშორეთიდან გამოვლილ გზას როგორც შეჰფერის.

ნიჭის მრავალმხრივობაც ამშვენებს ირმა რატიანის პორტრეტს, სასიკეთო საქმეთათვის მონოდებულის:

წარმოგვიდგება დოკუმენტური პროზის ოსტატადაც — „იაპონური დღიურებით“.

წარმოგვიდგება პოეზიის ჩინებულ მთარგმნელადაც — „ასი უძველესი იაპონური ლექსით“.

და ცხოველმყოფელ სალიტერატურო-სამეცნიერო გარემოს რომ ჰქმნის თავის გარშემო, ამიტომაც შევყურებთ ლიტერატურის მსოფლიო კონგრესის გამართვას ასეთი იმედითა და მღელვარებით, ასეთი რწმენითა და მოლოდინით.

ელგუჯა თავბერიძე

გადასძალავდა დოკუმენტური ჟანრები, მთელი თავისი მრავალფეროვნებით: ნოველა იქნებოდა, მოთხრობა თუ რომანი, და პიესასაც დოკუმენტურ ქარგაზე ააგებდა.

გადასძალავდა საგამომცემლო საქმიანობა.

გადასძალავდა რედაქტორის მოვალეობა.

საგანმანათლებლო-საზოგადოებრივი მოღვაწეობაც გადასძალავდა: ამასობაში თავის ოჯახს კულტურის ცენტრად რომ აქცევდა, მერედამერე კი სულაც კულტურის ციტადელადც რომ წარმოგვიდგებოდა.

და მაინც ელგუჯა თავბერიძე სალიტერატურო კრიტიკიდან დამკვიდრდებოდა სამწერლო სარბიელზე, ამ დარგს არც არასოდეს რომ არ ჩამოსცილდებოდა, თუმცა ამდენი საქმე თავისას მოითხოვდა და პირწმინდად ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიები შედარებით გაუიშვიათდებოდა.

სამაგიეროდ გამოხმაურებანი გახდებოდა საიმისო ჟანრი, პატარ-პატარა წერილების მიზანმიმართული სერია, უშუალოდ რომ ჩაუდგებოდა კვალში ცალკეულ პუბლიკაციებს — ორიგინალურ ლექსსაც და მოთხრობასაც და თარგმნილ-

საც, თანდათან მთელი წიგნი რომ მოიყრიდა თავს და განსაკუთრებული მნიშვნელობაც მიენიჭებოდა ამ ჟანრის წიგნის ცალკე გამოცემითაც, სხვა სტატიებთან შეურევლად: „ნილოსისფერი პერანგი“.

გამოხმაურება რამდენადაც მცირეა და ცხელ კვალზევე შექმნილი, მითუფრო ძნელია დასანერად — პირველად უნდა შეაფასო, თანაც მაშინვე და ორიოდე ფურცელზე.

როგორ უნდა იცნობდე მიმდინარე სალიტერატურო პროცესს — მთელი თავისი ნაირგვარობითა და აშკარა თუ შეფარული დინებებით, თავს რომ იდო ამ ჟანრის წამოწევა და მისთვის სამოქალაქო უფლების დამკვიდრება.

სწორედ ელგუჯა თავბერიძისთვის გახდებოდა გამოხმაურება ხელსაყრელი ჟანრიც და გარემოც, იმ სულიერი წყობის ადამიანისათვის — ფრანც კაფკასი არ იყოს — ლიტერატურული ინტერესები რომ არც გააჩნია, რაკილა თვითონვე შედგება ლიტერატურისაგან.

ამიტომაც თუ ვინმე, ელგუჯაა სანდო და საიმედო მეგზური სამწერლო გზაბილიკებზე, უტყუარი ალლოთი რომ გრძნობს ისეთ შრეებსა და ნიუანსებს, ისეთ დეტალებსა და მინიშნებებს, თხზულების არსი და თავისებურებანი საიდანაც უნდა გაიხსნას.

სალიტერატურო კრიტიკის შუაგულში ყოფნა გამოუმუშავებდა და გაუმკვეთრებდა იმ თვისებას, სტატია დამთავრებულად არ მიეჩნია, თუკი გულს სულ ოდნავადაც დააკლდებოდა რაიმე.

სწამდა და ამ რწმენას უერთგულებდა:

ერთი ბენოთიც არ უნდა გაეიოლებინა წერა და თავი ბოლომდე უნდა ამოეწურა ამათუიმ ანალიტიკური განსჯა-შეფასებისას.

ეს თვისება, პასუხისმგებლობის ეს გამძაფრებული განცდა გადმოჰყვებოდა კვლევა-ძიების დროსაც, დოკუმენტურ პროზას რომ ჩაუჯდებოდა და მოკლე თუ ვრცელ სიუჟეტთა მოქცევისას შესაფერის ყალიბში ყველაფრის მიგნება-წარმოჩენას შეეცდებოდა, სადამდეც კი შეიძლება ხელი და თვალი მიუწვდებოდეს მკვლევარს — არქივთა ლაბირინთები იქნებოდა თუ ძველი პერიოდიკის დახლართული ბილიკები, შორითშორად დაფანტულ დეტალებსა და რეალიებს შემაკავშირებელ ძაფებს რომ მოუნახავდა და ნაგლეჯებიდან და ფრაგმენტებიდან, ხან თითქოსდა სრულიად უმნიშვნელოთაგან ამოჰქონდა და ამოჰქონდა სურათები, ამოჰყავდა და ამოჰყავდა პერსონაჟები, ცნობილნი თუ უცნობნი, ღირსეულნი თუ უღირსნი, ცხოვრების მრავალფეროვან ნაკადს თავთავისებურად რომ ქმნიდნენ და მის ყველა განშტოებას — ელიტარულობიდან ფსკერამდე თუ ფსკერიდან ელიტარულობამდე — სახიერად და ხელშესახებად წარმოგვიჩენდნენ, ოღონდ ელგუჯა თავბერიძეს რანგის დოკუმენტალისტს უნდა ამოეზიდა და ახალი სიცოცხლე მიენიჭებინა დავინყებისათვის განწირული ეპიზოდებისა თუ პერსონაჟებისათვის, მარჯვედ, გონებამახვილურად შეკრული სიუჟეტები მისწრება რომ იქნება თე-

ატრალურ თუ კინორეჟისორთათვის — და ეს დროც აუცილებლად დადგება.

ამ გზასავალზე შალვა დადიანსა და რეზო ჭეიშვილს უნდა გამოსჩენოდა მიმდევრად და სულიერ მემკვიდრედ უმთავრესად მაინც ქუთაისის ყოფითი და სულიერი ცხოვრების წარმოჩენისას.

პასუხისმგებლობის უკიდურესად გამახვილებული გრძნობის გამოა, მონოგრაფიაც რომ შეიძლება წლობით ედოს — უკვე მოთავეებული, მაგრამ ერთი-ორი დეტალი ჯერაც დასაზუსტებელი ეგულებოდა.

და არაფრისდიდებით არ მოერიდოს თუნდ ვეება ტომების საგულდაგულოდ ნაკითხვას მხოლოდ იმისთვის, ვილაცამ უთხრას: იქ მგონი ერთი პასაჟია, კარგად არც მახსოვს, შეიძლება გამოგადგეს და შეიძლება არცაო.

ეს „მგონი“ სავსებით კმარა გამოსაცემად გამზადებული წიგნის გასაჩერებლად.

რაო, გადასძალავდა პროზაიკოსობა თუ საგამომცემლო-საზოგადოებრივი მოღვაწეობა?

პირველად ხომ მაინც კრიტიკოსად გამოჩნდებოდა, ამ სახელს რომ ვერც და არც შეეღევა.

ბიორბი სორბალაძე

გორს ყოველთვის ჰყავდა თავისი პოეტები და უხვადაც, მნიშვნელოვანი როლიც რომ უთამაშიათ ჩვენი ლიტერატურის მდინარებაში.

გორს ყოველთვის ჰყავდა თავისი პროზაიკოსებიც, ასე უხვად არა, მაგრამ გამოკვეთილი და კოლორიტული სახით, უიმათოდ წარმოუდგენელი რომ ყოფილა ჩვენი სამწერლო ცხოვრება.

გორს ყოველთვის ჰყავდა თავისი დრამატურგებიც, თითზე ჩამოსათვლელნი, მაგრამ ხომ მაინც არსებობდნენ.

გორს ყოველთვის ჰყავდა თავისი მთარგმნელებიც, არც ისე ცოტანი, თავიანთი კვალი მათაც რომ აღუბეჭდავთ.

გორს არ აკლდა არც ლიტერატურის მკვლევარები, საკმაოდ თვალსაჩინონი, ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიებიც რომ დაუწერიათ, მაგრამ მათი ამბჟლუა მაინც კვლევა-ძიება ყოფილა.

ყველა ჟანრს გადანვდენოდა ამ ქალაქის კულტურულ-საგანმანათლებლო ცხოვრება, გარდა სალიტერატურო კრიტიკისა.

და აი მისი წიაღიდან უნდა ამოზრდილიყო ლიტერატურის კრიტიკოსიც, რომელიც შემთხვევიდან შემთხვევამდე კი არ დანერდა ამ ჟან-

რის თხზულებებს, არამედ თავს იდებდა კრიტიკოსის ტვირთს: ასერიგად მძიმეს — აქ იძულებით მოხვედრილი ადამიანისათვის, მაგრამ ასერიგად მსუბუქს, როდესაც საამისოდ მონოდებულხარ და ველარც წარმოგიდგენია შენი არსებობა სამწერლო პროცესის შუაგულში მთელი მონდომებით გადაშვების გარეშე, პირველმიმკვლევის, პირველალმომჩენის მოვალეობა შენს სასიცოცხლო წყაროდ რომ გაგიხდია.

გიორგი ხორბალაძე მკვლევარობიდან მოვიდოდა სალიტერატურო კრიტიკაში.

პოეზიიდან მოვიდოდა.

ეს ყოველივე ძალიან რომ წაადგებოდა მის სულიერ დახვეწასა და სიზუსტისაკენ სწრაფვას, მის გარკვევას სამწერლო დინებებში და თვალისმიდევნების უნარის გამძაფრებას, საკუთარი სტილის გამომუშავებასა და ანალიტიკურ განსჯა-შეფასების შემოსვას ნატიფი ენობრივი ქსოვილით.

ამიტომაც წარმოდგება მისი ლიტერატურული სტატიებისა და ნარკვევების კრებული „რაკურსი“ არაორდინარულ მოვლენად და წარმატებულ განაცხადად, მრავალფეროვნებითაც რომ იქცევს ყურადღებას.

მკვლევარისა და კრიტიკოსის მისწრაფებანი კი მოხდენილად უნდა შერწყმოდა ერთმანეთს ნიგნის პირველივე ნარკვევში, ჰაგიოგრაფიული თხზულების — „წამებაი ყრმათა წმიდათაი რიცხვით ცხრათაის“ — თარიღის დაზუსტებას რომ შეეცდებოდა ანუ დამატებით გამყარებას პავლე

ინგოროყვას შეხედულებისა, ტექსტის რეალიზების მიხედვით ამ ძეგლს IV-VI საუკუნეებით რომ ათარილებდა და გიბიძგებდა ქართული ლიტერატურის ისტორია ამ თხზულებით გაგეხსნა.

გიორგი ხორბალაძე იმ მხრივაც ჩართავდა კოლაელ ყრმათა მარტვილობას ლიტერატურულ მიმოქცევაში, გოდერძი ჩოხელის რომანსა — „მღვდლის ცოდვა“ — და მოთხრობას — „ლუკას სახარება“ — რომ დაუკავშირებდა და ორიგინალური კუთხით გაიაზრებდა ქრისტიანობის წინააღმდეგ ბრძოლის გამოვლინებებს წარმართულსა და ბოლშევიკურ-კომუნისტურ ხანაში.

ორი ტრაგედია რომ დაატყდებოდა თავს XX საუკუნის მიწურულის საქართველოს, იქით აფხაზეთის მხარეს წაგვგლეჯდა რუსეთის იმპერია და აქეთ შიდა ქართლის დიდ ნაწილს, თავისი მხატვრული მემკვიდრეები გამოუჩინდებოდა ორივე ტრაგედიას, ოღონდ ესეცაა — უფრო მეტი დამტირებელი აღმოჩნდებოდა სოხუმსა და მის შემოგარენს, ვიდრე ცხინვალსა და მის ირგვლივეთს.

ლექსიც მეტი დაიწერებოდა აფხაზეთის ტრაგედიაზე, მოთხრობაც, პიესაც, რომანიც და დოკუმენტური პროზაც, და კრიტიკოსიც მეტი გამოუჩინდებოდა შემოფასებლად.

შიდა ქართლის ტრაგედიას ამდენი მწერალი არ აქცევდა თავის საფიქრალად, თუმცა არც ისე უნუგეშოდაა საქმე, როგორც თითოთოროლა ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატია გვამცნობს,

რომანებიც შექმნილა ამ თემაზე, სხვა ჟანრებზე რომ აღარაფერი ითქვას, და „რაკურსი“ იმ მხრივაცაა მნიშვნელოვანი, გიორგი ხორბალაძე მონდომებით რომ შედგომია ამ თემატიკის თხზულებათა წარმოჩენა-დაფასებას: უმთავრესად გიორგი სოსიაშვილის ბელეტრისტულ ქმნილებათა მაგალითზე.

და ნარკვევთა ეს რკალი გვარწმუნებს, რომ გიორგი ხორბალაძე ამ მხრივაც კვლავ ჩვეული ენერგიით განაგრძობს საქმიანობას და ხელშესახებს გახდის მკითხველისათვის ამ მონაპოვარს, მისი მონდომება სხვებსაც რომ აიყოლიებს და ამ ვარამის მოზარენიც გაბეგრდებიან სალიტერატურო კრიტიკის ასპარეზზე.

გიორგი ხორბალაძის ხედვის რაკურსი უკვე ის რეალობაა, რასაც ასე თვალნათლივ ადასტურებს ეს საიმედო, მახვილგონივრული დაკვირვებებითა და მიგნებებით სავსე წიგნი „რაკურსი“.

ნანა კუცია

ერთი, ერთადერთი სიტყვა რომ დაგვეჭირდეს ნანა კუციას დასახასიათებლად, ეს ლაკონიური და შესაფერისი გამოთქმა იქნება: უზუსტესი.

თვითონაც ხშირად იყენებს ამ სიტყვას, თუმცა უფრო მაინც მეტაფორულად, მასთან მიმართებით კი „უზუსტესი“ მეტაფორასთან ერთად მეცნიერულ ტერმინადაც გამოდგება.

უზუსტესობით გამოირჩევა მისი დაკვირვებანი, მოსაზრებანი, შეფასებანი.

უზუსტესი სიტყვებითაა მოქსოვილი მისი ზეპირი გამოსვლებიც და სტატია-ნარკვევებიც, ზეპირმეტყველებაც და ნაწერიც კომპოზიციურად ერთნაირი ხელოვნებით რომ არის ჩამოქნილი და ეს გარემოება კიდევ უფრო ხელშესახებს ხდის მისი სტილის სინატიფესაც და პოეტურ მუხტსაც.

პოეტურობა დახვეწილობაშიც ვლინდება ნანა კუციას სტილური მანერისა და სტრიქონთა ბორგვაშიც, თითქოს გული გასჩროდეს ყელში, ისე მოედინება მისი სიტყვები ბაგიდანაც და კალმიდანაც.

გაუნელებელ ექსპრესიას როგორ ინარჩუნებს?

ყოველ საჯარო გამოსვლისას იხარჯება ისე, თითქოს უკანასკნელად აფრქვევდეს თავის ორატორულ ხელოვნებას.

ყოველ ესეისა თუ წერილს წერს ისე, თითქოს უკანასკნელად გადმოჰქონდეს ფურცელზე გულისნადები.

დიდი ერუდიცია ყოველთვის უბიძგებს პარალელებისაკენ, რაც რამდენადაც მაცთურია და ამყოლიებელი, იმდენადვე სახიფათო — ვაითუ პარალელთა სიუხვემ გადაფაროს თუ გააბუნდოვანოს მთავარი სათქმელი, ანდა უნებურად გაიხაროს სიტყვა სხვა კალაპოტისაკენ.

ამ მხრივ თუ ვინმეს ნაწერი გამოირჩევა ბუნებრივობითა და მხოლოდდამხოლოდ აუცილებელ პარალელთა მოშველიებით, ერთი უპირველესი ნანაკუცია, სანიმუშოდაც რომ გამოადგებათ ყველა თაობის ლიტერატორებს.

და ეს იმიტომ, რომ ასოციაციათა და ალუზიათა ნაკადშიც უზუსტესად ცნობს და გრძნობს სწორედ იმ აუცილებელს, ურომლისოდაც მსჯელობას არამართო პენი და ლაზათი მოაკლდებოდა, არამედ შინაგანი სივრცეც.

როდესაც რუსული ჩექმა გათელავდა სოხუმს, ნანაკუცია ვერადავერ გამოსცილდებოდა იქაურობას და როდის-როდის გადმოსახლდებოდა თბილისში, რათა იქაურობის განცდა შემოენახა ცოცხალ ხსოვნად და ქართული ლიტერატურული კრიტიკის სოხუმური ფრთის ჩამოსაყალიბებლად, ამ ხუთეულის სახელები მკაფიოდ რომ აღბეჭდილა ჩვენი მკითხველი საზოგადოების ცნობიერებაში.

ნანა კუცია მიეკუთვნება მკითხველთა იმ კატეგორიას, წიგნიდან გამოსვლა რომ არა სურთ და ყველაზე უკეთ თავს სწორედ წიგნის საუფლოში გრძნობენ. მათ ნებაზე რომ იყოს, ყოფით რეალობაში არც კი გადმოაბიჯებდნენ და მხოლოდდამხოლოდ მხატვრულ სამყაროში იმოგზაურებდნენ — ერთი წიგნიდან მეორეში, მეორედან მესამეში, მესამედან მეოთხეში... მოწყინდებოდათ თუ რა?!

სიამოვნებით გახდებოდა წიგნის იმგვარი პერსონაჟი, სახეცვალებას რომ განიცდის და ახალ-ახალი ნიღბით მოველინება მკითხველს.

მისთვის საყვარელ პერსონაჟებს ხომ შეერევა და შეერევა და შიგნიდან შეეცდება სიუჟეტთა აფეთქებას.

ის, რაც გივი მარგველაშვილის მხატვრული ხედვა და რწმენაა, ნანა კუციასთვისაც ასევე მახლობელია, ოღონდ მისი სწრაფვა გარედან შიგნით კი არ არის მიმართული, არამედ შიგნიდან გარეთ. თუმცა „გარეთ“ იქამდე, წიგნის კიდეც რომ არ გადმოცდეს.

ამიტომაც შეიგრძნობდა ასე ძალუმად გივი მარგველაშვილის სტილისტიკას და მოერგებოდა ამ მხატვრულ აზროვნებას, კიდეც უფრო რომ გაუმკვეთრდებოდა გაპერსონაჟების წადილიც და რომანიდან რომანში გადანაცვლების ნატვრაც.

რომ აუხდეს ოცნება და წიგნის საუფლოს წიაღში ჩაიძიროს, ამ წიაღის გადაქცევას შესთხოვს უფალს აბუდელაურის ტბად, პირს რომ

შეიკრავს და იქ მოხვედრილს არავის ამოუშვებს, თვით იახსარსაც, თუ არ მოიძებნება ოთხრქა და ოთხყურა ცხვარი, რომელიც ტბის ნაპირას დაიკვლის და მხოლოდ მისი სისხლი გადახსნის წყლის ზედაპირს იქ დამწყვდეულის ამოსასვლელად მზის სინათლეზე.

ჩვენი იმედი მაინცდამაინც არ ექნება ნანა კუციას, ოთხრქა-ოთხყურა ცხვარს რომ მოვძებნით, და ამიტომაც გულმშვიდად დარჩება ტბის სიღრმეში კითხვით გართული და ყოველნამს მომლოდინე რომანიდან რომანში გადანაცვლებისა.

დავინწყებით ცხადია არ დაგვივინწყებს და ტბის ფსკერიდან გამოგვიგზავნის უზუსტეს სიტყვებს, უზუსტეს ფრაზებს, უზუსტეს დაკვირვებებსა და მოსაზრებებს, უზუსტეს ბარათებს, ქართული კრიტიკის მონაპოვრად მათაც რომ მივითვლით.

თუმცა რა — მაინც ასე არა ცხოვრობს ნანა კუცია?!

მერაბ ღალანიძე

ორი სახელი მაინც თავისებურად გამორჩეული იქნებოდა მერაბ ღალანიძისათვის:

პავლე ინგოროყვა და გერონტი ქიქოძე.

პავლე ინგოროყვას პირადადაც გაიცნობდა და გაუჩნდებოდა იშვიათი და სულისშემძვრელი საშუალება — ესმინა მისთვის და არაერთი ისეთი დეტალი თუ რეალია შემოენახა, სხვაგან რომ ვერსად ვიპოვნით და მხოლოდ იმ უშუალო ლაპარაკისას გაამხელდა „ქართული ცივილიზაციის ისტორიის“ შემოქმედი, რომლის მეცნიერულ თხზულებათა შემეცნებითი და ესთეტიკური მხარე ერთნაირად მომნუსხველი აღმოჩნდებოდა ყმანვილკაცისათვის.

გერონტი ქიქოძე მხოლოდ ნაწერებით ეცნობებოდა, ძალიან რომ გაიტაცებდა და ჩაითრევდა მისი ესეისტური თხზულებანი.

და თუმცა პავლე ინგოროყვასადმი მისი სიყვარული კიდევ უფრო აღმატებული იქნებოდა, სტილური მანერითაც და ძიებათა ყაიდითაც უფრო გერონტი ქიქოძის მხატვრულ-ესთეტიკურ ხაზს გააგრძელებდა, მისი ლიტერატურული სკოლის ნევრად წარმოდგებოდა, რაკილა მერაბ ღალანიძის მწერლური ბუნებისა და აზ-

როვნების სტილისათვის უფრო მახლობელი
ესეისტიკა გახლდათ, კრიტიკული აზროვნების
ეს ელიტარული მოვლენა, რჩეული ნაკადი, სხვა
ღირსებებთან ერთად გადახსნილობითა და ღი-
აობითაც რომ გამოირჩევა.

ამ ჟანრში იპოვნოდა თავს.

ამ მანერას მოირგებდა ყველაზე უკეთ.

ამ ნაკადს დააჩნევდა საგულისხმო კვალსაც.

თუ ვინმეა ჩვენს დროში შემძლე „რელიგია-
თა ისტორიის“ შექმნისა, გარდა ზურაბ კიკნაძი-
სა, უთუოდ მერაბ ღალანაძე, თუ საამისოდ
გადასდებს თავს, წიგნს სწორედაც ესეების ციკ-
ლზე რომ ააგებს, როგორც საუკუნის წინათ ეს-
წრაფოდა „რელიგიათა ისტორიის“ შექმნას
ერეკლე ტატიშვილი ესეების ციკლის ქარგაზე.

მანამდე კი თუნდ ის წიგნი წარმოგვიდგება
უჩვეულოდ: „მწერლის ცხოვრება დროში და
სიტყვაში“, რომელიც გააერთიანებდა 99 მცირე
თუ ვრცელ ჩანაწერს უცხოელ მწერალთა შესა-
ხებ.

„ჩანაწერი“ ავტორისეული განსაზღვრებაა,
უთუოდ მორიდებული, რადგანაც ყველა ეს ნი-
მუში სინამდვილეში ესეის ჟანრის კუთვნილებაა,
მისი ექსპრესიულობისა და მრავალფეროვნების
გამომხატველი.

ჩვენ გვყოლია და გვყავს არაერთი მწერალი
თუ კრიტიკოსი, ერთნაირი ძალით რომ წერენ
როგორც ქართველ, ისე უცხოელ შემოქმედებზე,
ზოგს რამდენიმე ენასა და ლიტერატურაზეც მი-
უწვდება ხელი, მაგრამ ამხელა გეოგრაფიული

სივრცე არავის შემოუწერია, რისი მოწმენიც ამ წიგნის გაცნობით აღმოვჩნდებით.

და ეს იმიტომ, რომ მერაბ ღაღანიძეს შეუძლია წარმოგვიდგინოს ღვაწლი თუ არსებითი მხარეები, ნიშანდობლივი თავისებურებანი თუ ფსიქოლოგიური შტრიხები იმ უამრავი მწერლისა, რომელნიც წერდნენ:

ლათინურად, ფრანგულად, გერმანულად, ინგლისურად, იტალიურად, ესპანურად, პორტუგალიურად, ნორვეგიულად, შვედურად, რუსულად, პოლონურად, ჩეხურად, ბერძნულად, რუმინულად და იაპონურად.

თავისთავად მოხდებოდა ასე, რადგანაც ავტორს არ განეზრახა მაინცდამაინც ამ ყაიდის წიგნის შექმნა, გეოგრაფიული თვალსაწიერის სიფართოვით რომ გაეოცებინა მკითხველი.

როგორც მოკლე წინათქმაშია აღნიშნული: არჩევანი მნიშვნელოვანწილად შემთხვევითი გახლდათ, ამიტომაც დარჩებოდნენ კრებულის მიღმა ისეთი მწერლები, რომელთა ბევრი წიგნიც წაეკითხა და რომელთა ცხოვრების შესახებაც დროსა და სიტყვაში ბევრი ეფიქრა. თუმცა შემთხვევით გარემოებებს ეს მწერლები დაენიშნაურებინა, ხოლო მაინცდამაინც 99 ნიმუშის თავმოყრას დაე მიენიშნებინა მკითხველისათვის, რომ — ამ რიცხვისა არ იყოს — არც წიგნი გამოხატავდა სისრულესა და ამოწურვას.

შესავალშივე გაიხსენებდა მერაბ ღაღანიძე იმ ცნობილ შეგონებას, რომ:

ენა ყოველი ადამიანის სამშობლოა.

და თავის მხრივ დასძენდა:

მწერლის სამშობლო კი ამავედროულად ის ლიტერატურაცაა, რომელიც ამ ენაზე შეიქმნაო.

ეს ასეა, მაგრამ ყველა მწერალს აქვს გაცნობიერებული ლიტერატურა სამშობლოდ?

მერაბ ლაღანიძისათვის კი ეს ის უდავო ჭეშმარიტებაა, რაც ასერიგად სისხლხორცეულია მისთვის, როგორც გონებით, ისე გულით ნაგრძნობი, როგორც ინტუიციით მიკვლეული, ისე ცხოვრების წესად ქცეული.

მისი სამშობლო სწორედაც ლიტერატურაა, ქართული ლიტერატურა, ენის სიღრმეების ამოშუქებითა და სტილური დახვეწილობისაკენ შეგულიანებით, აქ იკვრება, აქ დედდება მერაბ ლაღანიძის აზრიც და გრძნობაც, აქ აღივსება, აქ იმუხტება და აქედანვე გადაედინება დროსა და სიტყვაში... სიტყვასა და დროში...

მარინე ტურავა

უილიამ ფოლკნერისათვის რომ გეკითხათ:

ხელმოცარული პოეტი ნოველისტი ხდებოდა, ხელმოცარული ნოველისტი კი — რომანისტი.

იმავე მოდელს მოარგებდა ამ ფსიქოლოგიურ დაკვირვებას, უკვე საყოველთაოდ რომ ქცეულიყო და პირველმთქმელი აღარც აღარავის ახსოვდა:

ხელმოცარული პოეტი პროზაიკოსი ხდებოდა, ხელმოცარული პროზაიკოსი კი — კრიტიკოსი.

არა ცნობდა კრიტიკოსებს უილიამ ფოლკნერი და ამიტომ აღარც დაინტერესდებოდა, რა გზას მიჰყავდა ისინი თავიანთ ხელობამდე, ყოველთვის თუ არა, ხშირ შემთხვევაში მაინც, და უფრო ღრმად ჩაუფიქრდებოდა პროზაიკოსის ხვედრს — ნოველიდან რომანამდე.

ხოლო თუ გავიზიარებთ იმ საყოველთაო მოდელს, კრიტიკოსი ორგზის ხელმოცარული პოეტი გამოდის და ეგაა, პროზაიკოსობას რომ ვერ შეეფარებოდა და, რაკილა ლიტერატურას ვერა წყდებოდა, განმსჯელის, ანალიტიკოსის, შემფასებლის, მწერალსა და მკითხველს შორის შუამავლის როლს იკისრებდა.

და თუ პოეზიის ჭია არა და არ მოეშვებოდა და ოდესმე კვლავ გაექცეოდა ხელი ლექსისაკენ, ლიტერატურული გამოცდილება იმდენს კი შეაძლებინებდა, რომ მისი ლექსები იმ დონისა ყოფილიყო, რედაქტორებს არ გასჭირებოდათ გამოქვეყნება, მაგრამ... უფრო მეტს ველარ აღწევდნენ -- სრულფასოვან ლირიკას ველარ ჰქმნიდნენ და პოეტური პუბლიკაციები შესაძლოა დარჩენილიყო მათი შემოქმედებითი ბუნების კიდევ ერთ შტრიხად, ერთგვარ ჰობად, და უფრო მეტს აღარც უნდა წაპოტინებოდნენ.

კრიტიკოსი ორგზის ხელმოცარული პოეტი თუ გახლდათ, მაშ შეგუებოდა იმ აზრს, რომ ლექსისათვის როგორღაც გადაეხადა ხარკი და სულიც მოეთქვა თავისთვის, ჩუმად, ხოლო მკითხველის აყოლიებას ნურც იფიქრებდა.

გარკვეულ კანონზომიერებას ეფუძნება ეს მოდელიც ხელმოცარული პოეტისა კრიტიკოსობამდე, თუმც ყველა წესს მოეპოვება თავისი გამონაკლისიც და ამგვარ გამონაკლისად უნდა მივიჩნიოთ მარინე ტურავას ლიტერატურული ხვედრი.

აღიარებას მოიპოვებდა სამწერლო წრეებში როგორც კრიტიკოსი და მკვლევარი, სტატიას სტატიაზე რომ დაახვავებდა და უიმისოდ წარმოუდგენელიც შეიქნებოდა ლიტერატურული პროცესი — უკვე ცნობისნადილითაც რომ მოელოდნენ მის ანალიტიკურ განსჯას, შეფასებას, დასკვნას: ყოველთვის ღრმააზროვანსა და მიუდგომელს, შეუვალს ყოველგვარი არალიტერატურული მინარევისაგან.

განსაკუთრებული ცოდნა გერმანული მწერლობისა, ეს მიდრეკილება მკითხველს აფიქრებინებდა, რომ მარინე ტურავას დამთავრებული ჰქონდა დასავლეთევროპული ფაკულტეტი გერმანული ენის განხრით, თუმცა — ლევან ბრეგაძისა არ იყოს — ისიც თავისით უნდა მისულიყო ამ სამყარომდე, შეესწავლა, შეეთვისებინა და გაემშობლიურებინა, თუნდ ფრანც კაფკაზე ისე რომ შეეძლო წერაც და ლექციის ნაკითხვაც, გერმანისტებს რომ შეეხარბებოდათ მისი დაკვირვებანიც და ზოგადი ფონის მოშველიების ოსტატობაც, ენაწყლიანი საუბარი და წერის დახვეწილი მანერა ხომ თავისთავად.

ქართული კრიტიკის სოხუმური ფრთის კონტურები მაშინ გამოიკვეთებოდა, როდესაც იგი გვერდით ამოუდგებოდა ნინო ვახანიას... და კიდევ ერთბაშად გაიხსნებოდა პერსპექტივა ძლიერი გუნდის ჩამოსაყალიბებლად, ყველა დასავლური ქვეყანა რომ ინატრებს ასეთ მობილიზებულ, ენერგიულ, ლიტერატურაზე გადამკედარ ჯგუფს კრიტიკოსებისა, ჰარმონიულად რომ მიუყვებიან მიმდინარე სამწერლო ცხოვრების შეფასება-გააზრების გზას და... კიდევ დიდძალ მასალას დაახვავებდნენ, ორიენტირებად რომ გამოადგებოდათ ნამდვილ მკითხველებს, სოხუმურ ფრთაში თანამოაზრეებს რომ დაინახავდნენ, დაუხანებლად, სულის მოუთქმელად რომ აწვდიდნენ მოსაზრებებს ახალ-ახალ თხზულებებზე, ერთნაირი სიღრმით ორიგინალურსა და თარგმნილზე.

და აი ამ აღიარებულ კრიტიკოსს უნდა გამო-
ექვეყნებინა პოეტური კრებული „სოხუმი —
თბილისი“, მკითხველს მოწყალე და შემბრალე
თვალთ რომ უნდა შეეხედა წიგნისათვის, რო-
გორც კრიტიკოსის მცდელობისათვის — ხარკი
გადაეხადა ამ ჟანრისათვის, და... უეცრად აღმო-
აჩენდა ნამდვილ პოეზიას, სრულფასოვანს, არა-
ვითარ შელავათს რომ არ საჭიროებდა და,
მარინე ტურავას სხვა რომც არაფერი დაეწერა
და ამ ლექსებით წარმომდგარიყო, აღიარებო-
და სამწერლო პროცესის უშუალო მონაწილედ.

აფხაზეთის მხარის ტრაგედიასა და დევნილ-
თა ყოფაზე კარგი და ჩინებული ლირიკული და-
ტირებანი აქამდეც წაგვიკითხავს, მაგრამ
„სოხუმი — თბილისი“ გამორჩეული იქნებოდა
ამ ნაკადშიც უჩვეულო ხედვითა და მოულოდნე-
ლი პოეტური მიგნებებით, ფაქიზი, ნიუანსობრი-
ვი დაკვირვებებითა და სისადავეში გამოხვეული
მძაფრი მუხტით, მის სტატიებსა და ესეებშიც
ასე ძალუმად რომ ფეთქავს და კიდევ ერთხელ
გვარწმუნებს, რომ კრიტიკა სულაც არ არის მე-
ორეული მოვლენა.

და ყველა წესს რომ მოეპოვება გამონაკლი-
სი, ეს თავისთავად.

ამირან არაბული

შემთხვევითაც რომ მოგეკრა თვალი, იფიქრებდი: ალექსანდრე ყაზბეგის სამყაროდან მოსულს ჰგავსო... ვაჟა-ფშაველას სამყაროდან მოსულს ჰგავსო...

ისეთ მადლს შეამჩნევდი, დღეს რომ აურას ეძახიან რატომღაც, თითქოს ეს შესანიშნავი შესატყვისი არ მოგვეპოვებოდეს. და ამირან არაბულს სწორედაც მადლი უნდა მოსდევდეს და არა აურა, იმ უჩვეულო სივრციდან გამოყოფილი, რელიგიურ რწმენა-წარმოდგენათა ძარღვზე რომ ამოზრდილა და კვლავაც მიმოზნეულა აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, თუმცა ვერც ამ მიმოზნეულს შენიშნავ და ვერც იმ მთლიანს განიცდი, შინაგანი შეგრძნება რომ არა გქონდეს, და იმ მადლით არ აღვსილიყო, აურად რომ სახელდებულა.

შინაგანი მზერა გაპოვნილებდა ლანდშაფტშიც ძველ წარმოდგენათა კვალს, იმ სიუჟეტთა და თავგადასავალთა აღდგენა უკვე ცოცხალ განცდაშიც რომ შეგეძლებოდა და იოლად გაარჩევდი ნამდვილსა და შეუმღვრეველს იმ რიოში-საგან, რასაც მიაწერდნენ აქაურობას, თუნდ ხევსურული რეალობის ილუზიას რომ ჰქმნიდ-

ნენ, ნაცვლად იმისა, ამ რეალობის სიღრმეში
შელწევა და შეცნობა ეცადათ.

არ გინდა ილუზიები და ამისთანები და სწო-
რედაც იმ სიღრმისაკენ მიგიწევს გული?

აგერ ამირან არაბული — საიმედო მეგზურად.

ალბათ ერთადერთი არაბული, რომელიც
არამცთუ ლექსებს არა წერს, კაფიაობასაც გა-
ურბის, თუმც ერთი უპირველესი შემგროვებე-
ლი და გადამრჩენია ამ ჟანრისა, ისევე როგორც
ზეპირსიტყვიერების სხვა ჟანრებისაც, ეთერ
თათარაიძესთან ერთად რომ იდებდა თავს ვა-
ხუშტი კოტეტიშვილის ანდერძის შესრულებას
ანუ ფოლკლორული საღამოების უწყვეტობის
შენარჩუნებას;

ისევე როგორც ვახტანგ კოტეტიშვილის
ნატვრაც მასვე უნდა აეხდინა, და კვლავაც
ეთერ თათარაიძის შემოშველებით, დიდებული
და გრანდიოზული სამყარო სამარის ლოდებისა,
წარწერები და ნახატები, თვალწინ გადაეშალა
ჩვენთვის გამაოგნებელ პანორამად, ყოფითი
კულტურისა და ხალხური ხელოვნების ძვირფას
მონაპოვრად, ნამცეც-ნამცეც და ნატეხ-ნატეხ
რომ უნდა თავმოყრილიყო.

ამირან არაბული ქაღალდზე რითმებით მო-
ლაპარაკე არ არის, თორემ პოეტური სულით
გასხივოსნებული კი დაიარება, გიორგი ლეონი-
ძის იმ ცნობილი შეგონებისა არ იყოს, პოეტო-
ბად მარტო ლექსის წერას რომ არ მიიჩნევდა და
დიდად აფასებდა ადამიანში სწორედ ამ გასხი-
ვოსნებას პოეტური სულით.

ეს სული რომ არა, რა აძებნინებდა მთელს საქართველოში საფლავის ქვების ნახატ-ნარწერებს.

ეს სული რომ არა, რა შეაქმნევინებდა ფოტოეტიუდების სერიას, პოეტური ციკლისა თუ პომისაგან რომ არც განირჩევა.

ეს სული რომ არა, რა ალავსებდა მის გამოკვლევებს იმ სიზუსტითა და მდულარებით, ხალხური მხატვრული სამყაროს სივრცეებს ხელისგულზე რომ გადაგიშლიდა, ანდა ვაჟა-ფშაველას აზროვნების სიღრმეებს ზედაპირზე ამოგიზიდავდა და ყველა ხვეულსა და საქცევს გაგიცხადებდა.

მეცნიერული ძიებების თანადროულად ლიტერატურის კრიტიკოსადაც რომ შემოვიდოდა მწერლობაში, თანდათან დოკუმენტურ პრობაში უფრო უნდა ეპოვნა თავი, კრიტიკოსის ალლოც და დაკვირვების უნარიც ძალიან რომ წაადგებოდა თუნდ „სულუქცევრად საკითხავის“ ციკლის შექმნისას, წიგნი წიგნს რომ ამოუდგებოდა გვერდით და მოხდენილად შეენაცვლებოდა ყოფით სურათს სილუეტი, გარდასული ამბის მოგონებას ლიტერატურული დაკვირვება-მიგნება, სხვათა მონათხრობს მხატვრის კალმით ჩამოქნილი პეიზაჟური სურათები — რაღა ფოტოეტიუდი და რაღა ეს მოხდენილი აღწერანი.

სიტყვის იშვიათი შეგრძნება, ენის სანახებში ჩაძირვის დაუცხრომელი წყურვილი აძებნინებდა ამირანს პოეტური საქცევების მიღმა ქართულის დაფარულ შესაძლებლობებს, ნეოლოგიზმთა შექმნის მექანიზმს, შთამბეჭდავი ლირიკული აღ-

მაფრენის ენობრივ საწყისებს, და ამიტომაც სხვა თუ იოლად დაკმაყოფილდებოდა შოთა რუსთველისა თუ გალაკტიონ ტაბიძის ცალკეულ გამოთქმათა შეგრძნებით, ამირან არაბული მათ ახსნასაც შეეცდებოდა, მითუმეტეს თენგიზ მირზაშვილი აგულიანებდა -- თვითონ ხომ ჩხრეკდა და ჩხრეკდა ყველაფერს და სხვებსაც -- მათ შორის უპირველესად ამირანს -- საამისოდ განანწყობდა: სადამდეც შეგეძლო, უნდა ჩასულიყავი სიტყვისა თუ იდიომურ გამოთქმათა გულისგულში, ბუნდოვან, აუხსნელ, ორაზროვან პასაჟთა თუ სტრიქონთა წიაღში.

მიხეილ ჯავახიშვილი რომ ნატრობდა ერთ კარგ გამოკვლევას ვაჟკაცობის არსსა და რაობაზე და გულმტკივნეულად იხედებოდა გარშემო, რაკილა დამწერს ვერა ხედავდა, ანკი როგორ გინდა წერო ამ ურთულეს და შინაგანად დამუხტულ თემაზე, თუ მხოლოდ გარედან შეისწავლი შესაფერის მაგალითებს და ასე შეეცდები განსჯა-გააზრებას, და სულაც არაფერი გაკავშირებს ალექსანდრე ყაზბეგისა თუ ვაჟაფშაველას სამყაროსთან, არამცთუ იქიდან გადმოგებიჯებინოს ამირან არაბულივით, ვაჟკაცობის არსსა და რაობას მთელი თავისი გრანდიოზულობითა და სილამაზით რომ გადაგიშლიდა თვალწინ და ძალდაუტანებლად წამოგაგონებდა ვაჟას იმ ნატვრას: არ უნდა მოკვდეს ლამაზი არსი კაცობის ჩვენისაო!..

სალომე კაპანაძე

ასეთი ადამიანები ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე არ უნდა ცდებოდნენ.

სალომე კაპანაძის თანა — ასეთი განათლების, ასეთი სულიერებისა და ყოველმხრივი მომზადების.

და... მაშ ვის ხელთ უნდა იყოს თანამდებობები უმეტესწილად: უნიგნურებისა და ზნეობრივად დაქვეითებულების, იმ პოსტს ქარვასლად რომ აქცევენ ხოლმე?

და ვილამ უნდა შეუწყოს ხელი ლიტერატურული თუ სახელოვნო პროცესების მოწესრიგებას, ვილამ უნდა შეაგულიანოს ნიჭიერი ყმანვილები, ვილა უნდა გაიაზრებდეს მასშტაბურად ყოველ ახალ მოვლენას და ვილა უნდა ინარჩუნებდეს სასიცოცხლო ძარღვს შეუბღალავად?

ლიტერატურასა და ხელოვნებას ამოფარებული სოვდაგრები?

ამიტომაც გახარებს, როდესაც სალომე კაპანაძის თანა ადამიანებს შემთხვევით თუ რაღაც იდუმალი კანონზომიერებით ადმინისტრაციული ხელმძღვანელობა ჩაბარდებათ.

და... გულიც გწყდება, თავიანთი მოწოდებისათვის ისერიგად რომ ველარ იცლიან.

სალომე კაპანაძე აფხაზეთის განათლებისა და კულტურის მინისტრად რომ მსახურობდა, ნაცვლად იმისა, ყოველმხრივ მოფრთხილებოდნენ, აიძულებს იქაურობა დაეტოვებინა... სადაც სამართალია საქართველოს კულტურის მინისტრიც შეიძლება ყოფილიყო და უამრავ სასიკეთო საქმეს მოაბამდა თავს, ბევრად მეტს, ვიდრე ეს თავისთავად მნიშვნელოვანი პროექტებია: „საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობა — აფხაზეთი“, „სოხუმის დრამა“, აკაკი წერეთლის პოემის „გამზრდელი“ ილუსტრირებული გამოცემა აფხაზურ ენაზე...

ახალგაზრდა შემოქმედებზე ზრუნვას კვლავაც გააგრძელებდა, ამ მხრივ ხელს ველარ შეუშლიდნენ, დებიუტანტთა კრებულებს რომ გაამზადებდა და ასპარეზს მისცემდა შემოქმედებითი ინტერესების სტუდენტებს, რომელთაც სარედაქციო საქმეშიც გარეშდა და კრებულის მომზადებასაც შეაჩვევდა.

როგორც მკვლევარისა, მის ყურადღებას მიიპყრობდა ცისფერყანწელთა ორდენი და საერთოდაც XX საუკუნის 10-20-იანი წლების ქართული მოდერნიზმი და ავანგარდიზმი, ძიებანი თავისთავად რომ მიიყვანდა თუნდ შალვა ამირეჯიბამდე, უსამართლოდ მიყრუებულ მოღვაწემდე, რომლის პიროვნებაც და ბიოგრაფიაც ვიკტორ ნოზაძის ამ აღმტაც სტრიქონებში ასე უნდა ჩაწურულიყო: ეს კაცი ჩვენი თაობის ისტორიაა, მისი აზრი და ფიქრი, მისი ნატვრა და ბრძოლაო.

ვერ იგუებდნენ სამთავრობო წრეები და... კიდევც დარჩებოდა შესაფერისი დრო ლიტერატუ-

რული საქმიანობისათვის, თანადროულ სამწერლო პროცესებსაც კვალდაკვალ რომ მიჰყოლოდა და ამ საქმიანობის ერთი რკალი დაეგვირგვინებინა კრიტიკულ-ესთეტიკური წერილებისა და ნარკვევების კრებულით „კონტექსტი“, ქართული კრიტიკის სოხუმური ფრთის კიდევ ერთი მონაპოვარით, არაერთი თხზულების ერთ-ერთ პირველშემფასებლადაც რომ მოგვევლინებოდა, არამცთუ თავის მხრივაც დაედასტურებინა, რომ:

კრიტიკული სტატია არანაკლებ საინტერესო საკითხავია, ვიდრე ბელეტრისტული თხზულება, და რაკილა გამოკვეთილია ჩვენს სინამდვილეშიც ეს ჟანრი: წერილები ნოველებად — სალომე კაპანაძეც კრიტიკის ამ ნაირსახეობის წარმომადგენლად უნდა მივიჩნიოთ და მის წიგნსაც ქვესათაურად მივუსადაგოთ: „მოთხრობები ლიტერატურაზე“ — ლევან ბრეგაძის წიგნის სახელწოდებისა არ იყოს.

იყო დრო, როდესაც სალომე კაპანაძე დააარსებდა და ურედაქტორებდა საყმაწვილო ჟურნალს „იალქანი“, სანიმუშო გამოცემა რომ იქნებოდა როგორც შინაარსობრივად, ასევე გარეგნულადაც, თანაც საამისოდ საკმაოდ ძნელ 90-იან წლებში — რათა ამ მხრივაც მიეზიდა პატარა მკითხველი, ყოველმხრივ რომ დაეხვეწა მისი გემოვნება.

და ისე უნდა მომხდარიყო, რომ:

თვითონაც გაეტაცა საყმაწვილო ლიტერატურას და კალამი ამ მხრივაც მოესინჯა.

შვილიშვილებს რომ უამბობდა სოხუმელი დელფინის ფანის თავგადასავალს, შეატყობდა, რომ თანდათან ორიგინალური სიუჟეტები გამოიკვეთებოდა, მისი გადატანა რომ ღირდა ქალაქდზე... გადაიტანდა კიდეც, ცხადია შესაფერის ქარგასა და ენობრივ ქსოვილს მოარგებდა და... მშვენიერი და წარმატებული დებიუტის მოწმენი შევიქნებოდით.

ეს მეორე შემთხვევაა ჩვენს სალიტერატურო ცხოვრებაში — ზაზა აბზიანიძის შემდგომ — რომ კრიტიკოსს გაუმართლებდა საყმაწვილო ჟანრში, და... ამ ჟანრსაც გაუმართლებდა.

გაგეხარდება, როდესაც შეიტყობ, რომ სალომე კაპანაძე ძალიანაა დაინტერესებული ლადო კოტეტიშვილის ბელეტრისტიკით, ამ სახელოვანი ექიმისა და მწიგნობრის არქივიდან რომ გამომზეურდა არცთუ დიდი ხნის წინათ და... თვალსაჩინო მწერლადაც წარმოდგა, მოდერნისტული და პროტესტანტული მიდრეკილებისად, და სალომე მასზე მონოგრაფიას კი არა, ბიოგრაფიულ რომანს რომ განიზრახავდა, წინასწარვე იცოდა, ამ ჟანრსაც დაატყობს სასიკეთო კვალს, შემოქმედებითი და მეცნიერ-კრიტიკოსის ნიჭიერება ჰარმონიულად რომ შეუზავდება ერთიმეორეს.

საერთოდაც ხომ ჰარმონია უნდა განსაზღვრავდეს თვითეული ჩვენგანის ყოფასა და წუთისოფელს.

კობა იმედაშვილი

კობა იმედაშვილთან ლიტერატურული დიალოგისას ნოდარ დუმბაძე ირონიულად რომ გადაჭკრავდა გურამ ასათიანს — მის „ფლირტს ჰუმანიზმთან“, ის განაწყენდებოდა და ირონიულ ისარს არც თვითონ დააკლებდათ, და კობას რომ მიმართავდა: ეკერმანის როლიც გიკის-რიო, — ამ გადაკვრაში ნოდარ დუმბაძის „გოეთეობაც“ იგულისხმებოდა.

ირონიული ისარი გაიზუზუნებდა არა სადმე სხვაგან, არამედ იმ დიალოგში, კობა იმედაშვილი გურამ ასათიანთან რომ გამართავდა — დაე გაგრძელებულიყო ფიქრიც და კამათიც ამ ერთ ურთულეს თემაზე, ჰუმანიზმის პრობლემა რომ ჰქვია და მისი საგანგებო წამოჭრა გურამის სახელს დაუკავშირდებოდა.

არ გაუშვებდა ხელიდან კობა იმედაშვილი ახალი დიალოგის გამართვის შესაძლებლობას, მახლობლად რომ დაიგულებდა კრიტიკული აზროვნების ამ მნიშვნელოვან და კოლორიტულ განშტოებას, ჯერ მარტო იმ მხრივ საგულისხმოსა და აუცილებელს, რისი თქმაც არა ხერხდება სტატიიში — ლიტერატურული იქნება, პუბლიცისტური თუ მემუარისტული — დიალოგისას იოლად რომ შეგიძლია გააცხადო.

ზოგს რომ ერჩივნა ადრესატი ყოფილიყო ინტერვიუსა თუ დიალოგისა, კობა იმედაშვილი სულაც არ ითაკილებდა ინტერვიუერობას, ყოველთვის რომ გაურბოდა ზოგად შეკითხვებს და მხოლოდ ნიშანდობლივ, სპეციფიკურ კითხვებს უსადაგებდა ამათუიმ რესპონდენტს, რაკილა ჩინებულად ერკვეოდა მათ შემოქმედებაში და... ხშირად სახტადაც ტოვებდათ: ამაზე არც კი დავფიქრებულვართ და შენ რა კარგად მიგიქცევია ყურადღება, არადა მართლა ღირს სამსჯელოდ ეს დეტალები და გარემოებანიო.

პოლიტიკური ძვრები ძალაუწებურად გადაისროდა ლიტერატურული წერილებიდან პუბლიცისტიკაში, ამ ჟანრსაც მარჯვედ რომ მოერგებოდა, და დიალოგების ციკლშიც მწერლური თემატიკა-პრობლემატიკის გარდა გაჩნდებოდა პოლიტიკური საუბრები, რომელიც ცალკე წიგნად აღარ გამოიცემოდა და გვერდით ვერ ამოუდგებოდა ლიტერატურული დიალოგების კრებულს, თუმც ჩვენს წარმოსახვაში ეს ორი წიგნი მაინც ერთად იგულისხმება და ადრე თუ გვიან ხელშესახებადაც შეავსებენ ერთიმეორეს.

ქართული მემუარისტული რომანისტიკის საუკეთესო ნიმუშთა შორის გვეგულებოდა იოსებ იმედაშვილის „ჩემი ცხოვრების წიგნი“ და გაიოზ იმედაშვილის „ჩემი ცხოვრების გზებზე“, ერთი პაპად რომ ეკუთვნოდა კობას და მეორე — ბიძად, ოჯახური ტრადიცია თუ დინასტია ლაშა იმედაშვილსაც რომ უნდა გაეგრძელებინა, „დი-

ალოგების“ ციკლი კი დაემშვენებინა მამა-შვილის საუბარსაც, რომელშიც ზედმეტი იქნებოდა გაფრთხილება: გახსოვდეს, ვისი გორისა ხარო!..

ფურცელზე მონათხრობს საგვარეულო-საოჯახო გადმოცემები შეავსებდა, ამ გადმოცემებს — მდიდარი არქივი, კობა იმედაშვილი თავისასაც რომ შემატებდა, თუმცა იოსების დანატოვარი ისეთი უხვი იქნებოდა, შიგ უნდა გეყვინთა და გეყურყუმელავა და ამოგეზიდა და ამოგეზიდა მარგალიტები.

ისედაც აქედან მოდიოდა, ამ სამყაროდან, მთელი ცხოვრება რომ საზრდოობდა ამ ძვირფასი წვენიტ, მაგრამ უნდა დამდგარიყო ის დროც, საარქივო მასალებს პირადი ცხოვრებისეული დაკვირვებანიც შემატებოდა და მხატვრულ-დოკუმენტურ თხრობად გაშლილიყო: „ჩემი საუკუნე“ — მართლაც საუკუნეს რომ გადაწვდებოდა ქრონოლოგიურადაც და შინაგანი სივრცითაც, და ავტობიოგრაფიული რომანის ერთ საუკეთესო ნიმუშად წარმოდგებოდა, საგულისხმო, დამაფიქვრელ, დაუვინყარ დრამატულ, ტრაგიკულ თუ სასიხარულო ამბებს მოხდენილად რომ აკინძავდა და მახვილგონივრული მწერლური დაკვირვებებითა და სილუეტთა და პორტრეტთა სერიითაც შეაზავებდა.

საკითხავის მხრივ იქნებოდა და: მოუწყინარი.

სანდოობის მხრივ იქნებოდა და: საიმედო მეგზური.

ჰოი რამდენი ლიტერატურული თუ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ლაბირინთი უნდა ამოზიდულიყო ზემოთ.

ჰოი რამდენი დეტალი თუ რეალია უნდა გადარჩენოდა გაქრობა-დავინწყებას.

ჰოი რამდენი ფსიქოლოგიური შტრიხი აკლდა ამ პერსონაჟთა გალერეას, უფრო ნიშანდობლივად რომ წარმოგვიდგებოდნენ ის პირნი, რომელთაც ჩვენც ვიცნობდით, მაგრამ ამ მხრივ — ნაკლებად, ანდა სულ არა.

თავის საუკუნეს — ყოფით რეალობას მხატვრულ ქურაში გამოტარებულს — წარსულის, აწმყოსა და მომავლის სუბიექტურ ნაზავად რომ მოიხსენიებდა, ამ ყოველივეს მხოლოდ ფრაგმენტულ ანარეკლად, რომელიც მხოლოდ ოდესმე თუ იქცეოდა ერთ უნაპირო და უსაზღვრო წარსულად...

თუმც ის, რაც ავტორისათვის ფრაგმენტული ანარეკლია, ჩვენს თვალში შთამბეჭდავი პანორამაა, ურომლისოდაც სრულფასოვანი ვერ იქნება განსჯა თუ წარმოჩენა ამ დრამატიზმითა და ტრაგიზმით აღსავსე ჟამისა, რომლის შუაგულშიც ბედად კობა იმედაშვილიც უნდა აღმოჩენილიყო.

გიორგი გაჩეჩილაძე

ერიდებიან ჩანაფიქრის წინასწარ გამჟღავნებას მწერლებიც და ლიტერატორებიც და ამას იმ მოტივით ხსნიან: გამხელა ნახევარი ენერგიის გაცემას მაინც უდრის, თუ მთლიანისა არაო.

უმეტესწილადაა ასე, თორემ ვიცით ის ადამიანებიც, რომელთაც ერთი სული აქვთ გამცნონ, თუ რას აპირებენ, ან უკვე რას ჩაჯდომიან.

გიორგი გაჩეჩილაძე არასოდეს მოერიდებოდა ჩანაფიქრის გამხელას და ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც განზრახვა ბუნდოვანი იყო და კონტურები მხოლოდღა ალაგ-ალაგ გამოკვეთილი.

და არამცთუ მოსაზრება ან დაკვირვება გაეზიარებინა დაუწერელი სტატიისა, თავით ბოლომდეც გიამბობდა — იმ სახით, იმხანად როგორც ჩამოეყალიბებინა, და გიამბობდა ნებისმიერ ადგილას, სადაც გადაგეყრებოდა — ამათუიმ შენობის დერეფანსა ან კიბეზე, ქუჩაში, ავტობუსში, ტყის ბილიკზე თუ ტაძრის ეზოში. ყველგან საორატოროდ მოიმართებოდა, აგერ და აჰა ტრიბუნა გამოცხადებია და კიდევ ზედ შემდგარაო.

ერთი მსახიობის თეატრის მოწმე შეიქნებოდი.

და თუ ერთხელ უკვე გიაშობდა მთელი სტატიის შინაარსს, მეორედაც რომ შეუდგებოდა მოყოლას, არ უნდა გაგეჩერებინა: ეს მოსმენილი მაქვსო, — რადგანაც დროის გასვლის კვალობაზე შინაარსი საკმაოდ შეივსებოდა და გამდიდრდებოდა: მასალითაც, მოსაზრებებითაც, დაკვირვებებითაც.

და მონმე შეიქნებოდი შემოქმედებითი ლაბორატორიის დუღილისაც, მითუმეტეს, რომ თემებს ყოველთვის რთულს შეარჩევდა, პრობლემას უთუოდ ახალსა და ორიგინალურს გამოძებნიდა, დაკვირვებანი მუდამ ცინცხალი იქნებოდა და მასალები კი — ზოგი სრულიად უცნობი, და ზოგიც კარგად ნაცნობი, ოღონდ სულ სხვაგვარად აელვარებული ახლებურ კონტექსტში, თითქოს ეს პასაჟი ახლალა მოგესმინოს პირველად და... ზეპირად არა გცოდნოდეს.

სხვაობა ზეპირმეტყველებასა და ფურცელზე გადატანილს შორის გიორგი გაჩეჩილაძის შემთხვევაში სრულიად არ იგრძნობა, რაკილა ბოლო ვერსიები, საკმაოდ შემონმეებულიც და გაჩალხულიც, შეუძლია პირდაპირაც აღბეჭდოს სტატიად, ალაგ-ალაგ თუ დაისაჭიროებს ხელის გაკვრას.

დიდად არასოდეს დაგიდევდა მსმენელს. არა, ცხადია ერჩივნა საქმეში ჩახედული პიროვნება, მაგრამ ხან ძალიან რომ მოანვებოდა სათქმელი, შესაძლოა ნებისმიერი ადამიანი თუ ადამიანთა ჯგუფი გამოეძებნა აუდიტორად, განზე მდგომნი ლიტერატურისაგან, თუმც ძლიერ რომ მო-

ხიბლავდათ ორატორული ხელოვნებით, მგზნებარე, დამარწმუნებელი პათოსით... ხშირად მომხდარა, აქეთ რომ სთხოვდნენ, კიდევ გველაპარაკე ლიტერატურაზე, ეს რა კარგი რამე ყოფილაო.

თუ რაიმე აღაფრთოვანებდა, სააზროვნო პერსპექტივას რომ გადაშლიდა და სხვებსაც განაწყობდა იმ მიმართულებით ფიქრისა და კვლევისაკენ, თუნდ დუმილის ესთეტიკისა არ იყოს, დასავლელ მოაზროვნეთა ძიებებს რომ დაეყრდნობოდა და ქართული მასალითაც შეავსებდა მათ მონაპოვარს და ახლებური დაკვირვებებითაც.

თუ რაიმეს გაურბოდა — პოლემიკას.

როგორც უნდა გამოეწვიათ, როგორც უნდა შემოეციათ და რამდენიმესაც ერთად, მშვიდად შეხვდებოდა ყოველგვარ კრიტიკულ შენიშვნას, თავისთვის ჩაუფიქრდებოდა, თავისთვის დაეთანხმებოდა თუ არ გაიზიარებდა მათ მოსაზრებებს, თავისთვის გადააფასებდა, ანდა გაამკვეთრებდა, რაზეც ედავებოდნენ და სულაც უცამტვერებდნენ... ეს რა მტკიცე ნერვები მომადლებოდა, აღუშფოთებლად რომ გადაეტანა თავდასხმები.

ამ მხრივაც დამაფიქვრელია და სანიმუშოც მისი ცხოვრების წესი.

პუბლიცისტიკა შემოიჭრებოდა მის ლიტერატურულ ძიებებშიც — ზეპირმეტყველებისას მთლად ამ ჟანრში გადაეშვებოდა, თუმც ეცდებოდა ლიტერატურული მასალით გაემყარებინა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დაკვირვებანი, ზოგადს რომ არასოდეს კმარობდა და უზოგა-

დესისაკენ ეჭირა თვალი, სულაც სახელმწიფოს
გადარჩენის პროგრამას რომ ჩამოაყალიბებდა.
და ესეც თავისებურ შეჯამებად ლექციების იმ
ციკლისა, ამერიკის შეერთებულ შტატებში რომ
მოუწევდა გამგზავრება რამდენჯერმე.

ერთხელ ზედ ლექციის დაწყების წინ ეტყოდ-
ნენ:

— ჩეჩნები რომ აუმბოხდნენ რუსეთს, კარგი
კი იქნებოდა ამ თემაზეც გესაუბრათ: ირრაციო-
ნალიზმის მნიშვნელობა პოლიტიკაში — თუმც
ასე სახელდახელოდ აბა რას მოასწრებთ...

გაეცინებოდა ქართველ სტუმარს:

— საქართველოს ბედისწერა ისე აენყო, მასზე
ფიქრისას ყოველთვის ირრაციონალიზმს უკვირ-
დები პოლიტიკურადაც, ლიტერატურულადაც,
ფილოსოფიურადაც, ფსიქოლოგიურადაც, და
არ გამიძნელდება ჩეჩენთა ამბოხი სწორედ ამ
კუთხიდან გავიაზრო.

ისე თუ სადმე მოგესმათ ისეთი ანყობილი მსჯე-
ლობა, თითქოს ვილაც დაწერილ ტექსტს კითხუ-
ლობდეს, იცოდეთ, რომ ეს გიორგი გაჩეჩილაძეა და
ახალი ნარკვევის დასაწერად ემზადება.

თამარ ყალიჩავა

ქართული კრიტიკის სოხუმური ფრთა ის არ იქნებოდა, მის სრულყოფილებას რალაც მნიშვნელოვანი დააკლდებოდა, თამარ ყალიჩავას შემომატება რომ არა.

ნინო ვახანიაძე, სალომე კაპანაძე, ნანა კუციაძე და მარინე ტურავაძე ისევ ის უმაღლესი რანგის პროფესიონალები იქნებოდნენ, მაგრამ მათ გუნდში არ გამოერეოდა ახალთაობის წარმომადგენელი, რომელსაც უნდა შეეცხო და დაეგვირგვინებინა მათი შეუწელებელი მოღვაწეობა სალიტერატურო კრიტიკის ასპარეზზე.

მეც ვიზიარებ იმ შეხედულებას, რომ:

ჩვენი საქმიანობა არ განისაზღვრება მარტოდენ იმით, ჩვენ თვითონ რას ვქმნით — რომელ ასპარეზზეც გინდა ვიყოთ. არანაკლებ მნიშვნელოვანია, თუ ვის გამოვარჩევთ ახალგაზრდებიდან, ვის დავეუჭერთ მხარს, ვის შევეუწყობთ ხელს და ვის ამოვიყენებთ გვერდით.

სხვაგვარად ჩვენი დამსახურება ცალმხრივი იქნება.

ეს ოთხეული საკმაოდ რომ გამოიჩინდა თავს პედაგოგიურ სარბიელზეც და ცალკე დისერტანტებს უწყობდნენ ხელს და ცალკე კრიტი-

კოსთა რიგების შევსებას იზრახავდნენ, კიდევ უნდა გამორჩეულიყო ერთი ისეთი ახალგაზრდა, გვერდით უკვე რომ ამოუდგებოდათ და ნიმუში იქნებოდა უფრო უმცროსებისთვისაც, რომ მათი პირველი წარმატებული ცდებიც არ დარჩებოდა უყურადღებოდ და სტატიები თუ ლიტერატურული რეპორტაჟები საწინდარი გახდებოდა ქართული კრიტიკის სოხუმური ფრთის უწყვეტობის შენარჩუნებისა.

იმთავითვე როგორ ჩაერთვოდა ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების ლიტერატურულ თავყრილობებში, ვიდეოფირზე რომ აღბეჭდავდა თვითეული საღამოს მსვლელობას და მალევე უგზავნიდა ნაცნობ-მეგობრებს, ქართველ ემიგრანტებსაც და უცხოელებსაც, ლამის მთელი დედამიწის ზურგზე — დაე ისინიც კვალდაკვალ მიჰყოლოდნენ სამწერლო ცხოვრების მჩქეფარებას და მათაც ისევე განეცადათ საგულისხმო, მნიშვნელოვანი თუ კოლორიტული ლიტერატურული მოვლენები, თამარი როგორც განიცდიდა — ძველმოდურად შერაცხული რომანტიკული აღტკინებით, ბავშვური გატაცებით, გარეგნულადაც ბავშვს რომ ჩამოჰგავდა, განათლებითა და ნაკითხობით კი — ღრმად მოხუცს...

ალბათ მეორედ თუ დაბადებულიყო, თორემ სად უნდა მოესწრო ამდენი რამის გაცნობა, და არამცთუ ქართული სალიტერატურო პროცესების შუაგულში ეტრიალა, არამედ დასავლურ, უფრო მაინც ინგლისურ და ამერიკულ, პროცესებსაც კვალში მიჰყოლოდა.

მარტო თამარი კი არა, საერთოდაც მაოცებენ ჩვენი ახალგაზრდები — სად მოასწრეს ამდენი რამის წაკითხვა!..

ოთარ ჩხეიძის შემოქმედების შემსწავლელი ცენტრის დაარსების იდეას რომ შემომთავაზებდა თეიმურაზ დოიაშვილი, უპირველესად თამარ ყალიჩავაზე ვიფიქრებდი, ვის მხრებზეც უნდა გადასულიყო არაერთი საორგანიზაციო მზადება — სამეცნიერო სესიისა და კონფერენციის გამართვა იქნებოდა თუ ცალკეული ნიგნებისა და კრებულების საბოლოო სახის მინიჭება სასტამბოდ. ბიბლიოგრაფიის შედგენაც ხომ საკმაოდ შრომატევადი საქმე გამოდგებოდა.

არ გამიკვირდებოდა მისი წარმატებანი საერთაშორისო კონფერენციებში, განსაკუთრებულ ცნობისწადილსა და სჯა-ბაასს რომ გამოიწვევდა მისი თემები, აღმოჩენა რომ იქნებოდა უცხოელი მეცნიერებისათვის და... ვილა დაგიდევდა რეგლამენტს, კითხვა-პასუხი ასეთ დროს ძალიან შემოზღუდული რომ არის ხოლმე — ჩაეკითხებოდნენ და ჩაეკითხებოდნენ და არც დეტალებზე მოწყინდებოდათ მოსმენა და არც განზოგადებებზე, ის კი არა, თავიანთ ლიტერატურაზეც ჰკითხავდნენ: თქვენ რა აზრისა ხართ ამათუიმ მწერალსა ან მიდრეკილება-ტენდენციაზეო.

ვერ აჰყვებოდათ თუ რა!..

გაბეზრდებოდა თუ რა!..

ენაწყლიანად და მომხიბლავად ვერ მოახსენებდათ სათქმელს თუ რა!..

დამთავრება აღარ ენდომებოდათ უცხოელ მკვლევარებს, იმდენ სიახლეს შეიტყობდნენ და დახვავდებოდა ახალი თემებიც და პრობლემებიც, უსათუოდ დასამუშავებელნი, თამარიც რომ ჩაინიშნავდა თავისთვის იმ წუთას იმპროვიზაციით წარმოთქმულ დაკვირვებებს, შინაგანად კარგა ხანსაც რომ მზადდებოდა და აგერ ხელსაყრელი საშუალება მისცემოდა მათ ჩამოსაყალიბებლად.

არასოდეს გვაკლდა მასშტაბურად მოაზროვნე კრიტიკოსები და მკვლევარები, ამგვარი შემთხვევები კი, რომლის შუაგულშიც ამჯერად თამარ ყალიჩავა მოექცეოდა, გვაიმედებს, რომ ამ გადამწყვეტ ჟამსაც ყველა თაობა ენერგიულად ჩაებმის მსოფლიო სამწერლო პროცესების მდინარებაში და ახალი ტალღის კრიტიკოსებიც მნიშვნელოვან როლს შეასრულებენ.

და სოხუმური ფრთაც კიდევ უფრო გაძლიერდება, უკვე მზად რომ არიან შემოსამატებლად ახალი სახელები, თამარ ყალიჩავას წარმატებითაც გამხნეებულნი.

ნინო ჩხიკვიშვილი

არაერთი წიგნის ავტორია ნინო ჩხიკვიშვილი, ოღონდ მათგან არცერთი არ არის ლიტერატურული წერილების, ესეებისა და რეპორტაჟების კრებული, არადა კარგი იქნებოდა უკვე ეზრუნა მათ გამოსაცემადაც.

თუმცა არასოდეს იქნება გვიან და ერთხელ კიდევ დარწმუნდება მკითხველი, რომ კრიტიკა ადვილად სულაც არ ემორჩილება მოძველებას და სრულფასოვანმა კრიტიკულ-ესთეტიკურმა წერილმა ყოველთვისაც შეიძლება შეინარჩუნოს სიცოცხლისუნარიანობა — მხოლოდ საკითხის ისტორიის აღდგენისას კი არ დაისაჭიროონ მკვლევარებმა, არამედ კვლავაც ცოცხლად საკითხავი იყოს, მიუხედავად იმისა, რომ ამათუიმ მხატვრულ თხზულებაზე უკვე მთელი ლიტერატურაც იყოს დაგროვილი.

ნინო ჩხიკვიშვილის წერილებს ყოველთვის მსჭვალავდა ის მუხტი, რაც ღრმააზროვან დაკვირვებებსა და მიგნებებს სიცინცხალით ავსებს ხოლმე და ისეთი სილალით მიჰყვები ავტორის მსჯელობებს, თითქოს მხატვრულ ქმნილებაზე ახალ მხატვრულ ქმნილებას ეცნობოდე — მისგან ამოზრდილს, ოღონდ თავისთავადი სიცოცხლითაც აღბეჭდილს.

იყო დრო, როდესაც ამ ყაიდის კრიტიკულ-ესთეტიკური ნაშრომი არ მიიჩნეოდა სრულფასოვან კრიტიკულ ნიმუშად და ვარიაციებად უფრო მოიხსენიებოდა, და ვარიაციულობა ნაკლად და ხარვეზად აღიქმებოდა, ვიდრე ლევან ბრეგაძე კრიტიკის ამ ნაირსახეობას ამგვარად არ განსაზღვრავდა: მოთხრობები ლიტერატურაზეო.

ის, რაც ჩვენთვის სიახლედ გამოიყურებოდა, ჩვეულებრივი მოვლენა გახლდათ დასავლურ აზროვნებაში და იქ ამ ნაირსახეობისათვის სწორედ ეს განსაზღვრება შეერჩიათ: კრიტიკული პროზა.

სწორედაც რომ კრიტიკული პროზა!.. სწორედაც რომ მოთხრობები ლიტერატურაზე!..

მე შენ გეტყვი სანთლით საძებარი გვყავდეს კრიტიკოს-პროზაიკოსები. არა, არც ბევრნი არიან, მაგრამ ჩამონათვალი ათეულს გაცდება და მათ შორის უდავოდ იგულისხმება ნინო ჩხიკვიშვილიც — თავისი იმ მიმოფანტული წერილებით ლიტერატურული პერიოდიკის ფურცლებზე, შინაგანად გამთლიანებისაკენ რომ ისწრაფიან, ცოტა ჩვენც რომ ხელს შევაშველებდეთ.

ამასთან — მის კრიტიკულ პროზაში შესამჩნევია თეატრალური ნაკადიც, კინონაკადთან ერთად ამ მრავალფეროვნებითაც რომ გამოირჩევა.

კინოკრიტიკის გვირგვინად წარმოგვიდგება „ორი მაესტრო“, ოთარ ჩხეიძესა და ერლომ ახვლედიანზე, მისთვის ამ ორ მასწავლებელზეც.

მათ კი ერთმანეთთან განსაკუთრებულად „ბორიაცი“ დააკავშირებდათ, ამ რომანის კვალობაზე სცენარი ერლომ ახვლედიანს რომ უნდა დაეწერა და ეს სცენარი დასდებოდა საფუძვლად გიორგი შენგელაიას საუკეთესო ფილმს „ახალგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობა“ — ქართულ კინოშედეგს.

ხოლო თეატრალური კრიტიკის გვირგვინია „თემურ ჩხეიძის ავტოგრაფი“, რომელსაც ძალდაუტანებლად მიესადაგება ჟანრობრივ განსაზღვრებად რომანი, და ეს მიუხედავად იმისა, რომ აგებულია ამ წიგნისა — ისევე როგორც „ორი მაესტროსი“ — ერთგვაროვანი სულაც არ გახლავთ და აერთიანებს ლიტერატურულ პორტრეტს, რეცენზიას, ესეის, დიალოგს, რეჟისორის თანამედროვეთა მოგონებებს...

თუმც ეს ყოველივე ისე მარჯვედ გადადის ერთიმეორეში, სულაც არა ტოვებს თხრობა ეკლექტიურობის შთაბეჭდილებას და წიგნი პოსტმოდერნული ყაიდის ეპიკურ ქმნილებად ამიტომაც წარმოგვიდგება.

შემდგომ გამოცემაში უთუოდ მოუხდება ფოტომასალით კიდევ უფრო გამდიდრება, რაც იქნება არა თხრობისა და ფოტოალბომის მოთავესება გვერდი-გვერდ, არამედ ერთიმეორის უშუალო გაგრძელება, ანრი მატისზე შექმნილი რომანისა არ იყოს, თამაზ ბიბილური ასე რომ აღტაცებულიყო ამ ფრანგული წიგნით და შესაფერის გამოცემებსაც დიდი ცნობისნადილით ელოდებოდა ქართულ ლიტერატურულ-კულტურულ გარემოში.

ამ ნიმუშთა შორის დაიკავებს ადგილს „თემურ ჩხეიძის ავტოგრაფიც“, ნინოსაგან რომ მოველით ნოდარ მგალობლიშვილზე შექმნილ რომანსაც, მისი თეატრალური პორტრეტის გაცოცხლებას იმ ფსიქოლოგიური შტრიხებით, რომელთაგან ზოგი ჩვენთვისაც სახილველია, და ზოგიც მხოლოდ ნინო ჩხიკვიშვილის აღსადგენ-წარმოსაჩენია.

და თუ რა ექსპრესიით შეუძლია წარმოსახოს ორი სულის თანაზიარობა, ამას გვიდასტურებს ლევან ლეონიძისა და მარია ჰოფმანის ურთიერთობის ქარგაზე მოქსოვილი სიყვარულის მშვენიერი საგალობელი.

სანიმუშო იქნებოდა ნინოს მეგობრობა კოლაუ ნადირაძესთან, შვილის ამაგს რომ დასდებდა და წლობით ნაფიქრსა და ნამუშევარს საბოლოოდ მოზრდილ წიგნადაც აქცევდა.

ეგაა ძლივს დაიყაბულებდნენ გამომცემლობა „არტანუჯში“, წიგნისათვის ქვესათაურად ბიოგრაფიული რომანი მიეწერა, თითქოსდა „უკანასკნელი ცისფერყანწელი“ ამ ჟანრის სრულფასოვანი ნიმუში არ იყოს იმ წიგნივით „მე, პაოლო“, რიგში ტიცციან ტაბიძის სილუეტიც რომ ილანდება და მოელის რომანულ გაცოცხლებას იმ პიროვნებისაგან, რომელიც ასე შინაურულად გრძნობს თავს ამ ჟანრშიც და ცისფერყანწელურ გარემოცვაშიც.

რუსუდან ნიშნიანიძე

ამის შემძლე ჩვენს სამწერლო გარემოში რუსუდან ნიშნიანიძე თუ იქნებოდა.

და კიდევ აღასრულებდა და ჩვეული ნარმატიებითაც ამ ურთულეს საქმეს, მოვალეობად რომ დაჰკისრებოდა:

გამთლიანებას ჩვენი სალიტერატურო მდინარებისა და ემიგრანტული ნაკადისა.

ტრაგიკული ბედისწერა მოიტანდა ისე, რომ ჩვენი ემიგრანტული მწერლობა სრულიად უნდა მონყვეტოდა მთავარ დინებას, განსხვავებით სხვა ქვეყნების ემიგრანტული ლიტერატურისაგანაც და თვით რუსული ემიგრაციისაგანაც, ნითელი ხელისუფლება დროებით რუს მწერლებსაც რომ ამოშლიდა თავისი სათვალავიდან, რაკილა საზღვარგარეთიდან მთელი არსებით უპირისპირდებოდნენ და ებრძოდნენ ბოლშევიკურ-კომუნისტურ რეჟიმსა და იდეოლოგიას... მაგრამ გარდაიცვლებოდნენ თუ არა, მათ სახელზე ტაბუ მაშინვე მოიხსნებოდა და არამარტო გამოიცემოდა მათი თხზულებანიც საბჭოთა კავშირში, არამედ სტატიებიც იწერებოდა მათზე, ნარკვევებიც, მონოგრაფიებიც და დისერტაციებაც იცავდნენ.

ქართველ ემიგრანტ მწერლებს ამას არავინ აღირსებდათ, ერთნაირად მიუღებელნი რომ რჩე-

ბოდნენ წითელი მმართველობისათვის ცოცხალ-
ნიც და გარდაცვლილნიც.

ამიტომ უნდა დაშორებოდა ეს ორი ნაკადი
ერთიმეორეს.

და ასევე დაშორებულნი დარჩებოდნენ, რო-
დესაც დაემხობოდა წითელი იმპერია და მთელი
ის ემიგრანტული მწერლობა შემოიზიდებოდა
ჩვენში და ნარკვევი ნარკვევზეც დაიწერებოდა,
ოღონდ ცალკეულ თხზულებებსა თუ მწერლებ-
ზე, თორემ მოუძებნელი იქნებოდა გადაკვეთის
წერტილები თუ ხაზები, შინაგანად უთუოდ არ-
სებული, და ცხადია ერთ მთლიანობად ვერც აღ-
ვიქვამდით და ვერც განვიცდიდით.

შემძლე კი გაერთიანებ-გამთლიანებისა ის
მკვლევარი და კრიტიკოსი თუ იქნებოდა, ვისაც
შიგნიდან ეცოდინებოდა ორივე ნაკადი და ორი-
ვე ერთნაირი სიღრმით.

ასე უნდა შექმნილიყო ის თავისებურად უნი-
კალური ორტომეული: „საქართველოს სამანს
აქეთ... და სამანს იქით“ — თარგად და სახელმ-
ძღვანელოდაც რომ გამოადგება ყველას, ამ ნა-
კადთა შესწავლა-გააზრებას ვინც მოინდომებს,
ცალ-ცალკე იქნება თუ ერთად — უკვე ადვი-
ლად გაითვალისწინებს ერთიან ფონს და უფრო
ადვილადაც მოუნახავს ადგილს თვითეულ მწე-
რალსა თუ თხზულებას.

რუსუდანს ჯერ კიდევ მაშინ მიუწვდებოდა
ხელი ემიგრანტულ არქივებზე, როდესაც ის ყო-
ველივე თანდათან შემოიზიდებოდა გურამ შა-
რაძის მიერ და მზადდებოდა გამოსაცემად,

რომლის შუაგულშიც რუსუდანიც იტრიალებდა, უამრავი ოფიციალური დოკუმენტის გაცნობა, შესწავლა და დალაგება რომ მოუხდებოდა, ლიტერატურისათვის თითქოს არააუცილებელისა და უფრო ისტორიკოსთათვის საჭიროსი, მაგრამ ამ მასალებში ტრიალიც — არა მხოლოდ პირწმინდად ლიტერატურულ-პუბლიცისტური ქმნილებებისა — უფრო ღრმად და მძაფრად შეაგრძნობინებდა იმ ტრაგიკულ ხანასაც და ისტორიულ პერსონაჟთა გალერეასაც და თვითმხილველის დამაჯერებლობითა და სიზუსტით ამიტომაც გადმოგვცემდა იმ ეპოქის სურათებს, მხატვარ-დოკუმენტალისტის ნიჭი ამ სურათებს სისხლსავსესა და ფერადოვანსაც რომ გახდიდა.

პერიოდიკასა და მოგონება-ბარათ-დღიურთა მონაცემები მის ხელში ახლებურად უნდა აელვარებულებოდა და არაერთი ისეთი რეალია ემცნო, რაც მანამდე დაფარული, ანდა ნაკლული რჩებოდა.

ის კი არა: დეტალიზებული ცოდნა თითქოსდა უმნიშვნელო გარემოებებისა, წვრილმანებად რომ მოჩანდა, უბიძგებდა პოსტმოდერნისტული ხერხის გამოსაყენებლად — აღედგინა ბრძოლების სურათები 1921 წლის 11 თებერვლიდან 16 მარტის ჩათვლით, 25 თებერვლის სვედავსილობით ჩალუსკუმებული, და აღედგინა მხოლოდდამხოლოდ ამონარიდებზე დაყრდნობით, ასე მიჰყოლოდა კვალდაკვალ ისტორიულ ქრონოლოგიას და მოზაიკური ნატეხებიდან შთამბეჭდავად გამოეკვეთა ზოგადი სილუეტიც და დრამატულ, გულისშემძვრელ ეპიზოდთა მთელი წყებაც.

ამჯერადაც ისევ გაუმართლებდა მხატვრულ-
დოკუმენტური მანერა თხრობისა, როგორც დია-
ლოგების სერიის მომზადებისას: „შეხვედრები“ —
კვლავაც სამანს იქით და სამანს აქეთ მზერის
მიმოვლებისა და რესპონდენტთა შერჩევისას —
გიორგი ნატროშვილი იქნებოდა, ოთარ ჩხეიძე,
კობა გურული, მამია ბერიშვილი თუ ალექსანდ-
რე ფუტკარაძე — საუბრებს დოკუმენტური
პროზის დონემდე რომ აზიდავდა; და მათი გაც-
ნობა კი იმ შთაბეჭდილებას გვიტოვებს, ერთ-
ერთ დიალოგს სათაურადაც რომ მოუხდებოდა:
როცა მზის სხივებს რეკავენო.

ემიგრანტთაგან თუ ვინმეს გამოარჩევდა,
ერთ უპირველესს ჯორჯ (გიორგი) პაპაშვილს,
მწერალსა და მოქანდაკეს, ვისი გულისთვისაც
საგანგებოდ ჩაუჯდებოდა ქანდაკების ისტორი-
ას, რათა ეს ხელოვნებაც გაეთავისებინა და გაე-
შინაურებინა, ისევ როგორც თეატრი, გრიგოლ
რობაქიძის „ლამარას“ სტურუასეული დადგმის
ჩრდილები შეუმჩნეველი ამიტომაც რომ არ დარ-
ჩებოდა...

და არც ნიღბებია მისთვის ამოუცნობი, და
არც სიზმართა იდუმალეზა, საიდანაც უნდა შეჰ-
ყოლოდა ემიგრანტთა ფსიქოლოგიის კვლევა-
საც და მათი მხატვრული ხილვების დრამატულ
ბირთვსა და სათავესაც.

...არა, ეს მაინც რა შთამბეჭდავი პანორამა და
მეგზური უნდა შეექმნა რუსუდან ნიშნიანიძეს
სამანსაქეთა და სამანსიქითა საქართველოსი,
მათი განუყოფელი მთლიანობისა!..

ლია კუხიანიძე

მამა-პაპათაგან ნაანდერძევ იმ სამ საუნჯეს, ილია ჭავჭავაძე რომ აქცევდა ლიტერატურულ ფორმულად, ხშირად ვიმეორებთ:

მამული, ენა, სარწმუნოება.

მაგრამ შემთხვევიდან შემთხვევამდე თუ გავიხსენებთ იაკობ გოგებაშვილის მიერ განვრცობილ ამ ფორმულას, სამივე საუნჯეს ბურჯებად რომ მოიხსენიებდა და მეოთხე ბურჯსაც შემატებდა:

განათლებას.

შესაფერისად ამოქმედებული სკოლის გარეშე რომ ვერ წარმოედგინა იმ სამი საუნჯის დამკვიდრება, მოჩვენებითობად უფრო, ვიდრე ხელშესახებ რეალობად.

ლია კუხიანიძისთვისაც ყოვლად წარმოუდგენელია სრულფასოვანი სახელმწიფოებრივი ცხოვრება სკოლის, განათლების გარეშე — ჯერ საერთოდაც და მითუმეტეს იმ პირობებში, როდესაც გლობალიზმის ექსპანსია შთანთქმით ემუქრება ყოველგვარ ეროვნულს, თვითმყოფადს, თავისებურს.

ჯერ კიდევ როდის დაინახავდა ამ საშიშროებას ამერიკელი ფილოსოფოსი ჯორჯ გერბნერი,

ეს სულისშემხუთავი პროცესი ის-ისაა რომ ისახებოდა:

ჩვენ ისტორიის გზაჯვარედინზე ვიმყოფებით, როდესაც კულტურულ ღირებულებებს აყალიბებენ არა მშობლები, სკოლა და ეკლესია, არამედ ყოველივე ამას გლობალური მედიის კონგლომერატები თავიანთ შეხედულებათა კვალობაზე ჰქმნიან და ჰყიდიანო.

და ღია კუხიანიძე ამ ამონარიდს დაუმატებდა ჰოლანდიის ყოფილი მინისტრის რუუდ ლუბერსის სიტყვებს:

1989 წელს დაიმსხვრა საზღვრები და დაიწყო ინტერნეტისა და საერთაშორისო მაფიის ტრიუმფი. სამყარო საშიში გახდაო.

რათა მკითხველისათვის თვალნათლივ წარმოეჩინა ჩვენი თანამედროვეობის ნამდვილი სურათი, თანამედროვეობისა, რომელშიაც კაცობრიობა მძევლად უნდა აეყვანათ საერთაშორისო მაფიის გლობალიზაციის მამებს, რომელთაც გაუპიროვნებელი და გაერთფეროვნებული პლანეტა ესაჭიროებოდათ თავიანთ მუდამ დაუკმაყოფილებელ სურვილთა დასაკმაყოფილებლად.

ამ რეალობას მეტ-ნაკლებად ყველა ხედავს, მაგრამ ღია კუხიანიძე და მისდარი ადამიანები არ ეპუებიან ამ ექსპანსიას და მთელი არსებითაც ეწინააღმდეგებიან და გვამხნევენ და გვიბეჯითებენ, რომ ეს ძალა სულაც არ არის ნამლევავი და მათი ტრიუმფი — გარდუვალი; და დროებითი წარმატება საბოლოო გამარჯვებას სულაც არა ნიშნავს; და ეროვნული დერი-

ტა და ნიშატი უსათუოდ დაიბრუნებს იმ ძალ-
მოსილებას, გლობალიზმის მეუფებას რომ და-
ამხობს.

ენინაალმდეგებიან კალმითაც.

და ენინაალმდეგებიან პედაგოგიური მოღვა-
ნეობითაც, რაც ამ პირობებში სასიცოცხლოდ
ესახებათ.

ეს ყოველივე საბოლოოდ მაინც სკოლამ, გა-
ნათლებამ უნდა მოაგვაროს, იმ მეოთხე ბურჟ-
მა, რომელმაც უნდა განამტკიცოს ის სამი
ნაანდერძევი საუნჯე, ეროვნული სკოლის გარე-
შე ჰაერში რომ გამოეკიდებიან და მოჩვენებანი
უფრო იქნებიან, ვიდრე რეალური ბურჟები.

ილია ჭავჭავაძის კვალში დგომა, მისი სულის
ჟოლვის შეგრძნება შენს არსებაში უპირველეს-
ად თვითშენიშვნას მოითხოვს და ღია კუხიანი-
ძეც ამ გზას რომ დაადგებოდა, იგრძნობდა,
ყველაზე ძალიან მისი ნიჭი და უნარი, მისი ენერ-
გია და თავდადება სკოლას ესაჭიროებოდა,
ახალ-ახალი თაობების გამოზრდას ეროვნულ-
სახელმწიფოებრივი იდეალებითა და ზნეობრივ-
ეთიკური მრწამსით, მისი მოწაფეები, მთელ
საქართველოში მიმოფანტული ქუთათურები,
რალაც იდუმალ დამლას რომ ატარებენ და სამუ-
დამოდ „მოწამლულნი“ რჩებიან იმ სატკივართა
და სახმილით, რისი ძალუმი განცდაც გაგვიყ-
ვანს თუ გაგვიყვანს საკაცობრიო ცხოვრების
შუაგულში ჩვენი კულტურის თვითმყოფადო-
ბით, მხოლოდ ჩვენთვის ნიშნეული იერითა და
პროფილით.

ის, რაც შეუქმნია და რასაც ჰქმნის ღია კუხიანიძე სალიტერატურო კრიტიკის სარბიელზე, მეტად მნიშვნელოვანია თავისი სიღრმითა და შინაგანი ინტენსივობით, და... მისი კრიტიკულ-ესთეტიკური მონაპოვრის გაცნობის მერე შეუძლებელია გული არ დაგწყდეს;

ამ ნიჭისა და ენერგიის პიროვნებას გაცილებით მეტი კრიტიკული თხზულებისა და წიგნის შექმნა შეეძლო.

მაგრამ... ყმანვილების იმ თაობებს ვილა შეეშველებოდა თავიანთი თავის პოვნასა და უკეთესი საქართველოსაკენ სწრაფვაში?

ვინ გადაუხსნიდათ თვალსაწიერს?

ვინ ჩაუღვრიდათ დიდ მადლს სულში?

ლიასთვის კი სულიერი მეგზური ოთარ ჩხეიძე რომ აღმოჩნდებოდა, მისი პიროვნება და შემოქმედება შინ დაბრუნებასავით უნდა განეცადა, სადაც ყველა ელის, სადაც ყველაფერი ცრემლამდე ტკბილია, მტკივნეული და მშობლიური.

ნესტან ფიფია

ასეთი ტრაგედიებიდან უფრო პოეტები მოდიან, პროზაიკოსები და დრამატურგები. კრიტიკოსები — ნაკლებად. თუმცა ეს „ნაკლები“ ნიშნავს, რომ: მაინც...

და ნესტან ფიფიას მსოფლგანცდაც და სულიერი ძიებანიც ამ სატკივარიდან უნდა ამოზრდილიყო: საქართველოს პირველი პრეზიდენტის დევნით რომ აღბეჭდილიყო ის ჟამი, დევნით სამეგრელოს ტყეებში, და მერე კი ამ მხარის უმონწალო დარბევით, რათა ზვიად გამსახურდიას მომხრეთათვის ანგარიშსწორების საბაბით უმძიმესი დარტყმა მიეყენებინათ საქართველოსათვის.

ამ სულიერ ძიებებს, ამ სატკივარს უნდა მიეყვანა ოთარ ჩხეიძის მხატვრულ სამყარომდე, განსაკუთრებით კი 90-იანი წლების მხატვრულ მათიანემდე, სამ რომანს რომ უნდა დაეცია იმ უკეთურებათა ყველა განზომილებაც და აქა-იქ ოაზისებად მობოჟილე სიკეთისა და თავდადების ბევრგვარი გამოვლინებაც, რომანტიკული და ჰეროიკული სულის უწყვეტობის კიდევ ერთი დასტური.

ოთარ ჩხეიძეს არასოდეს გამოუცალკევებია ეს სამი ნიმუში თავის რომანთა სერიიდან, საბო-

ლოოდ 25-წიგნეული რომ უნდა მოეცვა, მაგრამ მკვლევართა და კრიტიკოსთა ერთი ჯგუფი მონდომებდა ისევე გამოერჩია „არტისტული გადატრიალება“, „თეთრი დათვი“ და „ბერმუდის სამკუთხედი“, „მატიანე ქართლისაის“ სერიიდან, როგორც უილიამ ფოლკნერის „იოკნაპატოფას საგის“ ციკლიდან გამოაცალკეებენ ტრილოგიას: „სოფელი“, „ქალაქი“ და „პალატი“.

და თუ ვინმე მოიხსენიებდა ამ სამ ქართულ რომანსაც ტრილოგიად და ასევეც დაამკვიდრებდა მკითხველის ცნობიერებაში, ერთი უპირველესი ნესტან ფიფია, ამ წიგნების შუაგულში რომ მოექცეოდა და არამართო დისერტაციისა თუ მონოგრაფიისათვის გამოიყენებდა, არამედ მთავარ სამზერადაც გაიხდიდა, რათა მათი შემწეობით გაეაზრებინა ათასგვარი შრე და ნიუანსი იმჟამინდელი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური რეალობისაც და საქართველოს დრამატული თავგადასავლისაც მეოცე ასწლეულსა თუ ახალი საუკუნის დადგომისას.

გაეაზრებინა თვითონაც და ამ სულით განემსჭვალა ზუგდიდელი ახალგაზრდობა, მოსწავლეებიც და სტუდენტებიც, პედაგოგიურ ასპარეზზეც განსაკუთრებულად რომ გამოიჩენდა თავს.

ოთარ ჩხეიძის პერსონაჟთა გალერეა მოიცავდა როგორც შეთხზულ გმირებს, ისე ყოფითი რეალობიდან რომანთა ფურცლებზე გადანაცვლებულ პიროვნებებს, არა პროტოტიპებად, არამედ თავიანთივე გვარ-სახელით რომ მოქმე-

დებდნენ... და მათ შორის გამოირჩეოდა არაერთი ისეთი პირი, საქართველოს ჰეროიკულ ისტორიაში რომ უნდა დაემკვიდრებინათ თავიანთი ადგილი.

გია აბესაძის რომანტიკული აქცია, თვითშეწირვით აკაშკაშებული, ჯანსუღ კორძაიას ბალადაშიც აელვარდებოდა და „არტისტულ გადატრიალებასთან“ ერთად იმ ბალადასაც უნდა ეძღვნა საგალობელი იმ ჰეროიკული გაბრძოლებისათვის სახელმწიფო გადატრიალების ასარიდებლად.

მაგრამ გორა ესებუას რომანტიკული, ჰეროიკული ფიგურა კი მხოლოდ „ბერმუდის სამკუთხედში“ უნდა გამოჩენილიყო, იქ გააზრებულიყო მისი მოქმედება მიუკერძოებლად და სახიერად და შესაფერისი ადგილიც მიჩენოდა იმ აწეწილ მოვლენებში, ტერორისტის იარლიყს რომ მიაწებებდნენ და უღვთოდაც განირავდნენ, მაგრამ სხვაა ხელისუფლებისა და მედროვე ჟურნალისტთა შეფასება და სხვა — მწერლისა, რომელსაც უნდა გადაერჩინა ამ პიროვნების სახელი ცილისწამებისაგან და წარმოესახა ისეთივე სინრფელით, როგორი სინრფელითა და გულალაობითაც შეეწირებოდა მოძალადეთა წინააღმდეგ ბრძოლას, კინალამ მესამედაც რომ აღმოვჩნდებოდით რუსეთის იმპერიის წიაღში, და მხოლოდ ის გვიხსნიდა, რომ იმასაც თავისი გასჭირებოდა და ვეღარ შეაკონინებდა ახალ საბჭოთა კავშირს — დემოკრატიულის სახელით მოზიზილპიპილებულს.

ნესტან ფიფიასათვის მნიშვნელოვანი იქნებოდა არამარტო მხატვრული ძალმოსილება ამ რომანებისა და კერძოდ „ბერმუდის სამკუთხედი-სა“, არამედ პირად საქმედ გაიხდიდა პერსონაჟთა გალერეადან რეალური გმირების გამორჩევასა და მათი სახელისათვის ჯეროვანი პატივის მიგებას, განსაკუთრებით მაინც გოჩა ესებუასათვის რომ გადადებდა თავს და შეეცდებოდა, ახლა უკვე რომანის ფურცლებიდან დაებრუნებინა ყოფითი რეალობისათვის, განეზოგადებინა და გაესიმბოლოვებინა თავის კრიტიკულ-ესთეტიკურ ძიებებში.

ხელთ „ბერმუდის სამკუთხედი“ უპყრია და მისით მიიკვლევს გზას ბიუროკრატიულ ლაბირინთებშიც, თორემ სადამდეც ხელი მიუწვდება, და შორსაც მიუწვდება, ყველა უკვე დაარწმუნა, ეს სახიერი პორტრეტი ისტორიის ანალებშიც რომ უნდა გადავიდეს, გადავიდეს და დამკვიდრდეს ერთ თვალსაჩინო მაგალითად.

და ფიქრობ, რომ: ნეტა გოგია გაბროშვილსაც გამოუჩნდეს ასეთი პატრონი, მისი ჰეროიკული გაბრძოლებაც რომ არ დარჩეს მარტოდენ „არტისტული გადატრიალების“ ფურცლებზე.

და კიდევ სხვებსაც, სხვებსაც...

და ერთხელ კიდევ რწმუნდები, რაოდენ აუცილებელნი არიან ასეთი ლიტერატორები, თავგადადებულნი ისტორიული ქრონიკების, ისტორიული გალერეის მოსაწესრიგებლადაც.

მარინე გელაშვილი

სად აღარ გადაისროდა ბედი და:

როგორც ბოშას გამოკრული ძველმანში ჩვილი, ზურგით დაჰქონდა საქართველო, სადაც კი იყო.

იზა ორჯონიკიძე ამ მოხდენილი მეტაფორით თავის ხვედრსაც გამოხატავდა და ყველა იმ ადამიანისაც, იდუმალი და ანდამატური ძალით რომ მიბმოდნენ მშობლიურ ფესვებს და, უიმი-სოდ რომ არ გაეძლებოდათ, ამიტომაც ჩვილი-ვით უნდა გამოეკრათ ძველმანში და თან ეტარებინათ მისი სახება, მისი ძარღვი, მისი სისხლი და ხორცი — ეტარებინათ ცოცხალ და ხელშესახებ განცდაში... და არც ის რომ ანებებდათ თავს ზურგზე ატმასნილი ჩვილივით?!

მარინე გელაშვილის ბედიც ამ მეტაფორაში უნდა მოქცეულიყო — თურქეთში ამოჰყოფდა თავს, სტამბოლში, თუ ისრაელში, აშდოდში, შრომა-გარჯისაგან გასავათებულს მაინც უნდა ეპოვნა ძალა თავის თავში, დაეარსებინა კულტურის ცენტრი, ხელოვნებისა და ლიტერატურის გარემო შემოერკალა ოაზისივით და სული მოეთქმევინებინა იმ თვისტომთათვის, მასავით რომ არ გაეძლებოდათ ქართული ფესვების, იქი-

დან მონაბერი სიოს გარეშე, კულტურის იმ საფუძვლების გარეშე, ურომლისოდაც ქვეყანა ჰკარგავს საკუთარ სახეს და მოლნიოშებულ ეზოს ემსგავსება, სათარეშოდ რომ გაიხდის ყველა, ვისაც არ დაეზარება.

და მარინე გელაშვილთან ჰპოვებდნენ შვებას, მის ძველმანში გამოკრული ჩვილი დაასვენებდათ დალლილ-დაქანცულთ და სულიერ ხიდს ვირტუალური ხიდიც რომ შემოეშველებოდა, ეს კიდევ უფრო განუმტკიცებდათ იმედსაც და რწმენასაც, რომ თვითონაც საქართველოსათვის იღვწოდნენ, მისი კულტურისათვის, ემიგრანტებიც, ლაზებიც და ის ქართველი ებრაელებიც, ქართულ სუნთქვას საგანმანათლებლო საუბრებსაც რომ შემოაშველებდნენ საქართველოდან — ლექცია ლექციასაც რომ მოჰყვებოდა და დიალოგი თითქოსდა დაშორებულ ქვეყნებს შორის მოუწყინარი შეიქნებოდა, ბევრგვარი ნაფიქრის ამოსაფრქვევად ეს ვირტუალური შეხვედრები მისწრება რომ იქნებოდა.

ამ ძაფებს მარინე გელაშვილი აბამდა.

ამ ხიდებს მარინე გელაშვილი აგებდა.

იქაურ შთაბეჭდილებებსაც ჩაინიშნავდა, ლექციების რეპორტაჟულ სურათებსაც მოხაზავდა და ამ ყოველივეს დროდადრო მემუარული ყაიდის სტატიებადაც აქცევდა, ამ მხრივაც რომ იჩენდა თავს მისი მრავალმხრივი ნიჭიერება; და იმედია დაუდგება ის დროც, როდესაც მიეცემა საშუალება ამ ყოველივეს აღდგენა-წარმოსახვისა წიგნად, თანამედროვე ქართული ყოფის სუ-

რათებს მიუკერძოებლად რომ შემოუნახავს შთამომავლობას — მისი კულტურის, მისი ლიტერატურის საგულისხმო და მნიშვნელოვან რეალიებს ემიგრანტულ გარემოში თუ ბორჯომის ხეობაში, რომელიც მარინე გელაშვილის აქ მოღვაწეობისას თვალნათლივ აირეკლავდა ჩვენი მწერლობის მიღწევებს.

კარგა ხანს ემზადებოდა საამისოდ ქეთევან სალაღიასთან ერთად, და... სულზე მოუსწრებდა ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების დაარსება, ბორჯომის მხარეს მარინე რომ ჩაიბარებდა და დიდსა და პატარას ჩართავდა ლიტერატურულ თავყრილობებში, რომლის სცენარისტიც თვითონვე იქნებოდა, რეჟისორიც, ნამყვანიც და დეკლამატორიც, მსახიობურ ნიჭს ამ მხრივ ბოლომდე რომ გამოავლენდა და ბორჯომსა და ამ ხეობას გადააქცევდა სულიერების ოაზისად.

ზეპირად წარმოთქვამდა მოზრდილ დრამატურგიულ მონოლოგებსა თუ ბელეტრისტულ პასაჟებს, განსაკუთრებით მაინც ოთარ ჩხეიძის ნაწერები რომ მიბმოდა გულზე და შეეძლო მისი რიტმიც და იდუმალი მუსიკაც სრულყოფილად განეცდევინებინა მსმენელისათვის, რომელნიც ამტკიცებდნენ: რალა სიმფონიის მოსმენა და რალა მარინე გელაშვილის დეკლამაციის ამ ციკლისაო!..

„თედორე“ სულაც თავით ბოლომდე ეცოდინებოდა ზეპირად და შეეძლო მარტოდმარტოსაც ეთამაშა, ყველა პერსონაჟს თავთავის ხმასა და ინტონაციას რომ მოუძებნიდა და ერთი მსა-

ხიობის თეატრისა კი არა, მთელი სპექტაკლის შემსწრეს გაგხდიდა.

ჩვენ რომ სრულფასოვანი სახელმწიფო ვი-
ყოთ, ასეთ ადამიანებს გამორჩეულად უნდა ვუფ-
როთხილდებოდეთ, ხელს ვუწყობდეთ — ყოველ
შემთხვევაში არ ვუშლიდეთ მაინც — და ვაბარებ-
დეთ ქალაქებსა თუ მხარეებს კულტურულ-სა-
განმანათლებლო ცხოვრების ასაღორძინებლად
თუ განსამტკიცებლად...

გაძევებულები კი არა გვყავდეს შორეულ
გზებზე და მცირეზე მცირე დროს კი არ ვუტოვებ-
დეთ ჯაფისაგან გადაქანცულს, ლიტერატურით
რომ მოითქვას სული და სხვებსაც მოათქმევინოს,
მოიკრიბოს ძალ-ლონე და გარეგნული მჩქეფარე-
ბითა და შინაგანი დაუშოშმინებლობით ყველაც
აიყოლიოს, ვინც მის ოაზისში ეძიებს შვებას.

ისე განა როდემდე უნდა დაატარებდეს ზურ-
გით სამშობლოს მარინე გელაშვილი, როგორც
ძველმანში გამოკრულ ჩვილს ბოშა...

თამაზ ჯოლოგუა

ჯერ მარტო მის მიერ შედგენილი კომენტარები რად ღირს.

თვითონ იხსენიებს ასე თამაზ ჯოლოგუა, თორემ უფრო ექსკურსებია და გზამკვლევი საქართველოს XIX საუკუნის დრამატულ ცხოვრებაში გზის გასაგნებად, 1832 წლის შეთქმულების მონაწილეთა გალერეას რომ აღადგენდა და ამასობაში მთელ საუკუნესაც გადაწვდებოდა.

დიმიტრი ყიფიანის სახება უნათებდა და უწაღავდა გზას იმ ეპოქის სანახებში ჩასაძირად.

მისი მონუმენტური პიროვნების რაც შეიძლება სრულყოფილად, ამ წმინდანის შესაფერისად წარმოჩენის სწრაფვას უნდა მიეყვანა ამ უმნიშვნელოვანეს იატაკქვეშა მოძრაობამდე, რომელშიც დიმიტრი ყიფიანის წვლილი მეტად მოკრძალებულად გამოიყურებოდა, თითქოსდა შემთხვევით გარეუღიყო აჯანყების სამზადისში, არადა თურმე მეტად მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა და მისი ეს საკმაოდ აქტიური მონაწილეობა თამაზ ჯოლოგუას შემწეობით უნდა გადაგვშლოდა თვალწინ.

და კიდევ უამრავი რამ უნდა გაეხადა საცნაური მკითხველისათვის, რომელსაც სულს მო-

ათქმევინებდა ამ შეთქმულების საგამოძიებო მასალების სამტომეული, გიორგი გოზალიშვილის გარჯით მოპოვებული, მაგრამ ბევრი რამ აბსურდული გახლდათ მონაწილეთა ჩვენებებში, რათა როგორმე დაეღწიათ თავი უმკაცრესი განაჩენისათვის, ბუნდოვანებითა და წინააღმდეგობებით აღბეჭდილი; და გესაჭიროებოდა სანდო, საიმედო მეგზური, რომელიც ოღრო-ჩოღროებსა და საცალფეხო ბილიკებზე უხიფათოდ გაგატარებდა და მის დახშულ კოშკშიც შეგიძლევოდა, ისიც ლაბირინთებით რომ დაქსელილიყო, მაგრამ უკვე გულმოცემული იქნებოდი ასეთი მეგზურის იმედით და ბოლომდეც გაჰყვებოდი იმ ლაბირინთებშიც.

ერთი სიტყვით: თამაზ ჯოლოგუა გესაჭიროებოდა.

მისი იშვიათი ერუდიციაც და დეტექტივის აღლოც, აბურდული გორგალის თანდათან გამოსახსნელად და ბნელი კუნჭულების გასანათებლად.

ყველა რეალიასა და დეტალს მოიძიებდა და იუველირის გულმოდგინებით აასხამდა ერთმანეთს დაღავეებული მარგალიტებისაგან მომხიზლავი ყელსაბამის ასაწყობად.

არადა დეტალები და ნიუანსები ასე ადვილად არა ჩნდებოდნენ მზის სინათლეზე, მხოლოდ თავდადებულ გარჯას რომ უნდა მოეპოვებინა თვითეული ძვირფასი მარცვალი.

მაგრამ თამაზ ჯოლოგუა ისე განიმსჭვალე-ბოდა იმ ეპოქითაც და იმ ისტორიულ პერსონაჟ-

თა ხასიათებითაც, ბოლომდე გამოწურავდა თვითეულ ცნობასა და ფრაზას და მათ წიაღშიც ჩაიხედებოდა და მათ მიღმაც მიმოავლებდა მზერას — პავლე ინგოროყვას როგორც სჩვეოდა მადლმოსილების წყალობით.

მზერას — მიუკერძოებლობით აღბეჭდილს, ოდნავი შელამაზებისა თუ მოპირკეთების უფლებასაც რომ არ მისცემდა თავს, რათა სინამდვილე გვჩვენებოდა ისეთი, როგორიც გახლდათ — ეპოქის საერთო იერი თუ პერსონაჟთა სულის ხვეულები.

და ამიტომაც არ გაუძნელდებოდა თვით მისი სათაყვანო წმინდა მოწამის ცნობიერებაში გაორების შემჩნევა, და არც გაცხადებას მოერიდებოდა, ისევე როგორც თავის დროზე კონსტანტინე გამსახურდია:

დიმიტრი ყიფიანის ალალი, წრფელი, მიამიტი ბუნება ვერაფრისდიდებით რომ ვერ დაიჯერებდა, რუს მოხელეთა ცოდვანი და დანაშაულებანი იმპერიული პოლიტიკისაგან თუ მომდინარეობდა, მათ პირად თვითნებობად და გადაცდომად მიიჩნევდა და ბოლომდე სწამდა კეთილი მეფის ილუზიისა.

ეგ არის: იმ გადაცდომებს ჩასდევდა რჯულამდე, არა პატიობდა ჩინოვნიკებს პარპაშსა და განუკითხაობას და ეგზარხოსსაც თუ ვინმე შებედავდა მკაცრ სიტყვას, მას უნდა შეეხებდა და კიდევ შესწირვოდა ამ თავზეხელაღებულ მოქმედებას, მისი სიკვდილის სცენაც თამაზ ჯოლოგუას რომ უნდა გაენათებინა ჩვენთვის, დოკუმენტალისტის

ხელოვნებით მოეტანა მკითხველამდე და მსმენელამდე ის, რის ბელეტრისტულ ამეტიყველებასაც ოცნებობდა მიხეილ ჯავახიშვილი, საკმაოდ ჩახედული 1832 წლის შეთქმულების ლაბირინთებში, თავისდამოულოდნელად რომ აღმოაჩენდა, გამცემი იასე ფალავანდიშვილი ერთ-ერთ მეთაურად რომ მოვლენოდა აჯანყების სამზადისს და ტოლადაც გრძნობდა თავს ალექსანდრე ორბელიანის, სოლომონ დოდაშვილისა და ელიზბარ ერისთავის გვერდით.

ეს მიგნებაც უნდა დაედასტურებინა თამაზ ჯოლოგუას და... სულაც გავეოგნებინეთ იასეს პეჩორისდროინდელი ცხოვრების მიკვლევანარმოჩენით, ეს ამხელა ცოდვილი იმ მხარეში წმინდანისაგან რომ აღარც განერჩეოდათ.

ეს მიკვლევა ძალდაუტანებლად მიბიძგებდა ბიოგრაფიული რომანების ციკლში იასე ფალავანდიშვილის ცხოვრების ქრონიკაც ჩამერთო „იასე იანუსად“, რომელსაც თამაზ ჯოლოგუას მივუძღვნიდი და მისი პორტრეტული შტრიხების გამოკვეთისა და ღვანლის აღნიშვნისას იმასაც დავძენდი:

ამ პიროვნების ზეგავლენა მკვლევარებზე გაცილებით მეტი რომ არის, ვიდრე შეიძლება ჩანდეს ცალკეული დამონშებანით მისი დაკვირვებებისა თუ ციტატებისა, რადგანაც მისი წიგნების გაცნობა ისე რელიეფურად, ისე სავსედ გადაგიშლის თვალწინ XIX საუკუნის ავანსცენასაც და კულისებსაც, ისე ხელშესახებს ხდის ისტორიულ პერსონაჟებს, აღარ გიძნელდება

აღარც მთლიანობაში გააზრება იმ რეალობისა და აღარც ცალკეული რეალიების შემჩნევა-შეგრძნება.

და თვითონ კი დიმიტრი ყიფიანის თხზულებათა ათტომეულის გამოცემასაც ამიტომ შებედავდა მარტოდმარტო.

და მისი კომენტარებიც ამიტომაა ასეთი ხვაეროელი, ახალმოპოვებული ცნობებითა და მიგნებებით გადავსებული, რომლის ფონზეც უკვე მოძველებული გამოჩნდებოდა მაქსიმე ბერძენიშვილის ორტომეული, თავის დროზე გზისგამგნები ენციკლოპედია: „მასალები XIX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული საზოგადოებრიობის ისტორიიდან“ — მაგრამ თამაზ ჯოლოგუას ძიებებს უკვე საკმაოდ შორს უნდა წავეყვანეთ, თვითმხილველივით რომ მოაქვს ჩვენამდე აჯანყების ფარული სამზადისის ყველაზე იდუმალი ხვეულებიც და... ისეთი შთაბეჭდილება გრჩება, დიმიტრი ყიფიანთან ერთად როგორი ყურადღებადქცეული უსმენს სოლომონ დოდაშვილს: არაფერი გამომრჩეს, არაფერი გამომეპაროსო...

არა, მე იქ არა ვყოფილვარო, — შეიძლება მოჰყვეს მტკიცებას თამაზ ჯოლოგუა, მაგრამ ამას ნულა დაუჯერებთ, თორემ აგერ ისტორიულ პერსონაჟთა შთამბეჭდავი გალერეაც მხოლოდ კომენტარები ჰგონია.

ლია წერეთელი

გრიგოლ რობაქიძე ანდერძად დაიბარებდა სვეტიცხოვლის ტაძარში მის სახელზე ყოველწლიურად სანთლის დანთებას — მისი დაბადების დღეზე.

ოთარ ჩხეიძე სიზმრად უნდა გამოცხადებოდა ლია წერეთელს და პირადად ეთხოვა მისთვის სვეტიცხოვლის ტაძარში სანთლის დანთება — ერთხელ, ერთადერთხელ.

მაინცდამაინც ლიას.

და ეს არ იქნებოდა შემთხვევითი, რადგანაც თუ ვინმე შეიგრძნობდა მადლსა და ძალმოსილებას ოთარ ჩხეიძის მხატვრული მემკვიდრეობისა, ერთი უპირველესი სწორედ ლია წერეთელი, და ჯერ კიდევ იმ დროს, როდესაც ის-ისაა ხდებოდა სასიკეთო შემოტრიალება ამ შემოქმედისაკენ და დაფასება მისი იმ ღვაწლისა, რაც ცალკეული პიროვნებებისათვის იმთავითვე გაცხადებული გახლდათ, მაგრამ მკითხველთა წრე გაცილებით მეტი უნდა ჰყოლოდა და მთელს საქართველოსაც გადანვდენოდა, რადგანაც გარდა მხატვრული შთამბეჭდაობისა, უმნიშვნელოვანესი იყო ეს ნაღვანი პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისითაც — რა გზით

უნდა ევლო ქვეყანას, როგორ უნდა ეზრუნა თვითმყოფადობის შესანარჩუნებლად, როგორ უნდა დაენახა წარსულშიც და თანადროულობაშიც ყველაფერი ისე, როგორც სინამდვილეში გახლდათ.

ამ მხრივაც უნდა დაინტერესებულიყო ოთარ ჩხეიძის შემოქმედებით ღია წერეთელი, მოეძია და ამოეკრიბა შესაფერისი შეხედულებანი, პასაჟები, ეპიზოდები, და საძირკვლად დაედო თავისი კრიტიკულ-ესთეტიკური ძიებებისათვის, მათი ერთი ნაწილი დისერტაციის სახეს რომ შეიძენდა და ეს იქნებოდა პირველი სადისერტაციო ნაშრომი ამ მწერალზე, რომლის პორტრეტული შტრიხებიც ხელშესახებად უნდა გამოკვეთილიყო ღიას ძიებათა მეორე რკალში, აქ უკვე მკვლევარის ის ნიჭიც რომ იჩენდა თავს — დოკუმენტალისტიკისა, და მემუარისტულ თხრობაზე ამოაშენებდა მრავალმხრივ დამაფიქვრელ სურათებს მწერლის ბიოგრაფიისაც და ჩვენი საზოგადოებრივ-კულტურულ-საგანმანათლებლო ცხოვრებისაც, რომლის იმ ხანასაც უნდა მოსწრებოდა, როდესაც სასტიკ საყვედურს დაიმსახურებდა სკოლის დირექტორისაგან: როგორ თუ სვეტიცხოველში წაიყვანე მოსწავლეები და რელიგიური ოპიუმით გააბრუეო.

ეს შეეცდებოდა აეხსნა, რომ გარდა ზოგად-კულტურული მნიშვნელობისა, ბავშვებისათვის ამ ტაძრის მონახულებას ის დანიშნულებაც ჰქონდა, რომ უკეთ შეეგრძნოთ და გაეთავისებინათ კონსტანტინე გამსახურდიას „დიდოსტა-

ტის მარჯვენა"; და დაე ისიც სცოდნოდათ, სინამდვილეში თუ რას ნიშნავდა ფასადზე ალბექდილი მარჯვენა გონიოთი — ტაძრის აგების სიმბოლო და არა მოკვეთის ტრაგედიას, რაც მწერალს მარჯვედ გამოეყენებინა მხატვრული კონფლიქტის შესაქმნელადაც და მთელი რომანის დასაშენებლადაც ამ სიუჟეტურ ქარგაზე.

ოთარ ჩხეიძეს შესჩივლებდა დირექტორის ამ დატუქსვის ამბავს, თავშესაფრად ვინც ეგულებოდა, სულის მოსათქმელად მასთან საუბარიც, არამარტო მისი წიგნები, რომლებიც ლამის მთლიანად გაეზეპირებინა, ყოველ შემთხვევაში მოზრდილი მონაკვეთების წარმოთქმა შეეძლო სიტყვა და ბგერაშეუცვლელად.

მაშინ ეს უჩვეულოდ გამოიყურებოდა, დაუჯერებლად, ვიდრე სხვანიც ამოუდგებოდნენ გვერდში ამ მხრივაც: მარინე გელაშვილი და ლია კუხიანიძე და ნესტან ფიფია — ოთარ ჩხეიძის ნაწერებში ჩახედვა არცერთს რომ აღარ სჭირდება დამონშებისას და ოთხივე იწმუნება, რომ სულ ადვილად დააზეპირდათ, თავისთავად, ზედმეტი ძალდატანების გარეშე, რადგანაც მკვეთრად რიტმულია თხრობა, მუსიკით აღვსილი და, თუ გემოს გაუგებ და არამცთუ რიტმულობას, მუსიკასაც მიწვდები, რალა ლექსები დაგმახსოვრებია და რალა „მატიანე ქართლისას“ რომანებიდან ცალკეული პასაჟები, „ჩემი სოფლის ეტიუდებში“ გაერთიანებულ ნოველებზე რომ აღარაფერი ითქვას.

უილიამ ფოლკნერი ურჩევდა ყველას, თუ ჯეიმზ ჯოისის „ულისეს“ შეცნობა ენადათ, ისე უნდა წაეკითხათ, როგორც მღვდელმსახური კითხულობდა ბიბლიას. და ეს დაკვირვება ისე ბუნებრივად მიესადაგება „მატიანე ქართლისას“ ციკლს, თითქოს ამერიკელ მწერალს მის ქართველ თანამოკალმეზეც ეთქვას.

ყოველ შემთხვევაში ღია წერეთელი ასე და სწორედ ასე მიიკვლევდა გზასავალს ამ მხატვრულ სამყაროში, თავისი სიღრმითა და სიმართლით ისტორიულ მატიანედაც რომ მისწრება გახლდათ, და მისი ეს მატიანეობაც, თუ ვინმეს, ღია წერეთელსაც უნდა დაედასტურებინა, ეროვნულობის განცდა ისედაც რელიგიური გრძნობის სიმაღლეზე რომ აეტანა.

და ამ შეგრძნებით განმსჭვალული ცხადია ვერ აცდებოდა ზვიად გამსახურდიას საეხელმწიფოებრივ და ლიტერატურულ ღვაწლს და შეეცდებოდა კანთიელად წარმოეჩინა მისი მწერლური და მეცნიერული მხარე, „ვეფხისტყაოსნის ღვთისმეტყველება“ იქნებოდა თუ ლიტერატურული ზღაპრები, რომელთაც მის მიერ უნდა მისჩენოდათ შესაფერისი ადგილი ამ ჟანრის თხზულებებს შორის.

...საყვარელი მწერლის აჩრდილი, ზმანებისეული სვეტიცხოველი და სანთელი მაინც რა უცნაურადაც და ბუნებრივადაც უნდა გადაჯაჭვოდა ღია წერეთლის ბიოგრაფიას.

ჟანრი ლოლაშვილი

ანდაზასავით შემორჩებოდა ვოლტერის მახვილგონივრული ფრაზა:

ყველა ჟანრი კარგია, გარდა მოსაწყენისაო.

და ტარიელ ჭანტურია ლექსპრომტოა სერი-აში ხელიდან როგორ გაუშვებდა ამ სენტენციას, იუმორით რომ არ გაეთამაშებინა:

ყველა ჟანრი კარგია, გარდა ლოლაშვილისაო.

ასე შესცინებდა და შეეღიმებოდა მისტვისაც საყვარელ მსახიობს, რომელიც მხატვრის ნიჭითაც დაჯილდოებულიყო და მკითხველის ნიჭითაც, რაც დიდი იშვიათობაა მსახიობთა — თეატრალურ თუ კინემატოგრაფიულ — წრეებში. უმეტესობას ხომ ის პიესაც არ წაეკითხა თავით ბოლომდე, რომლის დადგმაშიც თამაშობდა და... საკმაოდ მარჯვედაც. თავის როლს დაიზეპირებდა, თავის როლს გაითავისებდა და... რა თავი მოეკლა მთელი პიესის გაცნობით.

წიგნის მიმართ ხომ სულაც ალერგიას განიცდიდნენ და ამიტომაც იყო, რომ: უშანგი ჩხეიძეს შეშლილად შერაცხავდნენ, როგორთუ კითხვა გიყვარსო, სერგი ზაქარიაძეს კი თეატრიდან რომ გამოაძევებდნენ, ერთ-ერთ ბრალდებად კითხვის სიყვარულს წაუყვენებდნენ და ცენტ-

რალურ კომიტეტში მის ამ გატაცებას პოლიტიკურ სარჩულს გამოაკერებდნენ: ინდივიდუალისტიად.

შემთხვევიდან შემთხვევამდე მაინც გამოერევიან ნამდვილი მკითხველები მსახიობთა ამქარში, ჟანრი ლოლაშვილიც რომ გამოირჩეოდა კითხვის განსაკუთრებული უნარით და... ისე კი მოხდებოდა, რომ ტელესპექტაკლში — „კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა“ — უნდა შეესრულებინა როლი ახალგაზრდა მეცნიერ-თანამშრომელისა, რომელიც იმდენად შორს გახლდათ კითხვისაგან და წიგნისაგან, რომ წაკითხვას ვინ ჩივის, გაგონებითაც არ უნდა სმენოდა იმჟამად საკმაოდ გახმაურებული სამხრეთამერიკელ მწერლების სახელები.

არადა ნამდვილი მკითხველი რომ არა ყოფილიყო, ვერ შექმნიდა საკმაოდ რთულ ხასიათს სპექტაკლში „გუშინდელნი“, მხოლოდ გონებაშეზღუდულ და მექრთამე მაზრის უფროსს წარმოსახავდა და ეს პერსონაჟი ვერ განზოგადდებოდა რუსულ ძალმომრეობად, ტრაგიკომედიის მთელ სიმძაფრესა და აბსურდულობას არსებითად გრენგოლმი რომ განსაზღვრავდა.

ვერ იკმარებდა ღრმააზროვანი რეჟისორული გადანწყვეტა, თუკი თემურ ჩხეიძის ჩანაფიქრს შესაფერისად არ შეესხმოდა ხორცი სცენაზე და გრენგოლმი რაღაც ჩარჩოში მოემწყვდებოდა, არადა მსახიობს შალვა დადიანის პიესაც თავით ბოლომდე ეცოდინებოდა, რეჟისორულ ჩანართებსაც გამოარჩევდა, და კიდევ ბევრი ისე-

თი რამ იჩენდა თავს მის თამაშში, კითხვის წყალობით რაც შეეწოვა და შეესისხლხორცებინა.

და ვერც ლუარსაბ თათქარიძეს წარმოსახავდა საკმაოდ რთულ ხასიათად — გროტესკი აცთუნებდა და ვერ გასცილდებოდა ერთ განზომილებას, მაშინ როდესაც ეს პერსონაჟი იმ სიმაღლიდან უნდა გააზრებულიყო, ილია ჭავჭავაძე „კაცია-ადამიანში“ ლუარსაბად... სულაც თავისთავს რომ იგულისხმებდა: ირონიულად, გროტესკულად, სატირულადაც კი შეეხებოდა თათქარიძეობას, მაგრამ ისეთ ფონზე წარმოაჩენდა პერსონაჟის თითქოსდა უჩინარ თავგადასავალს, მის სინრფელესა და სიალალესაც გამოჰკვეთდა, იმ თვალთმაქც გარემოში ყველა რომ მას ატყუებდა და აცუცურაკებდა, ყველა რომ რაღაცას სარგებლობდა და ლუარსაბს კი პირში ჩალაგამოვლებულს ტოვებდა.

ცალმხრივი, ზედაპირული აღქმით იმთავითვე რაღაც ჩარჩოში რომ მომწყვდეულიყო ლუარსაბ თათქარიძე, ისე გამოდიოდა, მხოლოდ ერთი მხრიდან უნდა შეეხედათ მისთვის და მხოლოდლა საცინლად აეგდოთ, ამასობაში კი ღრმა ტკივილი და ტრაგიზმი შეუმჩნეველი რჩებოდა; თუმცა ამ ჩარჩოს გარღვევასაც რომ ცდილობდნენ: დემნა შენგელაიაც და ვახტანგ ჭელიძეც და ოთარ ჩხეიძეც და თამაზ ბიბილურიც, თქვენი მონა-მორჩილი მათ მცდელობას გაშლიდა და ლუარსაბის ხასიათს მთელი სისავესით გაიაზრებდა.

და თურმე ჟანრი ლოლაშვილიც ასევე უყურებდა ამ პერსონაჟს, ბოლომდე შეეცნო მისი

სირთულეც და რამდენიმე განზომილებაც, და არამარტო ამ რთულ ხასიათს გააცოცხლებდა რობერტ სტურუას სპექტაკლში, თეატრალური დიალოგისას თეორიულ მსჯელობასაც შეაშველებდა, რათა დაეხეჯითებინა მაყურებლისათვის, თუ როგორ უნდა ალექვათ ნამდვილი ლუარსაბი, არა ერთგვარად გამარტივებული, არამედ ილია ჭავჭავაძის ხელიდან როგორც გამოსულიყო — სიცილში შემორეულიყო ტკივილიც და ტრაგიზმიც და ის უძირო სევდაც, რაც ყოველთვის ახლავს თან რაღაც ძვირფასსა და სანუკვართან გამოთხოვებას...

ხოლო რადგანაც ყველა ჟანრი კარგია... და საერთოდაც ყველაფერი კარგია, გარდა მოსაწყენისა, ამიტომაცაა მოუწყინარი:

ჟანრი ლოლაშვილის თეატრალური და კინოროლებიც.

ჟანრი ლოლაშვილის ნახატებიც.

ჟანრი ლოლაშვილის ღრმა იუმორითა და გონიერების გაჯერებული საუბრებიც.

და მხოლოდ სიყვარულითა და მორიდებით თუ შევცინებთ და შეველიმილებით:

ყველა ჟანრი კარგია, გარდა ლოლაშვილისაო.

ნინო კასრაძე

დევი სტურუა რუსთაველის თეატრში „მაკ-ბეტის“ დადგმას რომ ნახავდა, განსაკუთრებით მოიხიბლებოდა ლედი მაკბეტი, კარგა ხანს იქნებოდა ამ შთაბეჭდილების ხიბლში და გაოცდებოდა და გაოგნდებოდა, ამ როლის შემსრულებელს — ნინო კასრაძეს — სამარშრუტო ტაქსტში რომ იხილავდა.

მთავარი გმირი უილიამ შექსპირის ამ ტრაგედიისა ლედი მაკბეტი უფროა, ვიდრე მისი ქმარი, რომელიც ემორჩილება ცოლის დაუმცხრალ პატივმოყვარულ ჟინსა და მისწრაფებას ტახტისაკენ და იძულებით იმეტებს მისთვის ასერიგად ძვირფას მეფე დუნკანს მოსაკლავად.

და როგორი შესასრულებელია ეს როლი, თითქოსდა შედარებით უკან მდგარი პერსონაჟი არსებითად რომ განსაზღვრავს მთელი ტრაგედიის შინაარსსაც და სულისკვეთებასაც!

დროებით, მაგრამ მაინც მიაღწევდა თავისას, დედოფლის მანტიით რომ შეიმოსებოდა, და მსახიობი შინაგანი დუღილითა და დიდი ხელოვნებით წარმოსახავდა იმ სწრაფვის დაუშოშმინებლობასაც და გადედოფლების ამპარტავნებასაც.

და აი ამ გოროზ დედოფალს უეცრად სამარშრუტო ტაქსში რომ იხილავდა დევი სტურუა,

მისთვის ხელშესახებად უნდა გაცხადებულიყო წუთისოფლის ტრიალიც და ამოებაც.

და ეს ეპიზოდი უბიძგებდა სტატიის დასაწერად, რომლის სათაურიც იმთავითვე ათვალსაჩინოებდა ავტორის გულისწყვეტას: „ლედი მაკბეტი სამარშრუტო ტაქსში“.

დევი სტურუას ეს აოცებდა, ლევან ბრეგაძეს კი ის გააოცებდა, დევი სტურუა რომ მოხვედრილიყო სამარშრუტო ტაქსში, ასეთი დრო დადგომოდა კაცს, ვინც ოდესღაც მთელ საქართველოს აზანზარებდა, როგორც კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი იდეოლოგიის დარგში, მისი წარბის შეკვრა თუ მოწყალე გაღიმება ყველაფერს რომ ნიშნავდა ძალზე ბევრი ადამიანისათვის; და ეცინებოდა მათზე, რომელთაც რატომღაც სჯეროდათ, რომ ქართული ენა ათ-თხუთმეტ წელიწადზე მეტხანს კიდევ იარსებებდა.

და ლევან ბრეგაძის თვალში სხვა სათაური უფრო გამოხატავდა წუთისოფლის ტრიალსაც და ამოებასაც: „დევი სტურუა სამარშრუტო ტაქსში“.

ეგ არის: იმ სახელწოდების მსუბუქი იუმორი აქ მწვავე სარკაზმად გარდაისახებოდა.

ეს ტრიალი რომ არა წუთისოფლისა, დევი სტურუა — თავისი სკამის გადმოსახედიდან — ასერიგად ვერ მოიხიბლებოდა ნინო კასრაძის მსახიობური ხელოვნებით, გაფაციცებული და მიყურადებული, სპექტაკლში არაფერი გაპარულიყო იდეოლოგიურად მიუღებელი, არაფერს

გაეღვა ისეთს, რასაც შესაძლოა კუდი გამობ-
მოდა... ახლა კი მშვიდად შეეძლო მჯდარიყო და
ხელოვნებით დამტკბარიყო, და შესაფერისადაც
შეეფასებინა ლედი მაკბეტის ყოველი მოძრაო-
ბაც და სიტყვაც.

თუ ვინმე გრძნობს სიტყვის ძალასა და
მადლს მსახიობთაგან, უთუოდ ნინო კასრაძეც,
ნამდვილ მკითხველთა შორის რომ გვეგულება
და დეკლამატორულ უნარსაც ასეთი სისავსით
იმიტომაც გამოავლენდა, უპირველესად მაინც
ესმა ონიანის პოეზიას რომ გამოარჩევდა და
არამარტო შეიგრძნობდა და შეითვისებდა, მსმე-
ნელთათვისაც გადაშლიდა ამ პოეტური სამყა-
როს თავისებურებებს, სამყაროსი, რომელიც არ
გამიზნულიყო სასმენელად და დეკლამაციისათ-
ვის, მაგრამ ნინო კასრაძე შეძლებდა და თავის
მეგობრებთან — ნინო გომართელსა და ცისია
მეტრეველთან — ერთად მოამზადებდა შესანიშ-
ნავ კომპოზიციებს და მიიტანდა აუდიტორიამდე
ესმა ონიანის ლექსების იდუმალ მშვენიერებას,
მიიტანდა ბუნებრიობის წყალობით, თორემ ოდ-
ნავი ხელოვნურობაც ძალიან დააზარალებდა ამ
რთულსახეობრივ პოეზიას და აზრსაც ველარ
ჩანვდებოდი, არამცთუ მისი მხატვრული შთამ-
ბეჭდაობა განგეცადა.

თანაბრად ეხერხება ნინო კასრაძეს როგორც
პოეტური, ისე პროზაული თხზულებების საჯარო
წარმოჩენა, და მახსოვს, რარიგ დაწყდებოდათ
გული ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების
ერთ-ერთ თავყრილობაზე შეკრებილთ, როდე-

საც ნინო ვრცელი ფრაგმენტის წაკითხვას იკმარებდა ჯანო ჯიქიძის მოთხრობისა და თავით ბოლომდე არ მოგვასმენინებდა.

ისე ჩაითრევდათ თხრობის მელოდიურობა, რამდენიმე საათსაც სიამოვნებით მოუსმენდნენ, მაგრამ ლიტერატურული სალამოს ჩარჩოები მოგვერღვეოდა და... ორჯერ რომ ვთხოვდით გაგრძელებას, მესამედ უკვე თავს შევიკავებდით.

ამდენი როლი უნდა შეესრულებინა თეატრის სცენაზე, კინოფილმებშიც არაერთხელ გამოჩენილიყო, მაგრამ განსაკუთრებული პოპულარობა უნდა მოეპოვებინა ტელესერიალით „ჩემი ცოლის დაქალები“, უამრავი ადამიანი ახლალა რომ აღმოაჩენდა; და აღტაცებასაც გამოთქვამდნენ თუნდაც იმ სცენით, როდესაც ნინო კასრადის პერსონაჟს ტელეფონით შეატყობინებენ: ქმარი გღალატობსო, — და ის სუფრაზე რომ შებრუნდება და მიაჩერდება ტკივილითაც, წყრომითაც, და მისი მზერა კიდევ არაერთ ნიუანსს გამოხატავს, უკვირდათ მათ აღტაცებას რომ არ ავდევდი და მეც არ ვიმეორებდი: რა მეტყველი მზერაა, ერთ ფილმად მარტო ეს ღირსმეთქი...

მაგრამ მე რა უნდა გამკვირვებოდა ნინო კასრადისა, რომელიც თუნდ კინოსურათში „ორფეოსის სიკვდილი“ ოდნავადაც არ გაფერმკრთალდებოდა ზურაბ ყიფშიძის ფონზე. ასეთ დროს ასეთი პარტნიორის გვერდით მხოლოდ გარეგნული მომხიბვლელობა ვერას გიშველის, თუ არტისტული ტალანტითაც არ დაჯილდოებულხარ.

ლედი მაკბეტი ხომ თავისთავად...

და ნინო კასრაძის შემხედვარეს კიდეც ერთხელ როგორ არ ჩაგწყდეს გული, რომ არ არსებობს პოეზიის თეატრი, გალაკტიონ ტაბიძე რის შექმნასაც ოცნებობდა და ისე ჩავიდოდა სამარეში, არც ეს ოცნება აუხდებოდა... თუმც აკი ვერც გალაკტიონოლოგიის დაფუძნებას მოესწრებოდა სიცოცხლეშივე, მაგრამ უკვე არსებობს ეს დისციპლინა და საკმაოდ მძლავრადაც აგრძელებს ცხოვრებას.

და მის კვალობაზე რატომ არ შეიძლება იმ ნატურის ახდენაც — დაარსება პოეზიის თეატრისა?

მწერლობის მცოდნე მსახიობები ძალიან გვაკლია თუ რა!..

დადგება ეს დღეც, უსათუოდ დადგება დღე პოეზიის თეატრის გახსნისა და დაამშვენებს ნინო კასრაძეც, რომელიც — ლიტერატურის კრიტიკოსივით — ისეთ დეტალებსა თუ ფარულ ნიუანსებზე მიგვაქცევინებს ყურადღებას, ჩვენ მარტო დაწერალა დაგვრჩება, გაფორმება მისი მიგნებებისა...

ისე რა არის მაინც ეს წუთისოფლის ტრიალი და ამოება!..

მურმან ჯინორია

— ესეც ის, ამდენი ხანია რომ ვნატრობდი, ესეც პოეზიის თეატრი, — გაიხარებდა გალაკტიონ ტაბიძე, რაღაც მანქანებით მურმან ჯინორიას სპექტაკლს რომ დასწრებოდა, უფრო ზუსტად — ლიტერატურულ კომპოზიციას, თავით ბოლომდე აგებულს ლექსებზე, მრავალფეროვან პოეტურ წარმოსახვებზე: ნიკოლოზ ბარათაშვილისა თუ ილია ჭავჭავაძის, გალაკტიონ ტაბიძისა თუ ტიცციან ტაბიძის, ტერენტი გრანელისა თუ ლადო ასათიანის, მურმან ლებანიძისა თუ მუხრან მაჭავარიანის, შოთა ნიშნია-ნიძისა თუ გურამ

რჩეულიშვილის, მორის ფოცხიშვილისა თუ ჯანსუღ ჩარკვიანის — ყველა ნიმუშს იშვიათი ხელოვნებით რომ წაიკითხავდა და მოხდენილადაც გადავიდოდა პოეტიდან პოეტზე და სტილისტიკიდან სტილისტიკაზე.

გული არ მოუთმენდა, სპექტაკლის შემდგომ რომ არ ენახა და აღტაცებულს არ მიელოცა:

— შესანიშნავი იყო, შესანიშნავი, მურმან, ძამიკო, სათაური მაინც განსაკუთრებული, დიდებული, ოოო რა დიდებული... სხვა სპექტაკლიც შეგიძლია ჩაიფიქრო, მხოლოდ გალაკტიონის

ლექსებზე... შენ არ შეგანუხებ, ლექსებს მე თვითონ შეგირჩევ... შენ ოლონდ შენებურად მიიტანე მსმენელამდე...

ეს სახელწოდება სპექტაკლისა მისი უსათაურო ლექსიდან შეერჩია მსახიობს: „ქარი მწყურია მე პირდაპირი“.

ეს ყველაფერი კარგი, მაგრამ ის ახალი სპექტაკლი კიდევ უკეთესად დაესახებოდა, გალაკტიონის ას ლექსს რომ გაახშიანებდა.

რალაც მანქანებით... რალაც მანქანებით...

და თუ გალაკტიონი ვერ მოესწრებოდა მისი ნაოცნებარი პოეზიის თეატრის ასეთ წარმატებულ გაელვებას — სამწუხაროდ გაელვებას და არა დაფუძნებას — დიდი ამოცნობა არ ესაჭიროება, გუნებაში რაც ექნებოდა; და ამიტომაც ხომ არ შეიძლება მურმან ჯინორიამ ახალი სპექტაკლის ქარგად აქციოს გალაკტიონის ასი ლექსი, როგორც პოეტის ნაკარნახევი იდეა ჯადოსნური ძალით.

შეიძლება ერთადერთ შემთხვევაში:

თუკი პოეზიის თეატრი რეალობად იქცევა, ასერიგად აუცილებელი ჩვენი ხალხისათვის, თბილისში დაარსება ამგვარი თეატრისა სხვა ქალაქებსაც რომ უბიძგებთ ამ წამოწყების გასაგრძელებლად, ის კი არა ერთმანეთსაც შეეჯიბრებიან, პირველად ვინ გადაიღოს გალაკტიონური ოცნების აღსრულება.

ქარი მწყურია მე პირდაპირი...

ზოგიერთი პოეტური ნიმუში ამ კომპოზიციისა მძაფრი პათოსით აღიბეჭდებოდა, ზოგიერ-

თიც — ფაქიზი ლირიზმით, ერთიმეორეს ისე რომ ამოუდგებოდნენ გვერდით, ის სულისკვეთება თავით ბოლომდე შენარჩუნდებოდა — ქარიშხლის პირისპირ დგომის შეგრძნებაც და აუცილებლობაც, ქარის მონატრება, ქარის წყურვილი, ხან სახეში რომ შემოგეხლებოდა და ხანაც იდუმალად გაგმსჭვალავდა.

ლექსებს თვითონვე შეარჩევდა მურმან ჯინორია, რათა კომპოზიციური აღნაგობა ერთიანი და გამოკვეთილი ყოფილიყო.

გაითვალისწინებდა საყოველთაო შეხედულებებსაც, მაგრამ მხოლოდ ამას არ დაეყრდნობოდა და საკუთარ გემოვნებასა და ინტუიციასაც მიჰყვებოდა, რათა ნაკლებ დაფასებული, არადა მშვენიერი ლექსები წამოეწია და ლირიკულ მოზაიკაში შესაფერისი ადგილიც მიეჩინა მათთვისაც.

ლიტერატურის კრიტიკოსადაც რომ წარმოდგებოდა!..

ამას განსაკუთრებით მაშინ ვიგრძნობდი, როდესაც ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების იმ თავყრილობაზე, ბატონ მურმანს რომ მოვიწვევდით, წაიკითხავდა გურამ რჩეულიშვილის იმ ორ ლექსს, რომლებიც ყველასაც გვახსოვს, განა არა, მაგრამ მათ მხატვრულ ძალას იმდენად არ ვაფასებდით, რამდენადაც ფსიქოლოგიურ მნიშვნელობას — ახალგაზრდა კაცის წინათგრძნობას რომ გამოხატავდა მოსალოდნელი ტრაგიკული აღსასრულით, ზღვაში რომ უნდა ეპოვნა თავისი ავი ბედისწერა.

და აი მურმან ჯინორიას ამ ლექსების სული უნდა მოეტანა ჩვენამდე, ის იდუმალი ნიუანსები, მიუგნებელი რომ გვრჩებოდა, ახლა კი გაოგნებულებს უნდა დაგვეგდო ყური და დროდადრო კიდევ შეგვეწყვეტინებინა დეკლამატორული ხელოვნება ტაშითა და აღტაცებული შეძახილებით.

შინ რომ დავბრუნდებოდი, მაშინვე მოვიძევდი ამ ლექსებს და ხელახლა გადავიკითხავდი — ბოლოსდაბოლოს ხომ შეიძლებოდა მსახიობის ოსტატობის ხიბლში ვყოფილიყავით იმ წუთებში და იმას მიეტაცა ჩვენი გონება, ლექსები კი მხოლოდ მასალა ყოფილიყო გურამ რჩეულიშვილის ლიტერატურულ-ფსიქოლოგიური პორტრეტის წარმოსახვისას.

მსახიობის ხიბლი მსახიობის ხიბლად და... თვითონ ლექსები წარმომიდგებოდა სრულფასოვან მხატვრულ ნიმუშებად, არავითარი შეღავათი რომ არ ესაჭიროებოდათ.

და ესეც სავსებით ბუნებრივია, როდესაც ქარი გწყურია შენ პირდაპირი, ქარი, ქარი, ქარი გწყურია... გალაკტიონური ჟინითა და სწრაფვით...

ეს ჟინი და სწრაფვა კი მაშინ გადმოიღვრება თუ გადმოიღვრება, როდესაც ჩვენს სახელოვნებო ცხოვრებას პოეზიის თეატრიც შეემატება.

დავით კვირცხალია

გურამ დოჩანაშვილი გვერდით ისე ჩამივლიდა, ღიმილი ტუჩებზე შემახმებოდა... თუმცა გავეკიდებოდი და — რაკილა შეთამამებული ყყავდი — მკლავზეც მოვკიდებდი ხელს.

— ბატონო გურამ!..

შემომხედავდა და:

— ვახ, შენა ხარ? ბოდიში... გუშინ მეტი მომივიდა და თვალებიც მიჭრელდება და თავიც ისე მისკდება, ლუდი თუ არ დავლიე, გონზე ვერ მოვალ... გცალია, რომ წამომყვე?

გცალიაო??? რა, ყველა საქმეს არ გადავდებდი?!

უეცრად ჩვენს წინ მანქანა უნდა გაჩერებულიყო და მძღოლს შევეპატიჟეთ:

— სად წაგიყვანოთ?

ჩავსხდებოდით და მომიტრიალდებოდა გურამი:

— ეს დათო კვირცხალიაა, ხომ იცანი — კლიმი!..

ამ როლის შესრულება მოუწევდა გურამის მოთხრობის — „კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა“ — მიხედვით დადგმულ სატელევიზიო სპექტაკლში, ეროსი მანჯგალაძეს რომ გაუწევდა პარტნიორობას.

ჩემთვის დათო კვირცხალია კლიმიც იქნებო-
და, რომეოც — უილიამ შექსპირის „რომეო და
ჯულიეტაში“, უფლისწული ერეკლეც — ალექ-
სანდრე სუმბათაშვილის „ლალატში“, პანტეს ვა-
ჟიც ნოდარ წულეისკირის „ძველ სამრეკლოში“,
ეს თითქოს ბევრი არაფერი როლი რომ გახლ-
დათ, მაგრამ მის ხელში ისეთი შთამბეჭდავი უნ-
და გამხდარიყო... ისეთი...

რაიკომის მდივნის მარანში მოხვდებოდა და
თავის გაოგნებას, აღტაცებას, მოწინებას, შურ-
სა და ფარულ მიზანსწრაფვას ამ ერთი სიტყვით
გამოხატავდა პანტესთან:

— მამაააა!..

და ამ ერთ გამოთქმაში უნდა ჩაექსოვა ყვე-
ლა ის ინტონაცია, პერსონაჟის ხასიათს ძირის-
ძირობამდე რომ შეგაცნობინებდა.

რუსთაველის თეატრის მცირე დარბაზში ამ
დადგმის ყურებისას მამაჩემი გადმოშილაპარა-
კებდა:

— აი რას ნიშნავს ნამდვილი მსახიობი და
ნამდვილი ხელოვნება!..

კლიმის როლიც მცირეა — მოთხრობაში პერ-
სონაჟს ხელს არ უშლიდა ეს სიმცირე, კოლორი-
ტულად წარმომდგარიყო, სპექტაკლში კი
მთლიანად მსახიობზე ეკიდა მწერლური ნიუან-
სების თვალნათლივი გადმოშლა, თანაც ეროსი
მანჯგალაძის გვერდით რომ არ დაკარგულიყო.

„ქალაქში, მტვერში წაიქცა ბავშვი“ — გალაკ-
ტიონ ტაბიძის ამ სტრიქონს რომ წარმოთქვამ-
და მოთხრობის გმირი ვასიკო კეჟერაძე, რათა

როგორმე ეგრძნობინებინა ლიტერატურისაგან შორს მდგომი ადამიანებისათვის პოეტური სიტყვის მაღლი და ძალა: რა უნდა იყოს ამაზე საზარელი, ამაზე იდუმალი რამო... — ეროსი მანჯგალაძე სთხოვდა გურამ დოჩანაშვილს, სცენარში სხვადასხვა ლექსების სტროფები შეიტანე და საშუალება მომეცი, პატარა პოეზიის საღამოსავით მოვანყო.

ლექსების დეკლამაცია რომ ეყვარებოდა, აქ სწორედ მარჯვე საშუალება ეძლეოდა პოეზიისადმი ამ განსაკუთრებული სიყვარულის გადმოღერისა.

დავით კვირცხალია თავის მხრივ არას დაამატებინებდა მწერალს და იმ რეპლიკებს იკმარებდა, რამდენჯერმე რომ უნდა შეეშველებინა ვასიკო კეჟერაძისათვის ამათუიმ შემოქმედის სახელი თუ თხზულების სახელწოდება.

და ის რამდენიმე რეპლიკაც საკმარისია, რათა მიხვდეს მაყურებელი, რომ პერსონაჟი დაზეპირებულ ტექსტს კი არ ამბობს, არამედ ეს ყოველივე გათავისებული აქვს და ლიტერატურა მისთვის მშობლიურ სამყაროს უიგივდება.

და ის რეპლიკაც:

— კარგი ხარ, მანესტრო!

აღტაცებით რომ აღმოხდებოდა დროდადრო ლიტერატურით შეპყრობილი ფოტოგრაფის მღელვარე ღაღადისისას, გაგრძნობინებდა, რომ ყოფით რეალობაშიც ასეთივე აღფრთოვანებით შეეგებებოდა ლიტერატურის ფანატიკოსის მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებს.

ლუდხანაში კი ვიდგებოდით გურამ დოჩანაშ-
ვილი და მე, დავით კვირცხალია ძალიან რომ
ჩქარობდა სადღაც და იქ ველარ შემოგვყვებო-
და. ჯადოსნური ლანგრით ციმციმ მოტანილ
ხინკალს ასდიოდა ოხშივარი, გურამს უკვე რომ
მოეყარა პილპილი, და მადისამძერელ სურნელ-
ში გახვეული მის ოდნავ, სულ ოდნავ გაგრილე-
ბას ელოდა და ნელ-ნელა წრუპავდა ლუდს,
რათა მალევე შეეგრძნო გულბოყვდამთუთქავი
წვენი...

თვალეები დაენმინდებოდა ამასობაში, თავის
ტკივილიც გაუვლიდა და, გუნებაზე მოსული,
პირველად ამას მეტყოდა:

— რომ იცოდე, დათო ერთი ყველაზე განათ-
ლებული კაცია მსახიობებში, მაგან იცის თუ
იცის, რა არის ლიტერატურა.

ალაპარაკდებოდა და რას აღარ გადაწვდებო-
და, მე კი ერთს ვნატრობდი:

დრო გაჩერებულიყო და მესმინა და მესმინა
დაუსრულებლად...

ნინო ხუციშვილი

თუ ვინმე გამოკვეთილა თავისებურ კოლორიტად გორის კულტურულ-საგანმანათლებლო გარემოში, თუ ვინმე ანიჭებს პენსა და სილამაზეს გორის ტრადიციების უწყვეტობას, უთუოდ ნინო ხუციშვილიც.

ჩვენი გზებიც რომ გადაიკვეთებოდა ხოლმე, მათ შორის მაშინაც, ჩემი ბიოგრაფიული რომანების მიხედვით რომ მოამზადებდა ინსცენირებასაც და დადგმასაც:

„ალექსანდრე ორბელიანისა“ — ზაზა ცოტნიაშვილთან ერთად — ცხინვალის უნივერსიტეტის სტუდენტებისათვის.

და „ბურჯი ეროვნებისა“ — იაკობ გოგებაშვილის ცხოვრების ქრონიკას — გორის მერვე საშუალო სკოლის მოსწავლეებისათვის.

ორივე დადგმა თავთავისებურად დასამახსოვრებელი რომ იქნებოდა.

ძალიან მენდომებოდა სადისერტაციო ნაშრომიც მოემზადებინა — თუ ვინმე უნდა შემოსულიყო სამეცნიერო ასპარეზზე, უთუოდ ნინო ხუციშვილიც, ღრმა ერუდიციით, დახვეწილი გემოვნებით, მხატვრული ალლოთი, ანალიტიკური განსჯითა და ლიტერატურის განსაკუთრებული, ნიუანსობრივი შეგრძნებით.

თვითონაც გაუჩნდებოდა ეს ინტერესი, განა არა, მაგრამ... ძალიან ჩაეფლობოდა პედაგოგიურ საქმიანობაში — სკოლა სკოლად და საუკეთესო რეპეტიტორადაც ჩამოყალიბდებოდა, იმ იშვიათ მასწავლებლად, მხოლოდ საგანს რომ არ ასწავლიან და წიგნის სიყვარულს აჩვენებენ ყმანვილებს, ლიტერატურის შეგრძნებას უმახვილებენ და უვითარებენ, თავისუფალ აზროვნებას აჩვენებენ და ნამდვილ მკითხველებად აქცევენ.

ცდილობდა ისევე დაენახვებინა შიგნიდან ლიტერატურის მადლიც და მდინარეც, თვითონ როგორ განიცდიდა.

და ველარ აუვიდოდა ყველაფერს — ჩაეფლობოდა და ჩაეფლობოდა ყმანვილთა გამოზრდაში, მერე იმ გამოზრდილთ უკვე სხვებს რომ გადააბარებდა.

თუმცა შეიძლებოდა უმაღლეს სასწავლებელშიც გაჰყოლოდა თავისივე და სხვათა გამოზრდილებს და ორატორული ხელოვნებაც და დარწმუნების ნიჭიც იქაც გამოეყენებინა.

წარმომიდგენია, როგორ სულგანაბულნი მიაჩერდებოდნენ სტუდენტები, მოსწავლეები როგორც მისჩერებიან და ცდილობენ სიტყვაც არ გამორჩეთ, რადგანაც სულ სხვა რეალობას, სულ სხვა სამყაროს ეზიარებიან მისი წყალობით.

გამოცდილების შესაძენად ესეც საჭირო გახლდათ, თუმცა დასანანი იქნება, მხოლოდ სკოლას თუ შერჩება.

იმ გარემოდან მოწყვეტას კი არავინ ურჩევს — ვერც თვითონ შეელევა და ვერც მას შეელევი-

ან, მაგრამ შეიძლება მოსინჯოს ის ასპარეზიც, სამეცნიერო და ლიტერატურული საქმიანობა რომ ჰქვია, რათა შემთხვევიდან შემთხვევამდე კი არ იწერებოდეს მისი სტატიები თუ ნარკვევები, არამედ მისი დიდი ენერგია და დახვეწილი გემოვნება ლიტერატურულ კრიტიკაშიც განითქმეს — მონოგრაფია იქნება თუ ესეებისა და წერილების კრებული.

გორი არასოდეს განიცდიდა ჩინებულ პოეტთა ნაკლებობას.

არც პროზაიკოსებისა.

არც მთარგმნელებისა.

მაგრამ აი ლიტერატურის კრიტიკოსები კი... თითებზეც ვერ ჩამოითვლებიან და ჰაერივით საჭიროა კიდევ ერთი სარკმლის გამოღება, კიდევ ერთი პროფესიონალის გამოჩენა.

ამ კუთხითაც, რასაც წარმატებით აღასრულებს, თვალსაჩინოა ნინო ხუციშვილის სასიკეთო ზეგავლენა გორის საზოგადოებრივ-კულტურულ ცხოვრებაზე, მაგრამ ასეთი ადამიანების ხმა, მათი გონივრული განსჯა უფრო შორსა და შორსაც უნდა წვდებოდეს.

დრო არის და გარემოებაც მოითხოვს.

და უკვე ის განწყობილება იკვრის ნინო ხუციშვილის გარშემო, ძალდაუტანებლად რომ აიყოლიებს და ნებას არ მისცემს, მხოლოდ ერთ გარემოს შესწიროს თავი.

ჩიტი რომ ნარზე ზის და ხელის აქნევასლა ელოდება.

დავით ანდრიაძე

ძნელია და ძალზე ძნელიც, გასაბეზრებელზე გასაბეზრებელიც, ლიტერატურულ მაკულატურაში ურიო ხელი, ჩაეფლო მის დინებასა და განშტოებებში და ის ყოველივე აქციო ანალიტიკურ-ფსიქოლოგიური ძიებებისა და დაკვირვებების საგნად და იქნებ ასპარეზადაც.

ამ მხრივ სანიმუშო აღმოჩნდებოდა აკაკი ბაქრაძის მხატვრულ-დოკუმენტური რომანი „მწერლობის მოთვინიერება“, ერთდროულად უფრო სახალისო საკითხავი და უფრო წუხილის-მომგვრელი ბევრი რომ არ მოიძებნება.

ტრაგიკული ეპოქის სურათები ანკი სხვა რა განცდებს აღგიძრავს, თუ არა წუხილისა — ყოვლად მდარე, ყოვლად ყალბი, პირწმინდად პროპაგანდისტული მწერლობა როგორ ახრჩობდა და სრესდა ჭეშმარიტ ლიტერატურას, მაგრამ გონებრივი სიდუხჭირე და სიტლანქე თუ პარტიულ სულისკვეთებაზე მორგებული მხატვრული მცდელობანი ძალაუვნებურად გამოიწვევდა მკითხველის ხან მწარე და ხან მხიარულ სიცლისაც, თუკი ღრმადგააზრებულ და მახვილგონივრულ კომპოზიციურ ჩარჩოში მოექცეოდა.

მეც ამიყოლიებდა ამ ყაიდის ძიებანი 60-70-იანი წლების ლიტერატურული პროცესების მი-

მოხილვისას, დავით წერედიანი გაოცებული რომ მეტყოდა საჯაროდ:

ღმერთმა მოგცეს გაძლება, ამდენი მაკულატურა რამ წაგაკითხაო!..

ვინ იცის დავით ანდრიაძესაც რამდენმა ახლობელმა უთხრა გაკვირვებით: ამდენი მაკულატურა რამ წაგაკითხაო! — და გაძლებაც უსურვა, როდესაც ცალკეულ მონაკვეთებს გაეცნენ მომავალი წიგნისა: „ლიტერატურული ოკუპაციის მუზეუმი“.

არადა ეს წიგნი უთუოდ დასაწერი გახლდათ და ვინ, თუ არა დავით ანდრიაძე მოინდომებდა ნერვების დაძაბულობის ფასად უნიჭობისა და ერთფეროვნების ზღვაში ტრიალს, რათა ის ყოველივე ჭეშმარიტი ლიტერატურისათვის საჭირო და სასარგებლო ქმნილებად გარდაესახა — სიხალისისა და წუხილის აღმძვრელად ერთსადაიმავე დროს.

და ერთხელ კიდევ ვრწმუნდებით იმ ცალკეული ფრაგმენტებითაც, რაოდენ აუცილებელია ბოლშევიკურ-კომუნისტური მწერლობის გამოტარება შემოქმედებით ქურაში და ტრაგიკული ეპოქის ათასგვარი დანაშრევისა თუ ნიუანსის ხელშესახები მიგნება-წარმოჩენა, გარეგნული მონუმენტურობისა და შინაგანი სიცარიელისა და ამოვების უკიდურესი კონტრასტის გამოკვეთა.

ჩინებულ წიგნებს შევჩვევივართ დავით ანდრიაძისაგან.

და კიდევ ერთსაც აგერ-აგერ მოველით, თავისთავადი ღირებულებისასაც და ერთგვარ

გზამკვლევსაც, ლიბერალური ეპოქის მწერლობაც ასევე რომ გავაშიშვლოთ და მასკულტურის გარეგნული ზიზილ-პიპილები და შინაგანი სიცარიელე და ამაოება თვალნათლივ ამოვზიდოთ.

და თან ვიხალისოთ და თან არც წუხილი მოგვაკლდეს, ეს სად ვტრიალებთ და რა გაგვხდომია გადასალახიო — ბევრ საერთოსაც რომ ვიპოვნით ბოლშევიკურ-კომუნისტური ხანის პროპაგანდისტულ ლიტერატურასთან.

ასეთი ყაიდის წიგნს იუმორი, ირონია, სარკაზმი არამცთუ უხდება, არამედ აუცილებლად ესაჭიროება?

დავით ანდრიაძეს არცერთი არ აკლია.

აუცილებელია მსოფლიო მწერლობის ფონზეც გაიაზრებდე ამ ყოველივეს?

საამისო ცოდნა-განათლებაც მოეპოვება, ერთ ყველაზე წიგნიერ სტუდენტად და შემდგომ უკვე მკვლევარად რომ აღიარებულყო, არამარტო ლიტერატურის, არამედ მხატვრობის, ქანდაკების, თეატრის, კინემატოგრაფის, მუსიკის სიღრმეებში გარკვეულად, და ყველა ამ დარგსაც მოიმარჯვებდა ფონად, როგორც კი დაისაჭიროებდა.

ერთადერთი, რაც მის ნაწერებში ცოტა არ იყოს ყურს გვჭრიდა, საერთაშორისო სიტყვებითა და ტერმინებით გატაცება, ხან კიდევ რომ ვეხუმრებოდით:

ეს მაინც რა არის, ათ სიტყვაში თორმეტი უცხოური რომ გამოგირევიო!..

პასუხად გაიცინებდა ხოლმე, მაგრამ ეტყობა თვითონაც გრძნობდა გადამეტებას და თანდათან

ამ მხრივაც დაიხვეწებოდა და სტილი ამკარად ნატიფი გაუხდებოდა, ტერმინოლოგიას ამჯერად მხოლოდ აუცილებელი შემთხვევისას და მარჯვედ რომ იყენებდა, უაღრესად მეტყველ კონტექსტში.

თუნდ ესეი რობერტ ფროსტზე: „ზეცაში დაკარგული“, შთაგონებული ოლესია თავადის ილუსტრაციებით ამ ლექსებისა — ამიტომაც წარმოგვიდგება ამ ჟანრის მონაპოვრად და მიღწევად.

სიახლის ალლო ისედაც რომ გამახვილებია, რამდენიმე ენაზეც შეუძლია თვალყური ადევნოს არამცთუ წიგნებს, არამედ ჟურნალ-გაზეთების ახალ-ახალ ნომრებსაც და ყურადღება მიაქციოს ყოველგვარ სიახლესა და ექსპერიმენტს ხელოვნებაში — წარმატებულსაც თუ წარუმატებელსაც, მაგრამ უსათუოდ გასათვალისწინებელს.

ამიტომაცაა მისი სტატიები, ნარკვევები, მონოგრაფიები სიცინცხალითაც აღვსილი, გარდა უამრავი ახალი ცნობისა, ფარულ ნაკადებზეც რომ მიგანიშნებს, არამცთუ ზედაპირზე ამოტივტივებული მოვლენები წარმოგისახოს.

საგანმანათლებლო-კულტურულ სცენაზე დგომაც ხიბლავს და კულუარებში ტრიალიც, მისი მემუარების წიგნიც — ოდესმე აუცილებლად რომ უნდა დაინეროს — დახუნძლული რომ იქნება ქვედა დინებათა სახიერი სურათებითაც და ზუსტი დეტალებითაც, არაერთ მოვლენასა თუ პერსონაჟს განსხვავებული თვალითაც რომ შეგვახედებს.

ჯერ კი „ლიტერატურული ოკუპაციის მუზეუმის“ რიგია, მხიარულ-მწუხარე წიგნის.

მარინე გიგაშვილი

მღელვარება და ნერვიულობა მარინე გიგაშვილისა უნდა თქვათ, ხან კიდევ რომ შეგეშინდება (თუ კარგი ადამიანი ხარ ცხადია!): ემანდ გული არ ამოვარდესო...

ერთ სიკვდილსაც ათავებს ყოველი ლიტერატურული თავყრილობის მომზადება-მოთავებისას.

და მაინც ვერ წარმოუდგენია თავისი არსებობა ამ შეკრებების გარეშე, თხემით ტერფამდე რომ ჩაეფლობოდა ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების საქმიანობაში — უმთავრესად გორის არეალში, რამდენიმე კერასაც რომ მონიშნავდა სარბიელად, ძირითადად კი უნივერსიტეტს, სადაც არაერთი თაობა უკვე გამოეზარდა სტუდენტებისა და მათთვის თუ რაიმე წარმოუდგებოდა მნიშვნელოვნად, უთუოდ ეს თავყრილობებიც — საჯარო ლექციები იქნებოდა თუ ახალი წიგნების განხილვა. და მისი ისედაც გამახვილებული პასუხისმგებლობის გრძნობა ამ შემთხვევაშიც უკიდურესობას აღწევდა.

წლების განმავლობაში რამხელა გამოცდილებას შეიძენდა ამ მხრივაც, ლიტერატურული შეკრების პროფესიული და მრავალმხრივი და-

მუხტული გამართვა რომ ჰქვია, მაგრამ კვლავ-
დაკვლავ ისევე მღელვარებს და ნერვიულობს,
პირველი შეხვედრებისას რომ ემართებოდა.

რარიგ უხაროდა ეს ნაკადი უნივერსიტეტისა
და გორის ცხოვრებაში — თავისთავადაც და
ოთარ ჩხეიძის მიერ დანერგილი ტრადიციის აღ-
დგენა-გაგრძელებადაც, ის სულისკვეთება რომ
უნდა შენარჩუნებულიყო და ნარჩუნდებოდა კი-
დეც უშუალოდ მისი გამოისობითაც, იმჟამად
მარტოდენ მსმენელი რომ იქნებოდა ოთარ ჩხეი-
ძისეული ლიტერატურული საღამოებისა, ამჟამად
კი მის მხრებზეც უნდა გადმონაცვლებულიყო ის
საამო ტვირთი, ოთარ ჩხეიძის სახელი ბევრს
რომ ავალებდა და კიდევ ერთგულად გაჰყვებო-
და იმ გზასავალს.

რასაკვირველია მარტო ვერ განვდებოდა ამ-
ხელა საქმეს, მისი შეუღლის თავგამოდება რომ
არა — კარლო ცერცვაძისა, არაჰუმანიტარისა
პროფესიით, თუმც ერთი საუკეთესო ჰუმანიტა-
რისა სულიერად, მარინესთან ერთად კულტუ-
რის კერადაც რომ გადააქცევდა თავის ოჯახს.

ყველა ქალაქს რომ უნდა ჰყავდეს და ჰყავს
კიდევ ამგვარი ოჯახები — იმ არეალის კულტუ-
რული ცხოვრების მდინარებისა და მჩქეფარე-
ბის განმსაზღვრელიც და სანიმუშოც ყველა
თაობისათვის, განსაკუთრებით მაინც ახალგაზ-
რებისათვის.

დიდ წვლილს დასდებდა უნივერსიტეტში
ოთარ ჩხეიძის კაბინეტის შექმნას, წარმატები-
თაც რომ გაუძღვებოდა და იქაურობას გადააქ-

ცევდა სისხლსავსე ცხოვრების გარემოდ, წიგნებსაც საკმაოდ რომ მოუყრიდა თავს, ნაკლებად ხელმისაწვდომებსაც, და დამკვალიანებლად დაუდგებოდა არამართო თავის სტუდენტებს, არამედ ყველას, ვისაც ლიტერატურისაკენ მიუწევს გული.

არ მოწყინდებოდა მიმსვლელებთან საუბარი ამათუიმ მწერალზეც, თორემ ოთარ ჩხეიძის შემოქმედებისა და ღვანლის გარშემო ხომ იმდენი რამ შეუსწავლია და გაუაზრებია, უკეთესი მეგზური ვილა უნდა სჭირდებოდეთ ახალგაზრდებს ამ მხატვრულ სამყაროში გზის გასაგნებად, საკითხებს, პრობლემებს, თემებს დაუნანებლად რომ არიგებს.

გულს რომ დააკლდებოდა, დიდებული მწერალი გურამ გეგეშიძე რატომ უნდა იყოს დაუფასებელიო, დისერტაციასაც დაიცავდა მასზე და წიგნადაც გაამზადებდა არაერთი დაკვირვებითა და მიგნებით სავსე ძიებებს, და ისეთ პრობლემებსაც წამოჭრიდა, სხვა მკვლევარებსა და კრიტიკოსებსაც რომ შეაგულიანებდა ამ მხატვრულ სამყაროში გასარკვევად და უმაღლესი რანგის მწერლისათვის შესაფერისი ადგილის დასამკვიდრებლად.

მეტად საჭირო და სასარგებლო წიგნსაც შეადგენდა სტუდენტებისათვის დამხმარე სახელმძღვანელოდ: „წერილები XX საუკუნის ქართულ მწერლობაზე“ — წიგნებსა თუ ლიტერატურულ პერიოდიკაში რომ მოიძევდა მნიშვნელოვან ნარკვევებსა თუ სტატიებს: შალვა ამირეჯიბისა

იქნებოდა თუ ოთარ ჩხეიძის, აკაკი ბაქრაძისა თუ თამაზ ნატროშვილის, მაკა ჯოხაძისა თუ თქვენი მონა-მორჩილის, და თავის სტატიასაც რომ გაურევდა ლევან გოთუაზე იმ კუთხით, თუ როგორ მოჩანდა სალიტერატურო კრიტიკის ფონზე „გმირთა ვარამის“ შემოქმედი.

გემოვნებით შედგენილი კრებული იმ მხრივაც იქცევს მკითხველის ყურადღებას, რომ ოდნავადაც არ აჩნია ლიტერატურული სნობიზმისა თუ კონიუნქტურის კვალი, რისგანაც დაზღვეული არ არის ხოლმე თვით სხვა მხრივ ჩინებული გამოცემებიც.

თუ გორში მოგიხდებათ ჩასვლა ლიტერატურულ თავყრილობაზე დასასწრებად, უნივერსიტეტი იქნება თუ სხვა ჰუმანიტარული კერა, და მოგესმით მღელვარე, მშფოთვარე ხმა, ანერვიულებული რომ იძლევა დარიგებებს და არაერთხელ აღმოხდება:

— ვაიმე, რა იქნება, როგორ იქნება... არ ჩავივარდეს... ვაიმე, ვაიმე, რა გვეშველება!..

იცოდეთ, რომ მარინე გიგაშვილია, და ყველაფერი კარგად, ძალიან კარგადაც ჩაივლის...

შინაარსი

გალერეა 38 სილუეტით (ნატო ინგოროყვა)	3
მკითხველისადმი	10
ლევან ბრეგაძე	15
სოსო სიგუა	20
თეიმურაზ დოიაშვილი	25
თამაზ ვასაძე	29
ნონა კუპრეიშვილი	34
პაატა ჩხეიძე	38
ნინო ვახანია	42
ინგა მილორავა	46
პაატა ნაცვლიშვილი	50
ზაზა აბზიანიძე	54
ანდრო ბედუკაძე	58
ბელა წიფურია	62
გია მურღულია	66
ირმა რატიანი	70
ელგუჯა თავბერიძე	74
გიორგი ხორბალაძე	78
ნანა კუცია	82
მერაბ ლალანიძე	86

მარინე ტურავა	90
ამირან არაბული	94
სალომე კაპანაძე	98
კობა იმედაშვილი	102
გიორგი გაჩეჩილაძე	106
თამარ ყალიჩავა	110
ნინო ჩხიკვიშვილი	114
რუსუდან ნიშნიანიძე	118
ლია კუხიანიძე	122
ნესტან ფიფია	126
მარინე გელაშვილი	130
თამაზ ჯოლოგუა	134
ლია წერეთელი	139
ჟანრი ლოლაშვილი	143
ნინო კასრაძე	147
მურმან ჯინორია	152
დავით კვირცხალია	156
ნინო ხუციშვილი	160
დავით ანდრიაძე	163
მარინე გიგაშვილი	167

